

11
101

1000

Figür ları ldr

4

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

~~FAKÜLTESİ - MİMARLIK BÖLÜMÜ - MİMARİ TASARIM~~

TÜRK EVİNDE ÇIKMANIN İŞLEVSEL VE BİÇİMSEL EVRİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Yapan: Mim.S.Deniz Üzbek

~~Tezi Yapanın Doç. A. S. Özkan~~

İSTANBUL 1985

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : R 151
Alındığı Yer : Fen Bil. Ens. 101
Tarih : 2.10.1986
Fatura :
Fiatı : 1000 TL.
Ayniyat No : 1/4
Kayıt No : 44376
UDC :
Ek :

+

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
D.B. No. 42187

xcomp.

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK FAKÜLTESİ-MİMARLIK BÖLÜMÜ-MİMARİ TASARIM DALI

TÜRK EVİNDE ÇIKMANIN İŞLEVSEL VE BİÇİMSEL EVRİMİ

Y Ü K S E K L İ S A N S T E Z İ

Tezi Yapan: Mim.S.Deniz Özbek

Tezi Yöneten: Doç.Alpay Aşkun

İSTANBUL 1985

Tez çalışmam süresince, her aşamada değerli görüşlerinden yararlandığım Sayın Hocam Y.Mim.Doç.Alpay Aşkun'a, ilgi ve desteği ile kaynaklara ulaşmamı sağlayan Sayın Y.Doç. Dr.İlgi Aşkun'a ve emeği geçen tüm herkese teşekkür ederim.

Mimar
S.Deniz Üzbek
1985

İ Ç İ N D E K İ L E R

-ÖZET

-SUMMARY

I.BÖLÜM

1.Giriş 1

II.BÖLÜM

1.Çıkma

1.1.Tanımı 5

1.2.Tarihçe 6

2.Geleneksel(Eski) Çıkma

2.1.Çıkmayı Doğuran Nedenler 10

2.1.1.Geleneksel Türk Evinde Yaşam-Mekan-Çıkma İlişkileri 10

2.1.2.Diğer Nedenler 15

2.2.Geleneksel Çıkma Tipleri 19

2.2.1.Estetik ve İşlevsel Açıdan 20

2.2.1.1.Binadaki Durumlarına Göre 21

2.2.1.2.Yönlerine Göre 26

2.2.1.3.Formlarına Göre 27

3.Günümüzde Çıkma

3.1.Çıkmayı Doğuran Nedenler 29

3.1.1.Günümüz Türk Evinde Yaşam-Mekan-Çıkma İlişkileri 29

3.1.2.Diğer Nedenler 36

4.Örnekler	
4.1.Geleneksel Çıkma Örnekleri	38
4.2.Günümüz Çıkma Örnekleri	66
III.BÖLÜM	
1.Sonuç ve Öneriler	80
-KAYNAKLAR	89
-ÖZGEÇMİŞ	92

- ÖZET

Bu tez çalışmamın konusu, Geleneksel ve Günümüz Türk Evine, Ailesine kısaca bir göz attıktan sonra Geleneksel Türk Evinin hem cephede, hem de planda karakteristik öğelerinden biri olan Çıkmanın günümüze kadar uzanan biçimsel ve işlevsel evrimini incelemektir.

Bu amaçla, birinci(giriş) bölümünde Günümüz Türk Mimarisi ve Geleneksel Türk Evinin günümüzdeki anlamı;

İkinci bölümde, sırasıyla Geleneksel Çıkmanın tanımı, oluşumu, tipleri; daha sonra Günümüz Çıkmalarının oluşumu, tipleri ve Eski-Yeni Çıkma örnekleri incelenmiştir.

Üçüncü bölüm olan sonuçta ise; geçmişte anlamlı bir yeri olan Geleneksel Çıkmanın özünü bulduktan sonra Günümüz Türk Evinde geleneksel-çağdaş bir dille yeniden yaşatılıp yaşatılamayacağı belirlenmektedir.

- SUMMARY

This thesis aims at studying the formal and functional evolution of Bay-Window, which is one of the characteristics of Traditional Turkish Home both on the plan and on the facade, after a small review of Traditional and Contemporary Turkish Home and Turkish Family.

Bearing this aim in mind, in the first(introduction) section the meaning of Contemporary Turkish Architecture and Traditional Turkish Home today;

In the second section, definition of Traditional Bay-Window, its formation, types; then the formation and types of Contemporary Bay-Windows and examples of old and new Bay-Windows are examined, respectively.

In the third section which is the conclusion, after finding out the essence of Traditional Bay-Window which has occupied a meaningful place in the past, it is determined whether it will be kept alive in the Contemporary Turkish Home with traditional-contemporary form, or not.

I. B Ö L Ü M

1. GİRİŞ

Bugün yurdumuzda sanayileşme, kalkınma ve batılılaşma hareketlerinin getirdiği köklü değişikliklerle, bundan bir-iki kuşak öncesi Anadolu insanının uyumlu fiziksel çevresini yapan bir büyük sivil mimarlık geleneği yok edilmektedir(1). Artık yok olmuş bir sosyo-ekonomik yapının ve terk edilmiş bir teknolojinin yarattığı Geleneksel Türk Evinin, günümüzde tamamiyle geçerliliğini yitirdiği düşüncesi ve batılı yaşam özentisi, batı kültür ürünlerinin kopya edilmesini doğurmakta ve körüklemektedir.

Toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimi ile Geleneksel Türk Evinin günümüz gereksinmelerine cevap veremeyeceği yadsınamaz. Batı ülkelerinin kendi kültürleri için hazırladıkları tasarım ürünlerinin henüz oturmamış, temel gereksinimlerinin ne olduğu bile belirlenmemiş günümüz Türk

(1) KUBAN, Doğan, "Sanat Tarihimizin Sorunları"
Çağdaş Yayınevi, İstanbul, 1975, Sayfa 192

kültür gruplarına uygulanması sonucu doğan günümüz mimarisini de bildiğimize göre; mimarlığımızın içine düştüğü bu karmaşanın nedenini tarih ve gelenekle, kısacası geçmişle yeterli ilişkilerin kurulamamış olmasında ararsak, herhangi bir yanılığa uğramış sayılmayız.

İçinde bulunduğumuz andan geriye doğru bakarsak, geçmişin Tarih ve Gelenek diye adlandırılacak olan iki öğeden oluştuğunu görürüz. Bunlardan tarih "Zamanın insani faaliyetlerini içeren bölümü" diye tanımlanabilir(1). Gelenek için ise kısaca "Tarihin canlı olarak günümüze intikal eden bölümü" veya daha ayrıntılı bir tanımla "Tarihi sürecin içerisinde, geçmişten gelmekle beraber, hala geçerli ve güncel olan faaliyetlerin, olayların, alışkanlıkların tümü" de diyebiliriz(2).

Geleneklerine bağlı Günümüz Türk Toplumunu için geleneksel olarak tanımladığımız Eski Türk Evi, ömrünü henüz tam anlamıyla tüketmemiştir. Onu oluşturan öğelerden biri, bazıları, ya da çoğu zamanın belirli noktalarına saplanıp kalmış, yani tarihileşmiş olabilirler. Ama bazı öğeleri ise çağdaş mimariye katkıda bulunabilecek niteliktedirler.

Geleneksel Türk Evinin özelliklerinin ve çağımız mimarlık ortamında da değerini koruyan öğelerinin araştırılması zorunlu bir kültür görevidir. Çünkü bugünkü Türk Toplumunun

(1) ÖZER, Bülent, "Olumlu ve Olumsuz Uygulanışlarıyla Mimari Yaratmada Tarih ve Geleneğin Yeri"
Yapı 35, 1980, Sayfa 19-20

(2) AYNI- Sayfa 20

gereksinme ve olanaklarına cevap verebilecek bir konut kavramının geliştirilmesi ve tasarımı ancak Geleneksel Türk Evinin böyle bir analiz süreci içinde ele alınıp, kalıcı öğelerinin belirlenmesi ve bu öğelerin çeşitli aşamalardaki görünümlerinin saptanması ile olabilir.

Geleneksel Türk Evinde göze görünen her öğenin arkasında, onun bir başka görünümde değil de böyle olmasını gerekçelendiren öz yatar. Onu aynen tekrarlayarak veya özden soyutlanmış eski biçimleriyle yeni sentezlere giderek tarihi süreklilik sağlanamaz. Çıkar tek yol, ÖZÜN BULUNUP ÇAĞDAŞ DİLLE YENİDEN İFADELENDİRİLMESİ dir

"Tarihsel birikimi sulandırıp günümüze aktarmak, tarihle bağlantı kurmak anlamına gelmez."

Heinrich Klotz

"Gelenek külü muhafaza etmek değil, fakat alevi yanar halde tutmaktır."

Jean Jaurès

"Geçmiş keyfince kullanabilmesi için kişinin emrine verilmiş zengin bir biçimler ve semboller kaynağı değildir. Ona yeni bir açıdan bakmak, şimdiye kadar gözden kaçan veya unutulmuş birtakım ilkeleri keşfetmemize yarar."

Jürgen Joedicke

"Gelenek, atalarımızın kendi sorunlarını çözerken göstermiş oldukları cesarete eşit bir yüreklilikle çağdaş sorunları da çözebilmek anlamına gelir. Gerisi ise, üsluplaştırma ve mummyalaştırmadan başka birşey değildir."

Max Frich

"Geleceđi kurarken,geçmişi bugün için de hala vazgeçilmez nitelikleri açısından değerlendirmenin en azından insani,giderek de toplumsal yaşamın dengesi bakımından büyük yararları vardır."

Bülent Özer

Bu nedenle tez çalışmam,Geleneksel Türk Evine bu bakış açısı ile yaklaşarak,onun hem planda,hem de cephede en karakteristik öğelerinden biri olan çıkmanın bugünkü geçerliliğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Ancak bu tez kapsamı içinde incelenen ÇIKMA, Geleneksel Türk Evinde CUMBA, Günümüz Türk Evinde ise karşılığını tam olarak adlandıramadığım KAPALI ÇIKMA anlamındadır.Günümüzde "balkon" olarak tanımladığımız açık çıkmalar tez kapsamı dışında bırakılmıştır.

II.B Ö L Ü M

1.ÇIKMA

1.1.Tanımı

"Binanın şakulî satırlardan ve yukarı kısımlarından,dışarıya doğru altı boşta olarak taşmak üzere yapılan mimari kısımlar." (1)

"Alt kat duvarları üzerinden taşan üst kat bölümü." (2)

"Binalarda dışarıya doğru çıkıntı yapmış kısım." (3)

...gibi şekillerde tanımlayabileceğimiz çıkma,Anadolu'nun değişik yörelerinde çıkartma,bakıncak,şahniş; halk dilinde cumba; köşk ve saraylarda ise şahnişin,şehnişin veya cihanüma adlarını alır.Geleneksel Türk Evinde genellikle sofaların (Şek.7),özellikle odaların (Şek.5-6) ve çok ender olarakta servislerin (Şek.7) çıkma oluşturdukları görülmektedir(4).

(1) SANAT ANSİKLOPEDİSİ, Cilt 1,Sayfa 393

(2) KUBAN,Doğan, "100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi"
İstanbul,1978

(3) M. LAROUSSE, Cilt 3,Sayfa 213

(4) EVREN,Mesut, "Türk Evinde Çıkma"
İ.T.Ü. Mim. Fak.,1959,Sayfa 6

1.2.Tarihçe

Başlangıçta yabancılarla fazla ilişki kurmayıp, aile yaşantısını dışa açmayan Türk, Türkistan'dan getirdiği kapalı evini Anadolu'da da uzun süre yaşattı. Ancak 16. ve 17. yy.'lardan başlayarak (kapanık karakter fazla değişmemekle birlikte) dışa açılma başladı. Bu özellikle çok katlı evlerin etkisiyle daha da önem kazandı (1). 18. yy.'a doğru sürme pencerelerin geniş yönde açılması ile cephelerin daha da fazla yırtıldıkları göze çarpar (2).

Sokağa açılma isteği ve gereksinmesi ile doğan çıkmalar başlangıçta sadece baş odaya getirilmekteydi (Şek.1). Daha sonraları büyük cephesi sokak tarafına gelen binaların sokağa bakan tüm odalarının dışarıya taşırıldığı görüldü (Şek.2).

(1) EVREN, Mesut, a.g.e., Sayfa 5

(2) AYNI- Sayfa 6

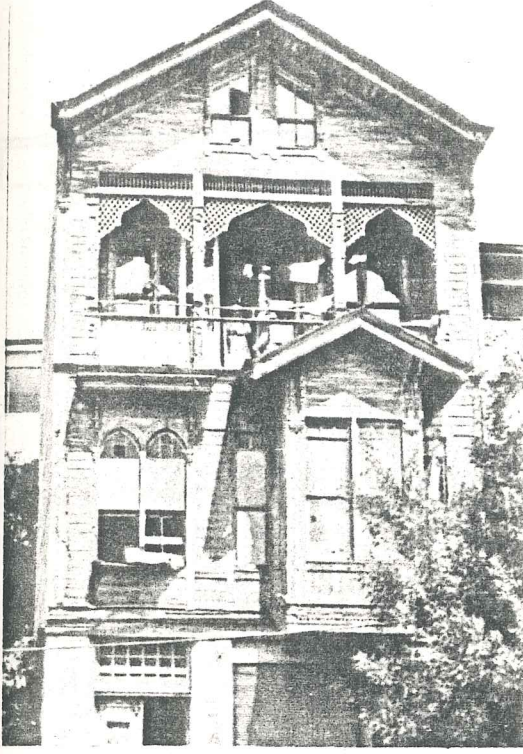
18.yy.'dan başlayıp 19.yy. boyunca devam eden, Osmanlı Devletinin gerileme ve çöküntü yılları olan dönemde dışa açılma ve batılılaşma çabaları geleneksel mimarimizde de büyük etkiler yarattı.Tarihsel çerçevesi içinde 18.yy.'ı Etkilenme Dönemi, 19.yy.'ı ise Değişim Dönemi olarak isimlendirebiliriz(1).

Batılılaşmanın başkent oluşu nedeniyle öncelikle sardığı İstanbul; bu değişimi 19.yy. sonunda oluşan kentsel mekanlardaki boyutların büyümesiyle, sokak cephelerinde kapalı çıkmalar yanında açık çıkma (balkon) gibi ve diğer cephe elemanlarıyla Anadolu kenti ve mimarisinden önce yansıttı.İstanbul,İzmir gibi batıya yakın şehirlerimiz bu değişimlerden oldukça etkilenmelerine karşın,yinede 18.yy. sonlarına kadar bu yenilikleri kendi bünyelerine uydurmayı bildiler. Anadolu ise daha çok uzun bir süre geleneksel mimarisini yaşatmayı başardı.

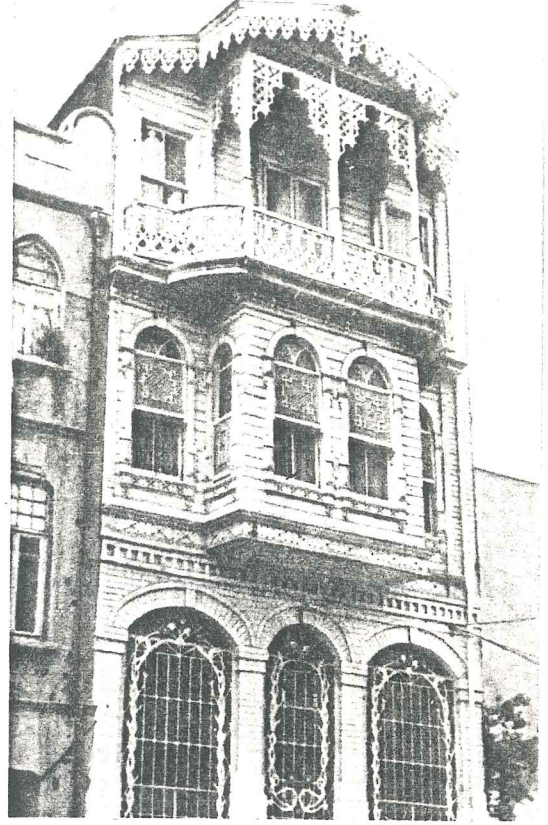
Endüstri düzeninin yerleşip, özellikle de hareketli mobilyanın (Şek.3) konutlara girdiği 19.yy. sonu ve 20.yy. başından itibaren ise(2); hem cephede, hem planda başlı başına mimari bir eleman olan geleneksel çıkmanın eski anlamını yitirdiğini, kaybolduğunu görüyoruz.

(1) DENEL,Serim, "Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri"
O.D.T.Ü. Mim. Fak.,1982,Sayfa 2

(2) ULUERGIN Nihal,"Osmanlı Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi"
M.S.Ü. Mim. Fak.,Doktora Tezi, 1982,Sayfa 255

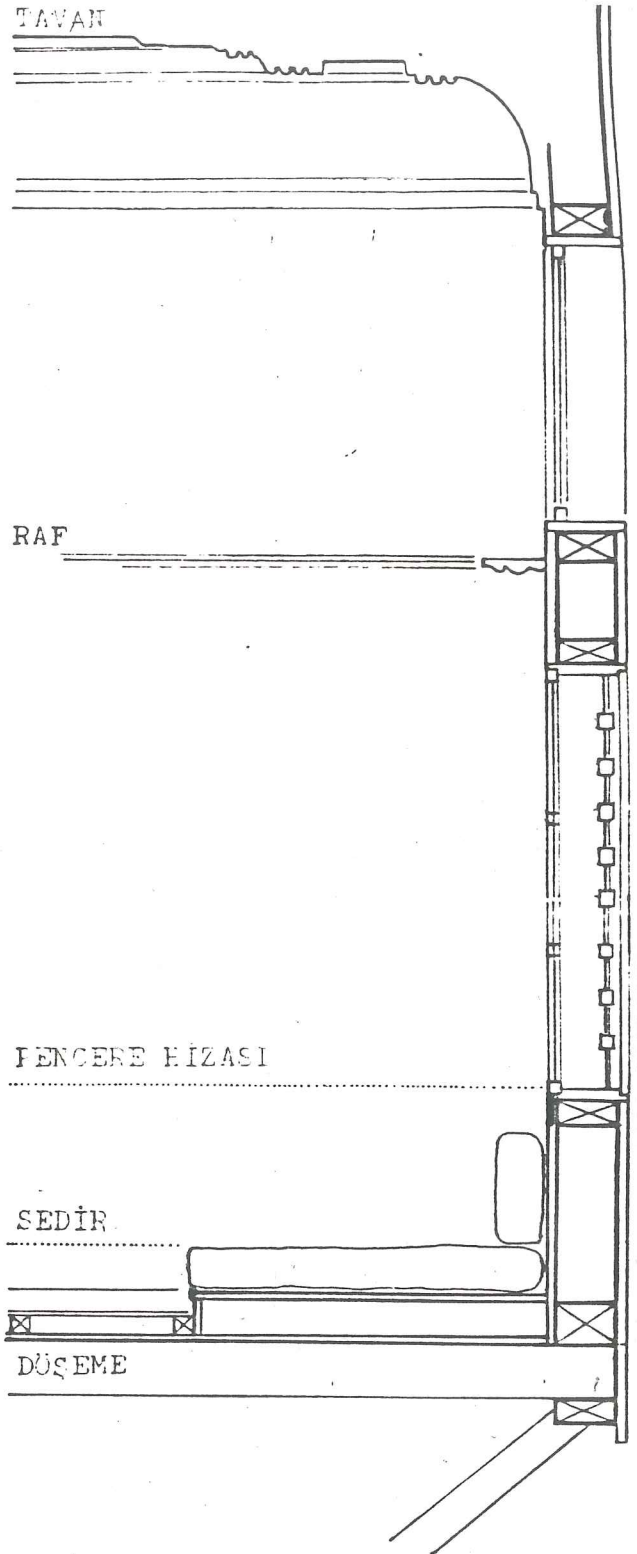
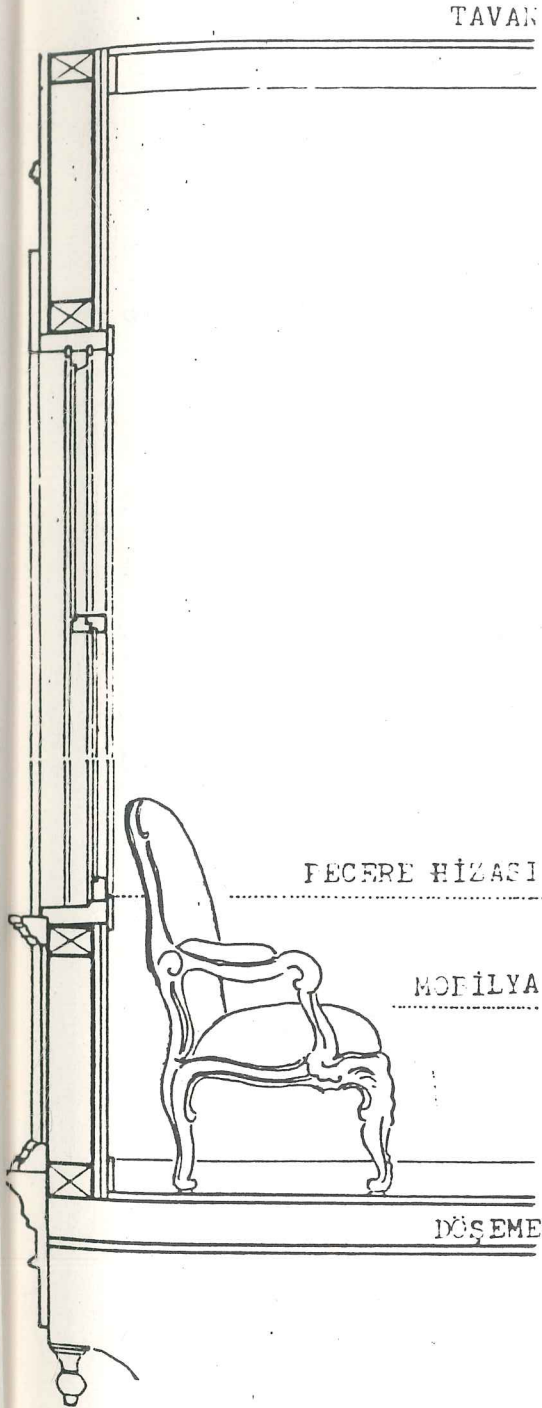
Üsküdar-Art Nouveau etkili bir ev

Beşiktaş-Ihlamur-Barok asıllı,
yer yer rokoko süslemeli bir ev

Kadıköy-Art Nouveau'nun egemen olduğu,
Barok karışımı bir ev

18.yüzyıl Geleneksel Türk Evi ve 20. yüzyıl başında Avrupa etkileriyle değişen Türk Evi oda kesitlerinin karşılaştırılması(1).

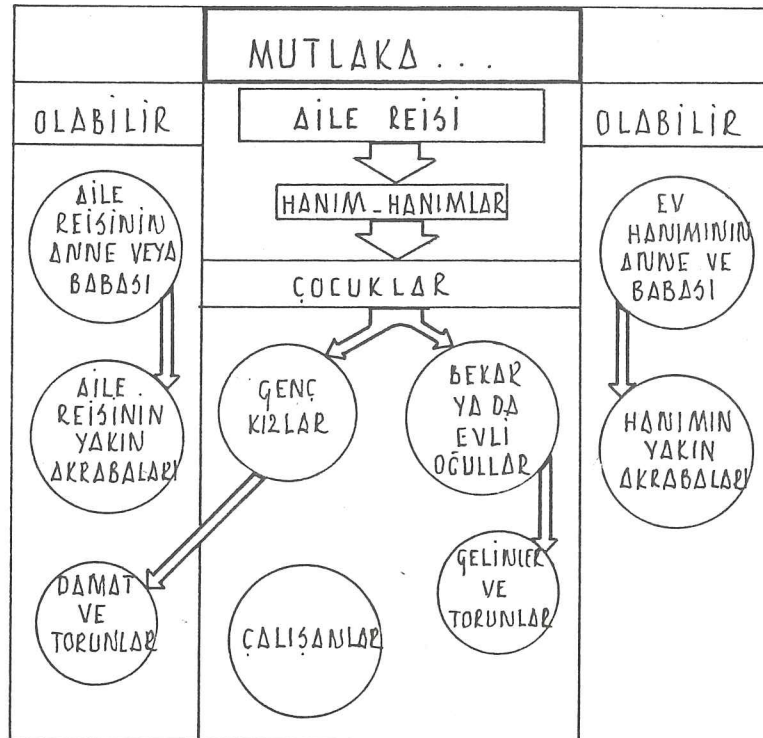
(1) ULUERGİN,Nihal, a.g.e.,Sayfa 256

2.GELENEKSEL (ESKİ) ÇIKMA

2.1.Çıkmayı Doğuran Nedenler

2.1.1.Geleneksel Türk Evinde Yaşam-Mekan-Çıkma İlişkileri

Geleneksel Türk Evinin kullanıcısı olarak belirlenen Geleneksel Türk Ailesi, ataerkil büyük bir aile tipidir. Bu ailede üç nesil, hatta kan bağı olmayan bireylerin bile birarada yaşadıkları görülmektedir. Evlenmemiş kızlar baba evinde otururlar, yeni hayata atılan genç oğullar da gelinleri eve getirirlerdi. Buna ilaveten dul anne, evlenmemiş teyze veya hala v.b. gibi bakacak kimsesi olmayanlar da aynı aile içinde yer alırdı. Kapalı bir yaşam-çalışma birliği, bir üretim grubu görünümünde ve birçok çekirdek aileden oluşan geleneksel ataerkil Türk ailesi, tam bir ekonomik ve toplumsal birlik oluşturmaktaydı (Şek.4).

Erkek bu birliğin gerçek hakimiydi. Aile reisinin hakimiyeti altındaki anne(hanım) ise, dışa kapalı günlük yaşamda evin ve evde yaşayan diğer fertlerin(gelinler, evlenmemiş veya boşanmış kızlar, torunlar, cariyeler, hizmetçiler, köleler v.b.) başıydı.

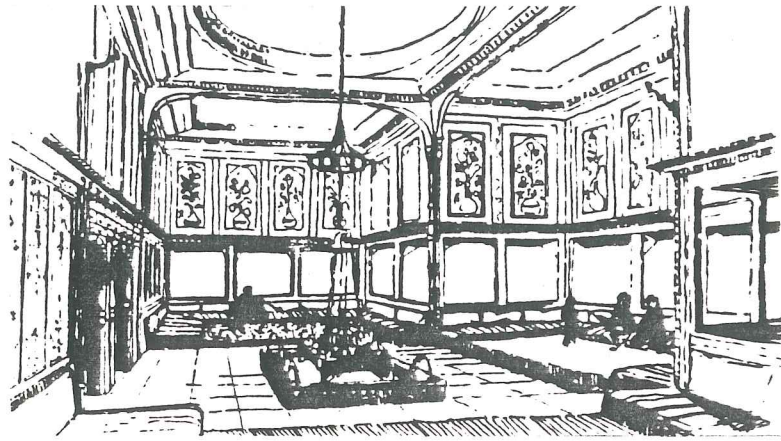
Türk Evinin kökeni için göçebelik ve yerleşik yaşam olmak üzere iki ayrı varsayım ileri sürülmektedir. Bunlardan göçebelik dönemine kadar uzandığı varsayımına göre, büyük aile kavramı, yerleşmeye geçişte yapının kuruluş ve biçimlenmesinde önemli bir etken olmuştur. Geleneksel Türk Evinde, odaların birbirleriyle bağlantıları yok denecek kadar azdır. Çekirdek ailenin yaşadığı bağımsız birimler olarak tanımlayabileceğimiz bu odaların dışında kalan mekânlar Geleneksel Türk Ailesinin ortak olarak kullandıkları, yaşadıkları alanlardır. Baş Oda, Yaz Odası, Kış Odası, sofa, hayat, avlu, bahçe ve servis elemanları (geçitler, merdivenler, abdestlik v.b.) bu ortak mekanları oluştururlar. Dışa tamamiyle kapalı olan hane kadınlarının günlük yaşamı bu ortak mekânlarda geçmektedir.

Gittikçe sıkışan şehirler artık plânın zeminde yayılmasına imkân vermeyince, tek katlı evler yavaş yavaş iki veya daha çok katlı evlere dönüşmeye başladılar. Aile yaşamında son derece kapalı olan, aşağıda sokaktan görünmek istemediği için pencere açmayan zihniyet, yukarı çıkınca bunun anlamsızlığını farkettiler(1). Bu arada avlu ve bahçelerin kısıtlanmasıyla dışa tamamen kapanan Türk kadını, üst kata açılan bu

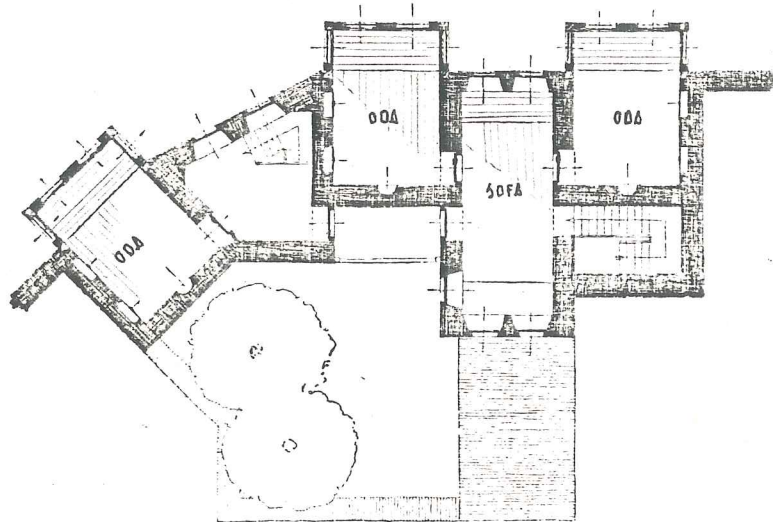
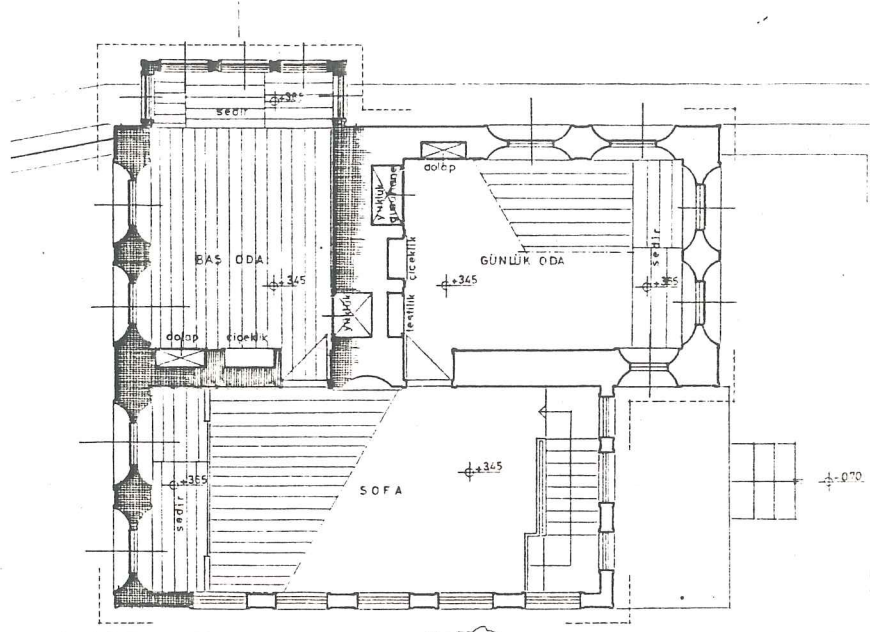
(1) EVREN, Mesut, a.g.e, Sayfa 6

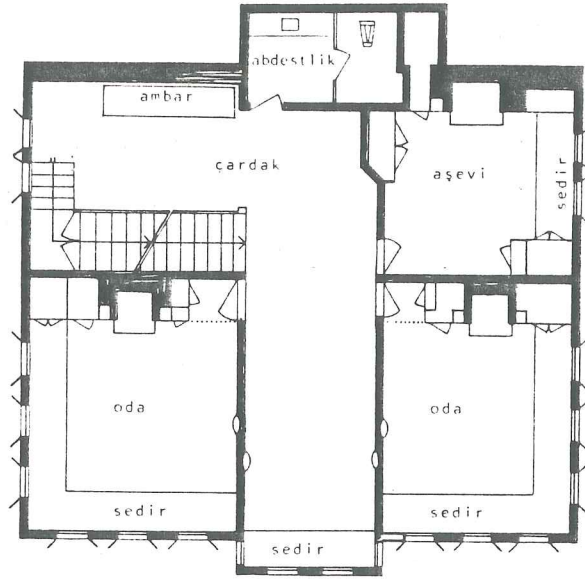
pencerelerden dışarının, sokağın cazibesini keşfetti. Zamanla sokak üzerine taşan bu kısımlar çıkmaların doğmasına neden oldu.

Önceleri kadının dinlenmesi, gelip geçeni seyrederek eğlenmesi, satıcıdan öteberi alması, komşusuna seslenmesi gibi birçok oyalayıcı nedenlerle yeralan çıkmalar, zamanla evin en değerli köşesini oluşturdular. Herkes oraya oturmak ister; baba nargilesini orada içer, anne dikişini orada diker, nine kuranını orada okur, genç kız nakışını orada işler, misafire orası gösterilir oldu.

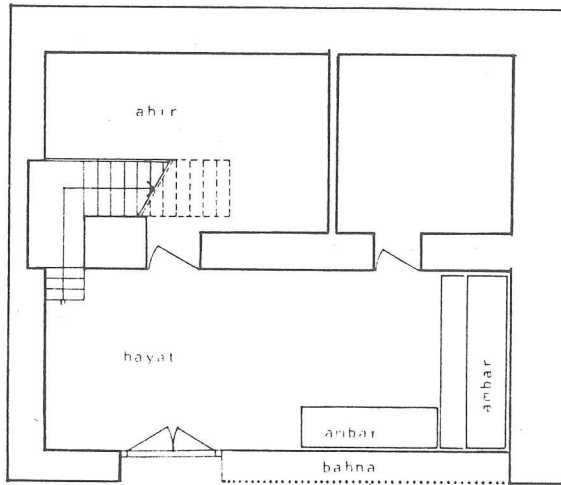
İlk yıllarda sadece başodalarda yapılan çıkmalar, (Şek.5) daha sonraları diğer odalarda (Şek.6), sofada (Şek.7) ve hat- ta servis mekanlarında da (Şek.7) yer aldı. Görüldüğü gibi za- manla yerleşen çıkma, sınıfsal farklılıkların pek görülmediği Geleneksel Türk Evinin en önemli karakteristik özelliklerin- den biri oldu.

(Safranbolu)
7

Üst kat

8

Alt kat

2.1.2.Diğer Nedenler

Geleneksel Çıkmanın doğuşunda Türk'ün gelenek ve göreneklerinden; yaşam-mekan ilişkilerinden başka:

-İKLİM:Soğuk bölgelerde genellikle taş olan zeminin rutubetinden,insan boyu yağın karın tesirinden korunmak; sıcak bölgelerde ise sokak üzerine taşarak hava akımından yararlanmak,rüzgarı birkaç yönden alabilmek; özellikle yalılarda denize daha çok uzanmak,onu ayağının altında görerek serinlemek (bkz.yalılar,Sayfa 47-48);

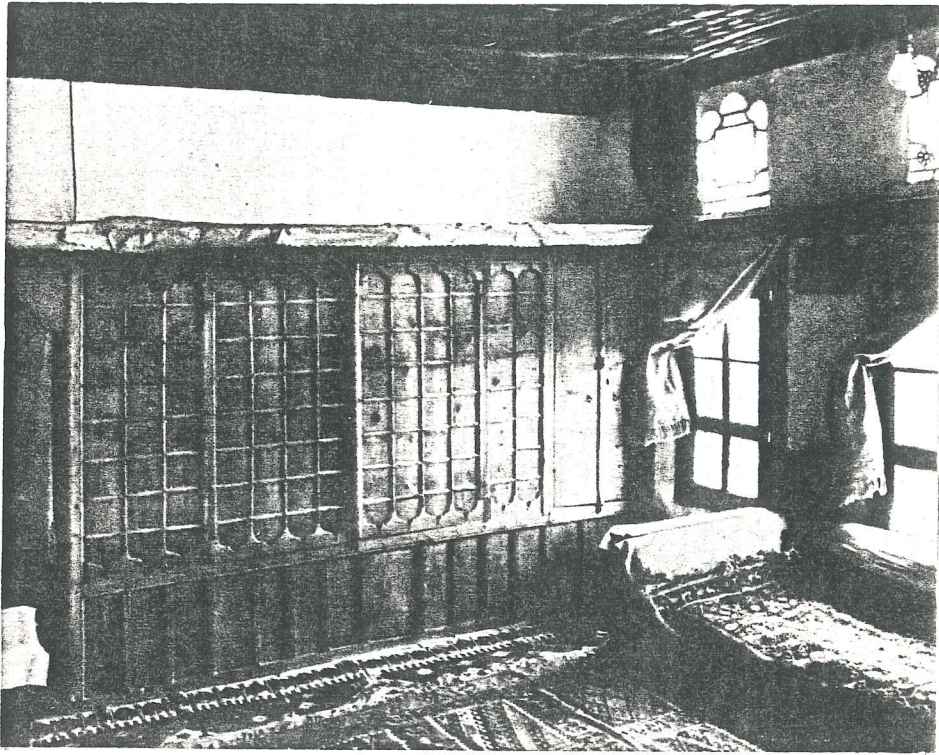
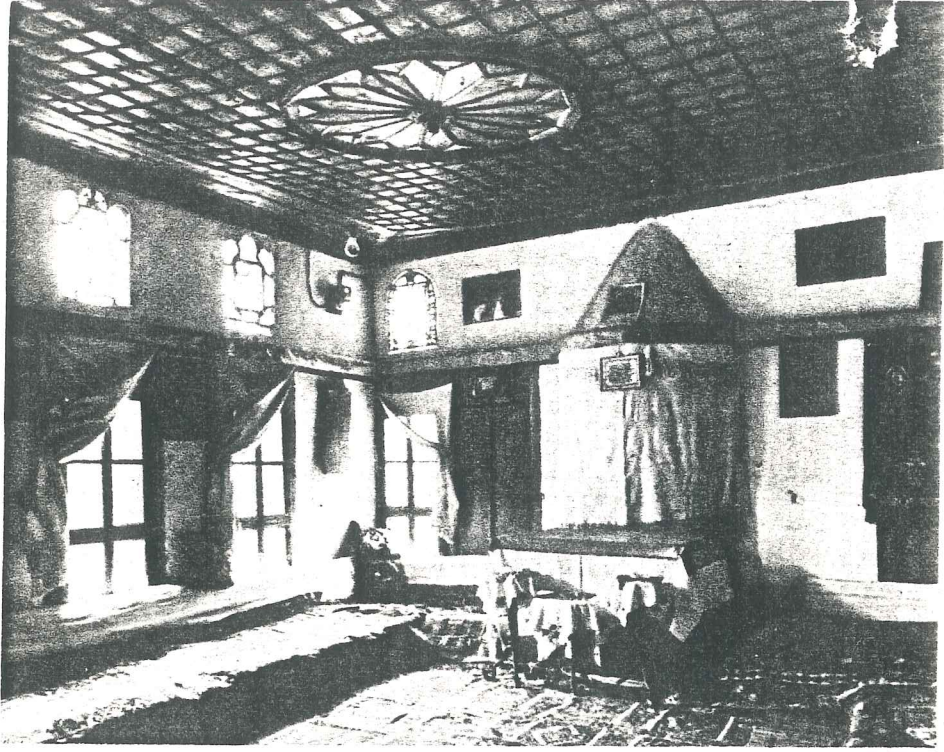
"...Boğaziçi yalılarında denize yapılan çıkmalar ile insanla su arasındaki yakınlık en ileri noktaya getirilir."(1)

-IŞIK:Dışa kapanık Geleneksel Türk Evinde iki,üç ve hatta dört yöne birden açılarak (bkz.Çıkma Tipleri)pencere sayısını arttırmak;

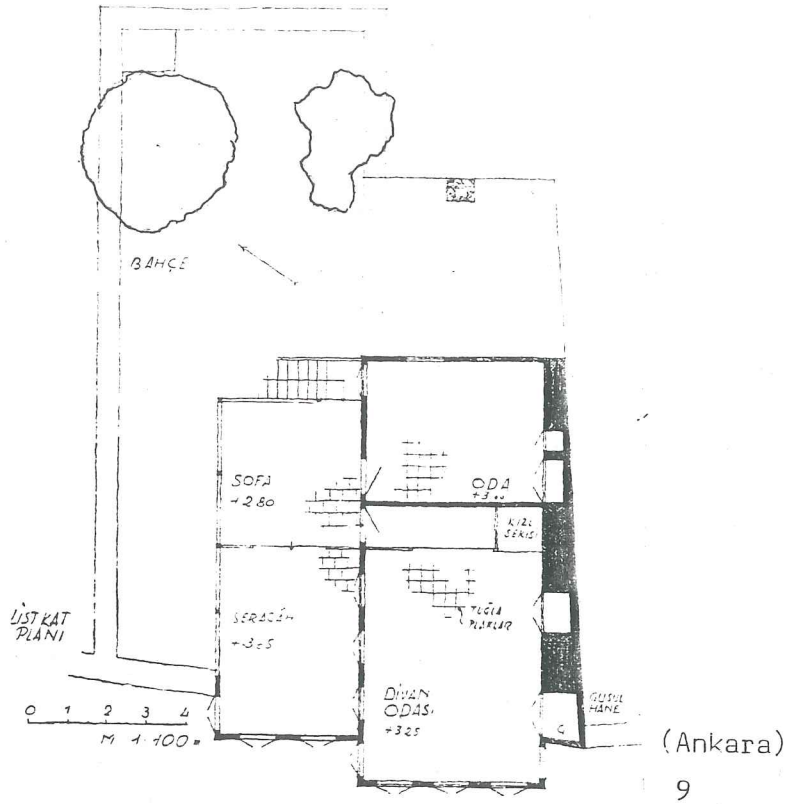
-MİMARİ:Mekan açısından Geleneksel Türk Evinin temel özelliği odayı ana birim olarak almasıdır.Amaç odanın yönlendirme ve kullanımda en uygun biçimlenmeye kavuşturulmasıdır.Odanın oluşumundaki optimum koşullardan biri de plânın kareye yakın bir dikdörtgen olmasıdır.Bunun nedenlerinden başlıcası tefrişin sabit elemanlarla ve kesinlikle duvarlara bitişik olarak konumlandırılmasıdır.Halbuki Geleneksel Türk kent dokusu gereği sokaklar düz ve ortogonal olmaktan uzaktır.Bu nedenle yapı parselleri genellikle çarpık ve çokgen yüzeylidir.Zemin katta arsa gabarisine uymak zorunluğu vardır(2). Böylece üst katlarda odaları gönyelemek (Şek.9-10);

(1)SEZGİN,Haluk, "Geleneksel Türk Evinde Cephe"
Yapı 47,1983/1,Sayfa 35

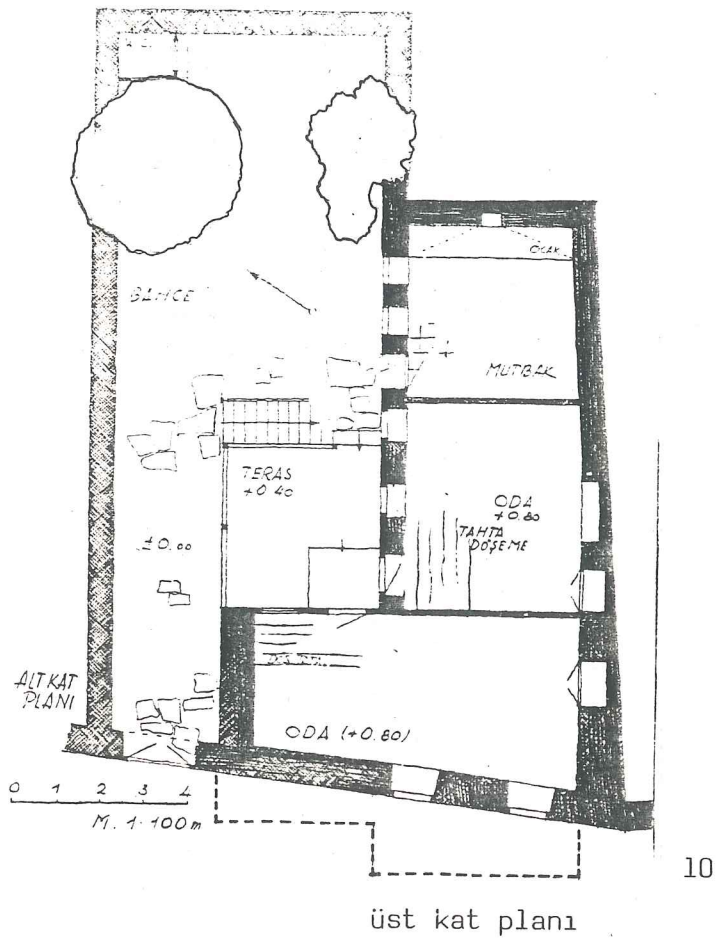
(2)AYNI, Sayfa 34

Türk Evinde tefriş genellikle pencere ve duvarlara bitişik konumlandırılır

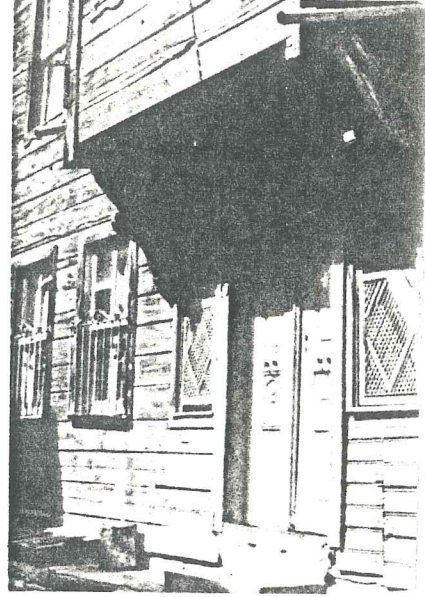
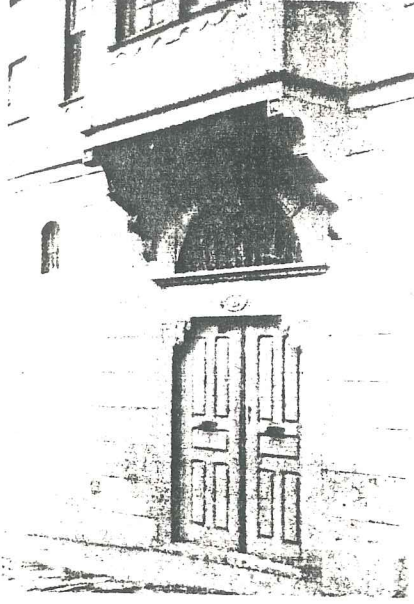

alt kat planı

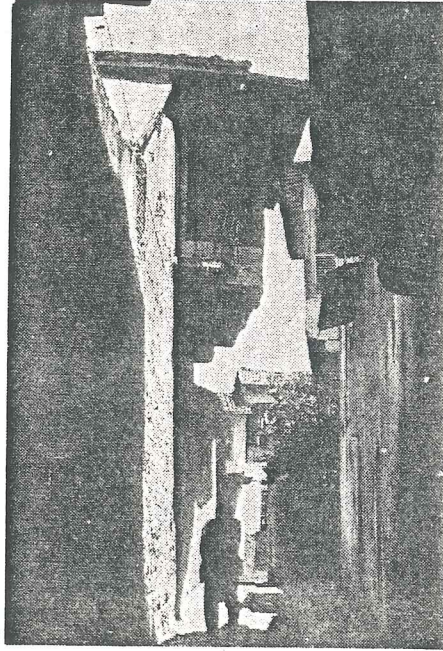
üst kat planı

-Genellikle giriş kapısı üstlerinde çıkma yaparak güneşten, yağmurdan korunmuş bir giriş mekânı oluşturmak;

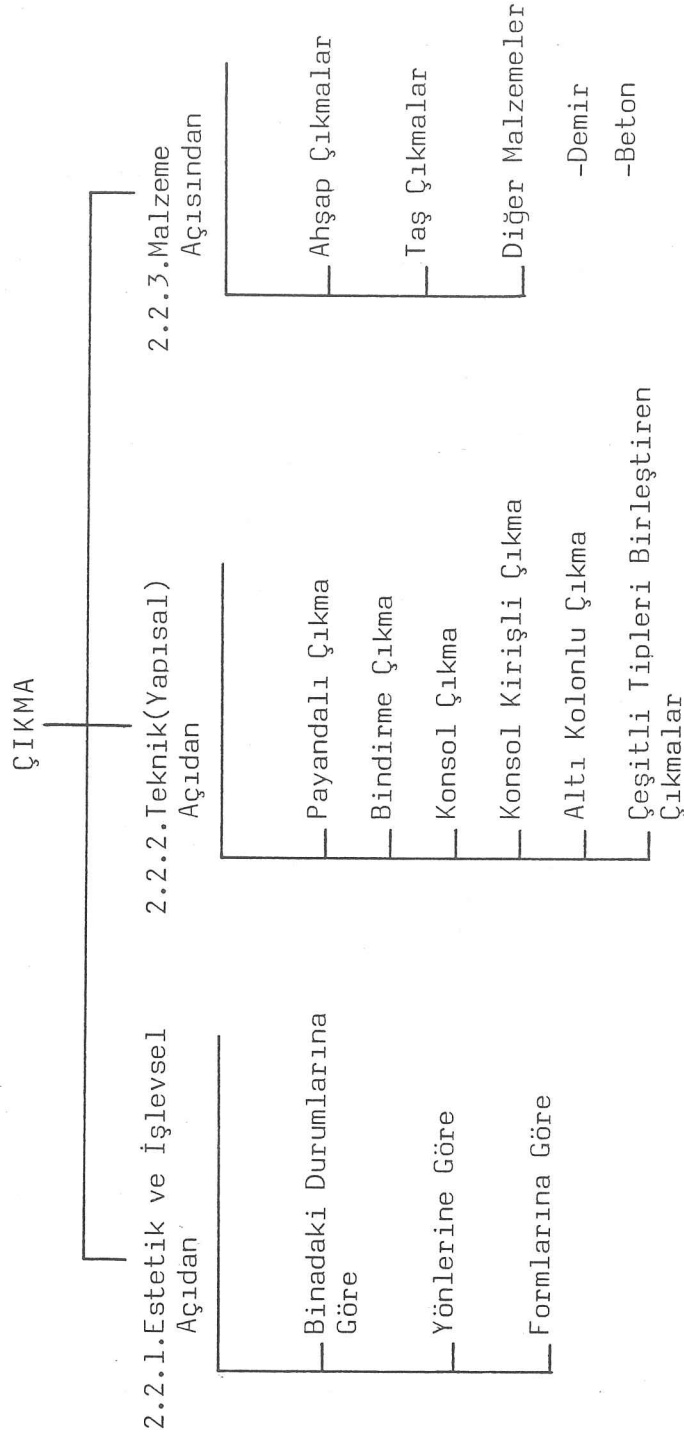
-Dış görünümde güzel oranlar, kitleler yaratarak cepheye hareket verebilmek, renk ve gölge tesirlerini arttırmak;

-ŞEHİRCİLİK: Dar sokakları güneş ve yağmurdan koruyarak adeta üstü kapalı bir geçit oluşturmak;

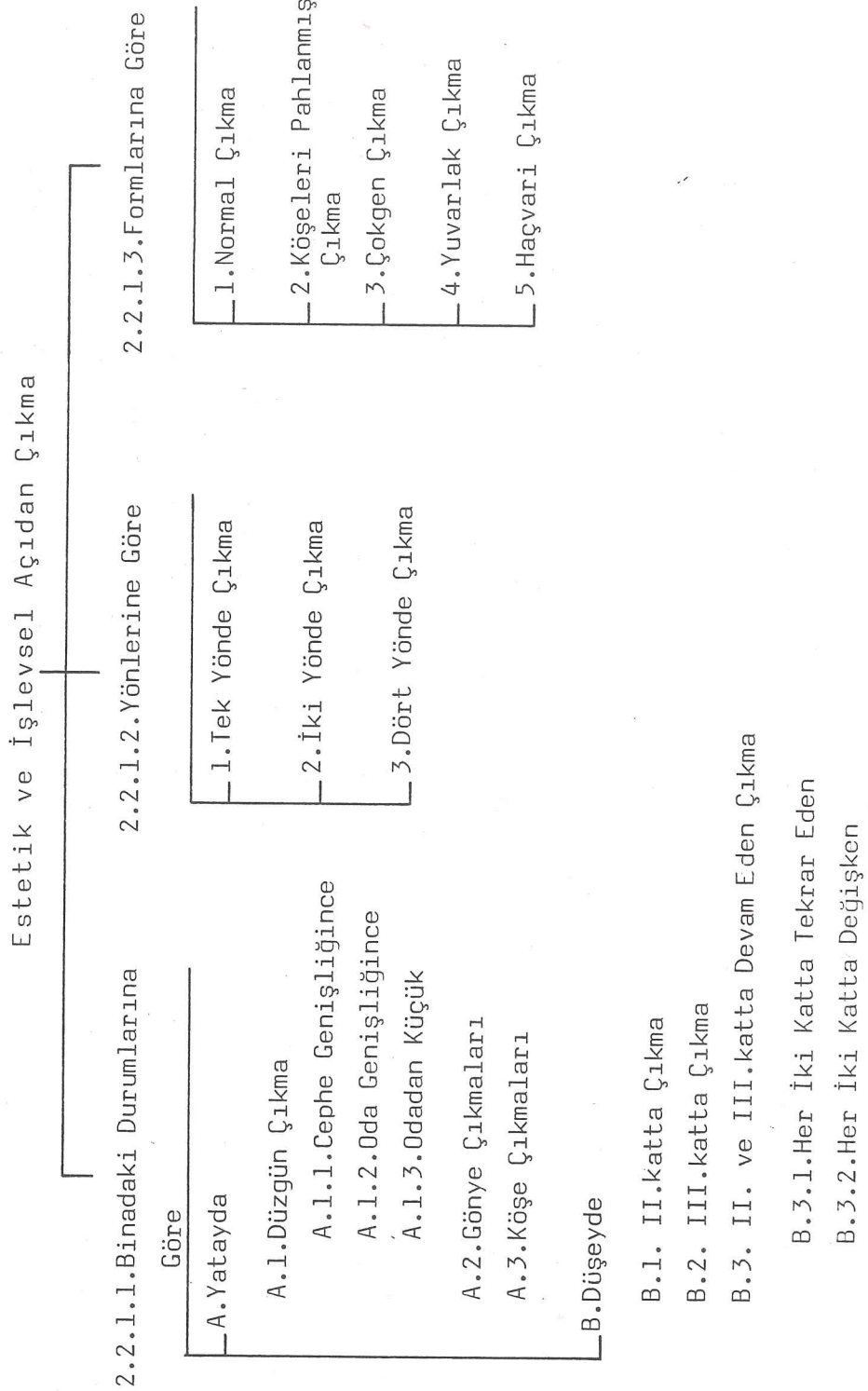
...gibi etkenlerinde rol aldığı söylenebilir.

2.2. Geleneksel Çıkma Tipleri

NOT: Yapısal ve Malzeme Açısından Çıkma Tipleri tez kapsamı dışında bırakılmışlardır. Bu bölümler Mesut Evren'in "Türk Evinde Çıkma" adlı tezinden aynen alınmıştır.

2.2.1.Estetik ve İşlevsel Açıdan

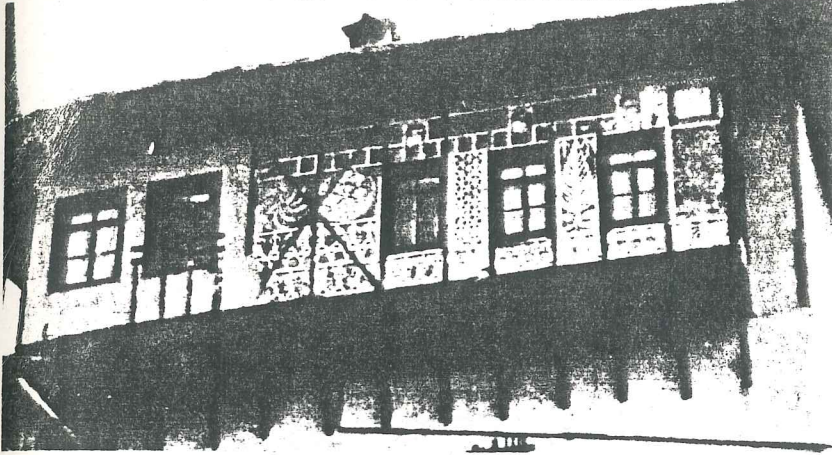

2.2.1.1. Binadaki Durumlarına Göre

A.Yatayda

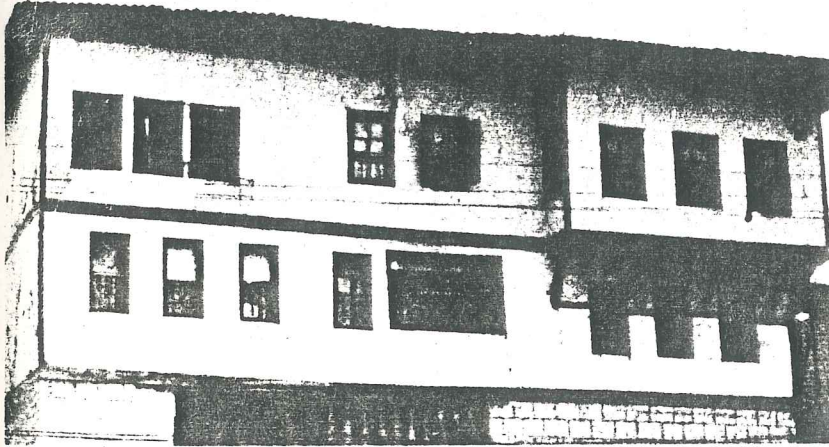
A.1.Düzgün Çıkma

A.1.1.Cephe Genişliğince

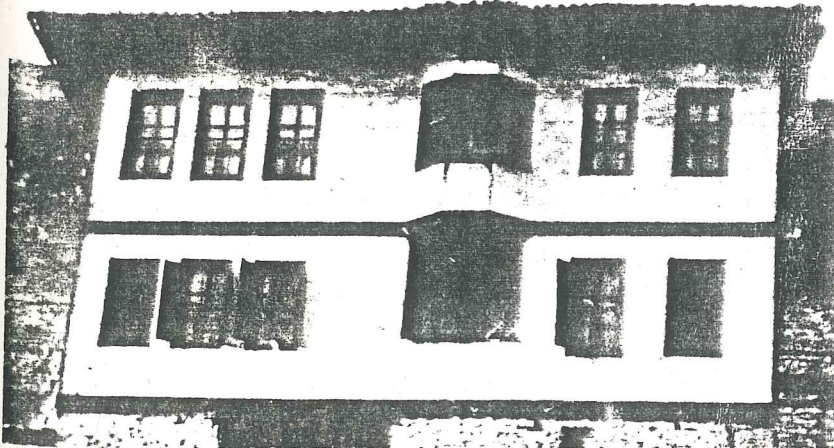
(Safranbolu)

A.1.2.Oda Genişliğince

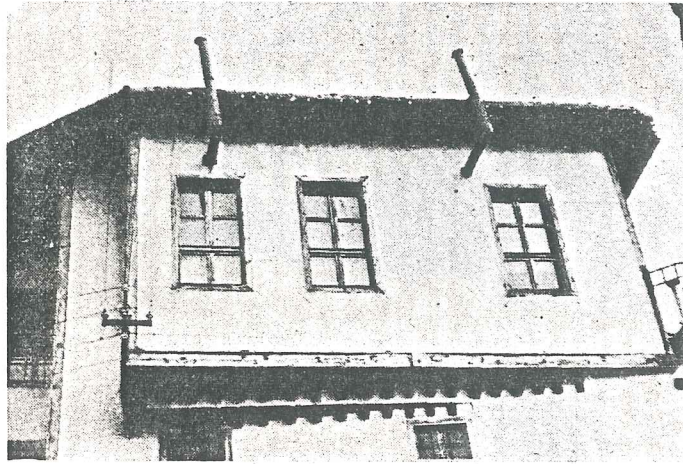
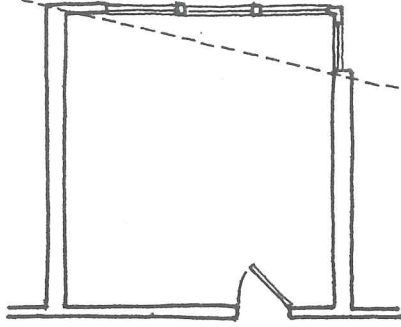
(Safranbolu)

A.1.3.Odadan Küçük

(Safranbolu)

A.2.Gönye Çıkmaları

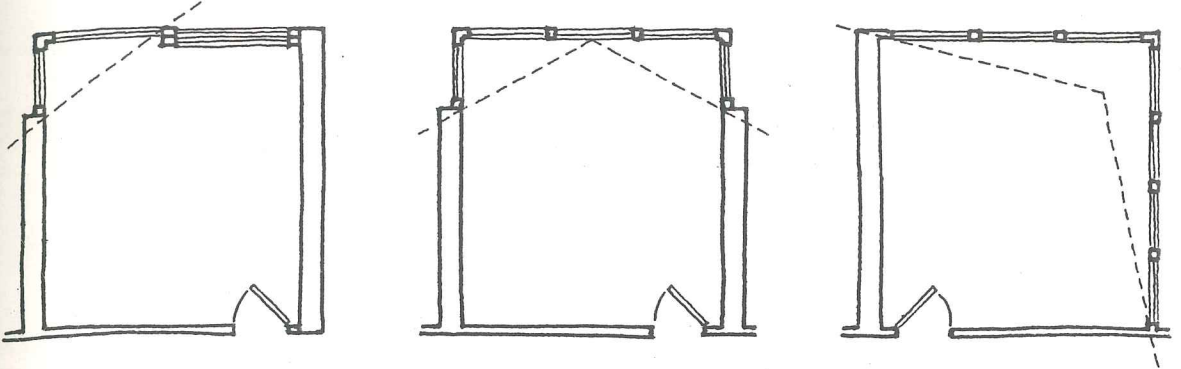

(Ankara)

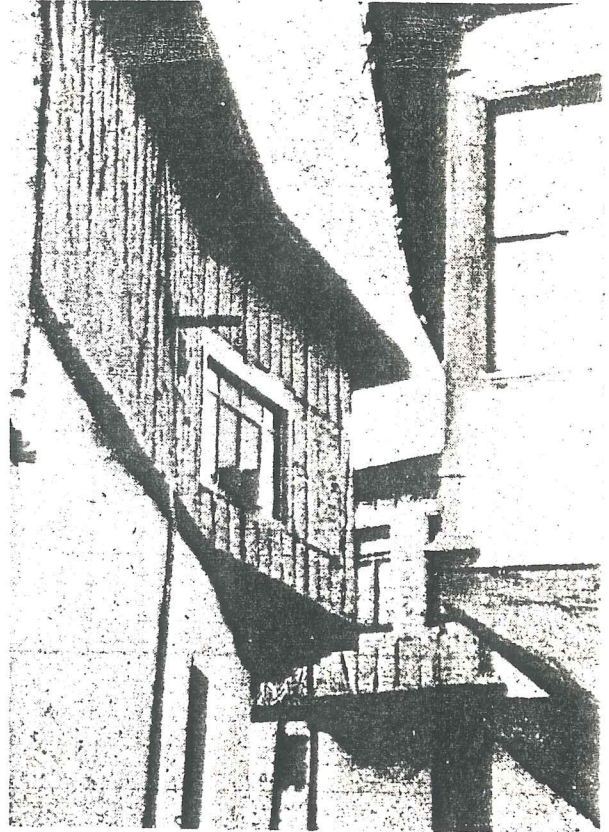

(Safranbolu)

A.3.Köşe Çıkmaları

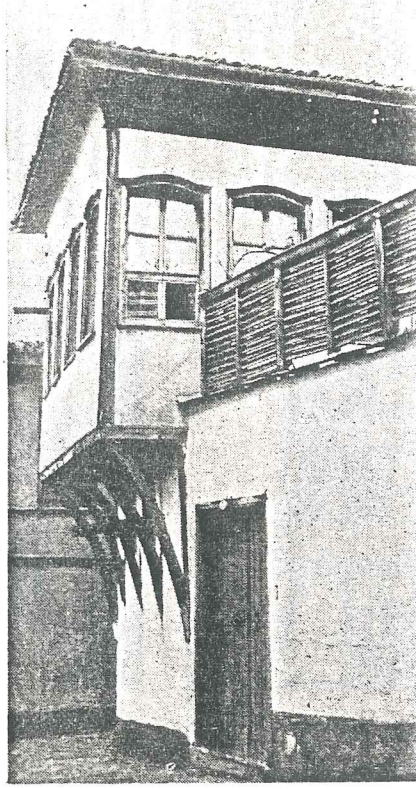

(Ankara)

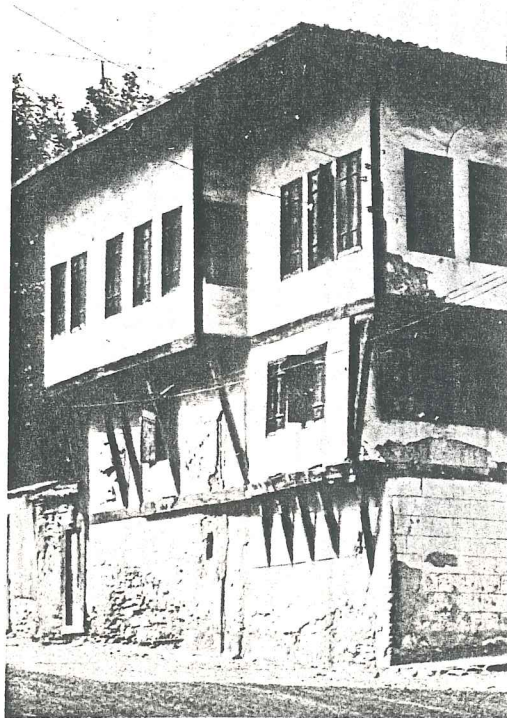
B.Düşeyde

B.1-2.Katta Çıkma

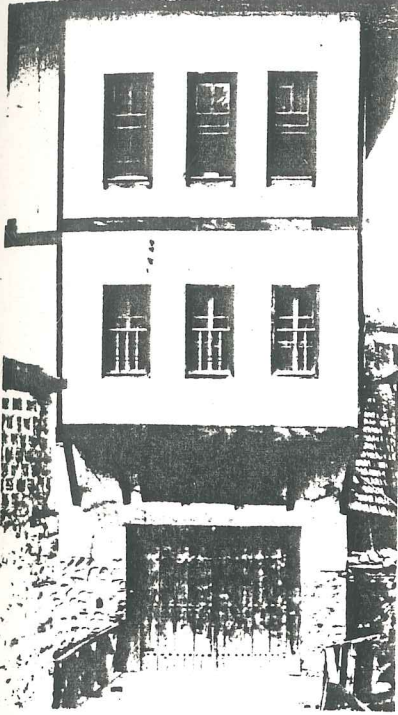
(Bursa)

B.2-3.Katta Çıkma

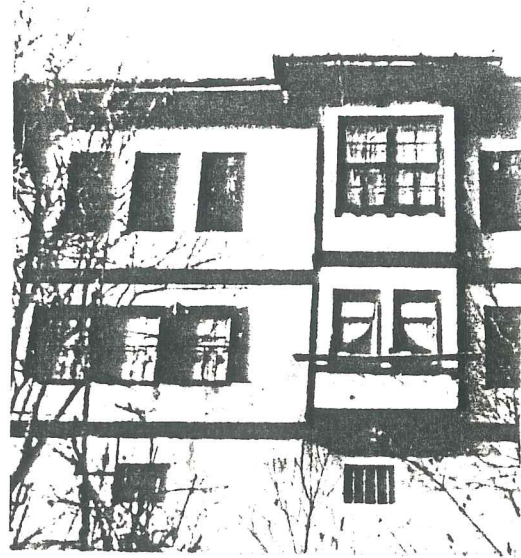

B.3- 2. ve 3. Katlarda Çıkma

B.3.1. Her İki Katta Tekrar Eden

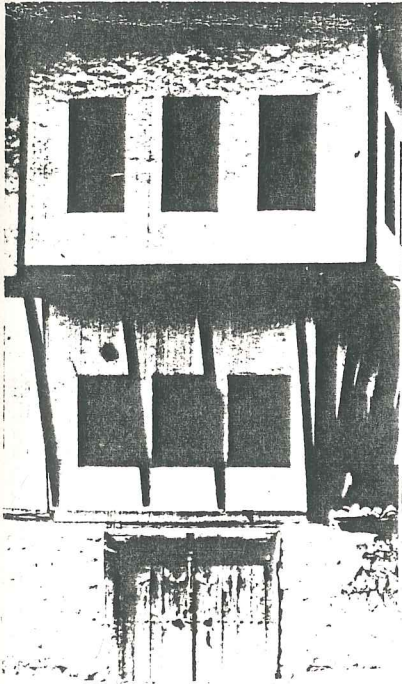

(Safranbolu)

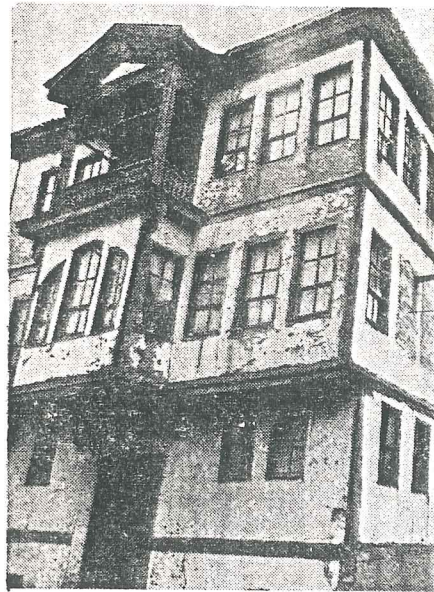

(Safranbolu)

B.3.2. Her İki Katta Değişken

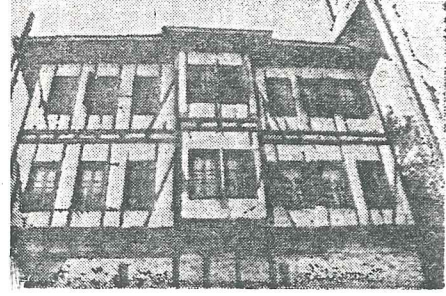
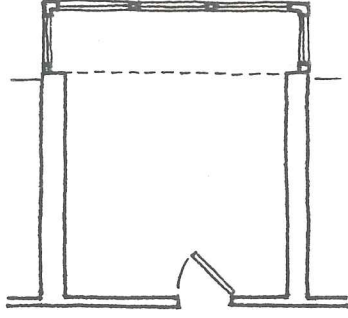
(Safranbolu)

(Ankara)

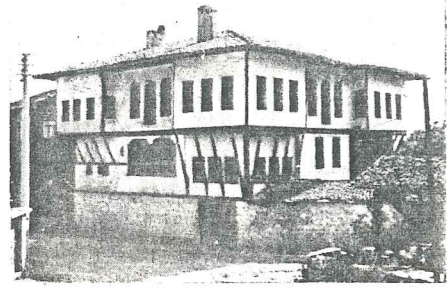
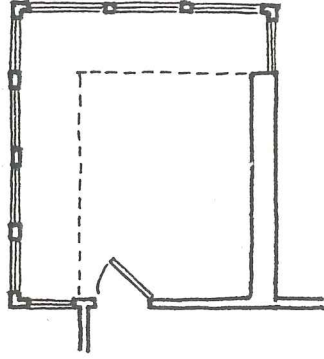
2.2.1.2.Yönlerine Göre

1.Tek Yönde Çıkma

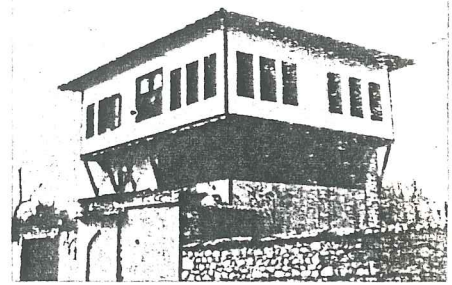
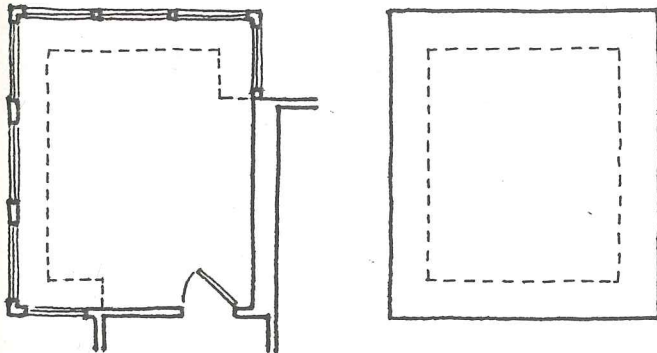
(Safranbolu)

2.İki Yönde Çıkma

(Safranbolu)

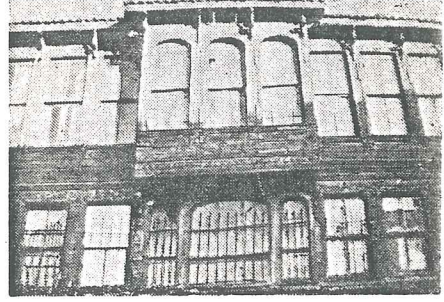
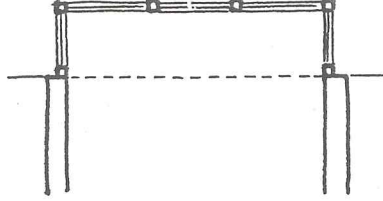
3.Dört Yönde Çıkma

(Safranbolu)

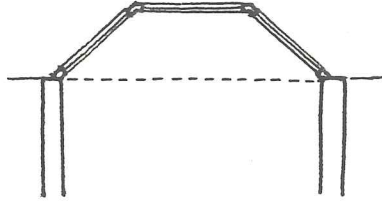
2.2.1.3. Formlarına Göre

1. Normal Çıkma

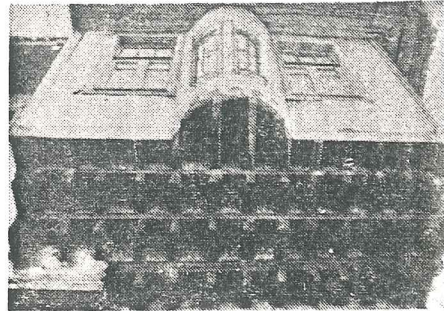
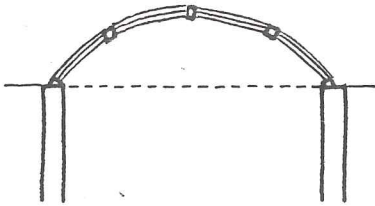
(İstanbul)

2. Çokgen Çıkma

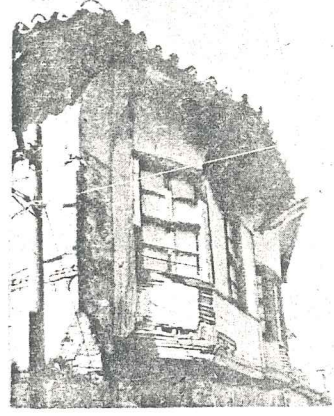
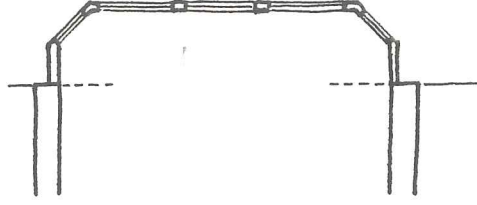
(Safranbolu)

3. Yuvarlak Çıkma

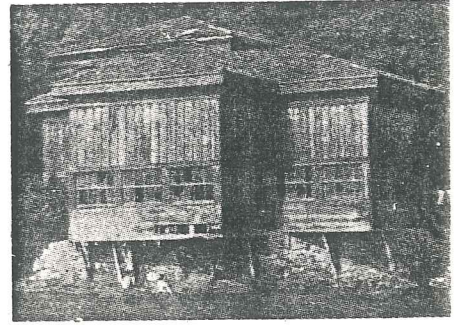
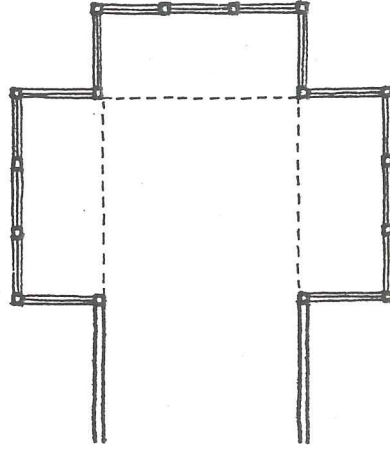
(Ankara)

4. Köşeleri Pahlanmış Çıkma

(Antakya)

5. Haçvari Çıkma

(İstanbul)

3.GÜNÜMÜZDE ÇIKMA

3.1.Çıkmayı Doğuran Nedenler

3.1.1.Günümüz Türk Evinde Yaşam-Mekan-Çıkma İlişkileri

Geleneksel Türk Ailesinde birçok işlevi kendinde toplayan aile, bugünkü kent yaşamında büyük değişikliklere uğramıştır. Son bir-birbuçuk kuşaklık büyük kent yaşamı henüz ailenin iç dinamiklerini oluşturan kadın-erkek-çocuk ve diğer üyelerin ilişkilerine çok büyük yenilikler getirmemiş gibi görünse de, düzen eski aile kavramından oldukça farklıdır(1).

Günümüz Türk Ailesi çoğunlukla anne,baba ve çocuklardan kurulu çekirdek Aileden oluşmaktadır.Çekirdek Ailenin büyük kent yaşamı yönünden anlamlı bir özelliği de,çocuk sayısının az olmasıdır.Genellikle ailenin yanında,yaşlı kuşaktan herhangi bir yakın akraba,özellikle tek kalmış anne ya da baba yer almaktadır.

Günümüz Türk Ailesinde erkeğin rolü evin geçimini sağlamak, dış ilişkileri düzenlemektir.Kadın üzerinde pek olmasa da, çocukların evden ayrılmaya başladıkları bu düzende,eski baba otoritesini kaybetmiştir.Kadının ise önceleri üç kuşağın bir arada yaşadığı durumdaki(gelinler ve kızlar evde iken) aile içi ilişkilerindeki kritik,düzenleyici anne rolüne gereksinim kalmamıştır.Dışarıda ücretli çalışmadığı hallerde görevi,evde herkes için çevreyi yeniden düzenlemek,tüketim ve üyelerarası ilişkilerle ilgilenmektir.Günlük yaşamındaki faaliyetleri açısından pek olmasa da,düşünce açısından dışarıya eskisi

(1)Türk Sosyal Bilimler Derneği, "Türkiye'de Ailenin Değişimi-Toplumbilimsel İncelemeler",Ankara,1984,Sayfa69

gibi kapalıdır.Dışarıda ücretli çalışan kadın,klasik eviçi rollerinden dışarı çıkmaktadır.Ama genelde çalışan kadının iki dünyası birbirinden ayrıdır ve ücretli emek kullanmıyorsa evdeki rollerinin hiçbirinden vazgeçemez.

Bugün,büyük kentleri oluşturan çok katlı,toplu konutlar,değişen aile yaşamının somut mekanını oluşturmaktadır.Bunlar hala içe kapanık olan Türk Ailesinin dışarısı ile ilişkisini keser,sokakların avlu imişçesine kullanılmasını durdurur,ailesinin konut dışındaki ilişkilerinin anonim olduğunu belirler(1).Çalışma düzeni bakımından,konut alanları dışında oluşmuş,ulaşımın araçlarla sağlandığı iş ve sanayi bölgeleri de Geleneksel Aile ile Günümüz Ailesinin mekansal farkını vurgular.Bu farkın diğer bir yönü de ailenin gelirini sağlayanlar için yılın her ayında günün on-oniki saatini evden uzakta geçirmeleridir.

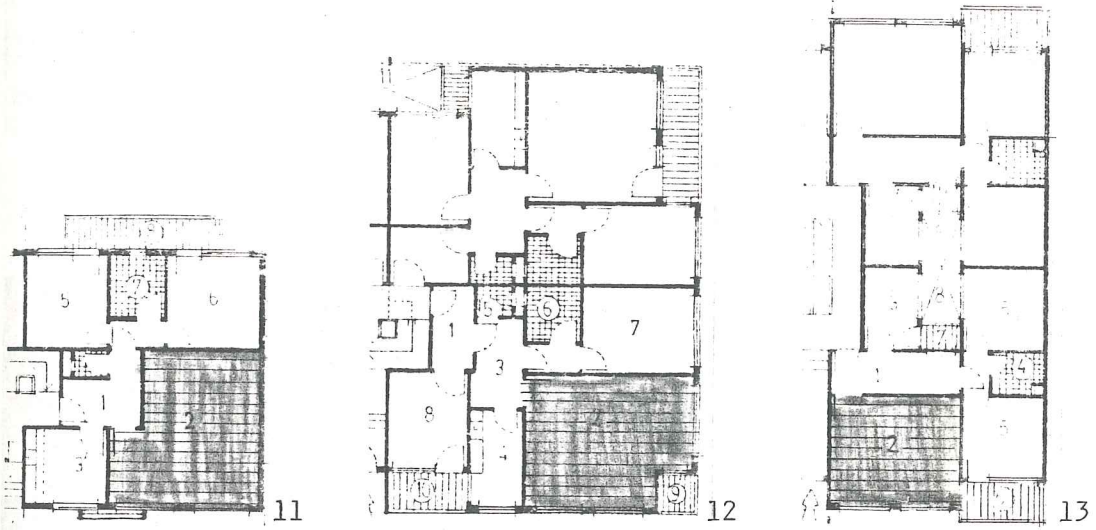
Günümüz Türk Ailesinin konumunu doğrudan belirleyen bu sosyal ve ekonomik yaşamdan öte,dolaylı belirleyen sembolik davranışlar da değişmiştir.Bunların başında,itibar sağlayan gösterişçi tüketimin kazandığı önem gelir(2).Tüketim,bir yönden yaşam düzeyinin yükseltilmesi ve çağdaşlaşması için yeniden ayarlanırken,yer yatağı ve yer sofrası yerini karyola ve masaya bırakmakta;koltuk takımları,müzik dolabı,televizyon özel olarak görülür yerlere konarak ailenin satınalma gücü sergilenmektedir(3).

(1)Türk Sosyal Bilimler Derneği, a.g.e., Sayfa 70

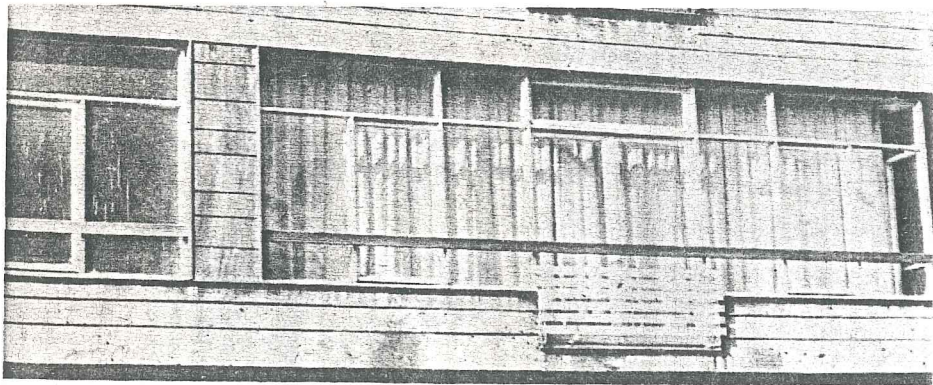
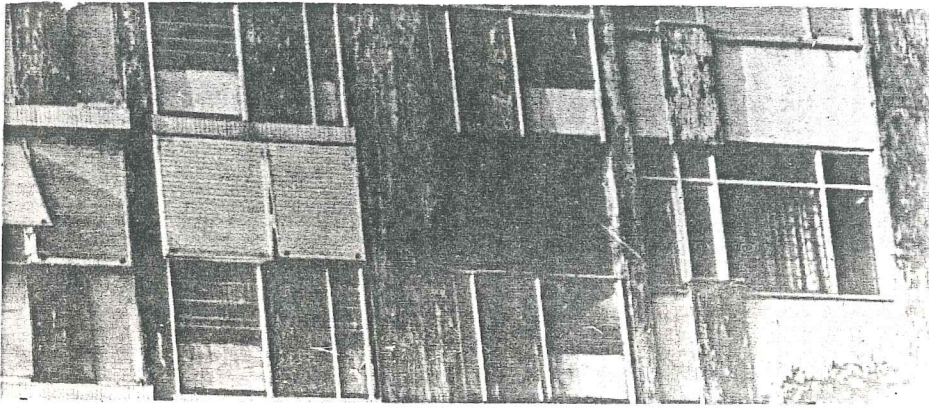
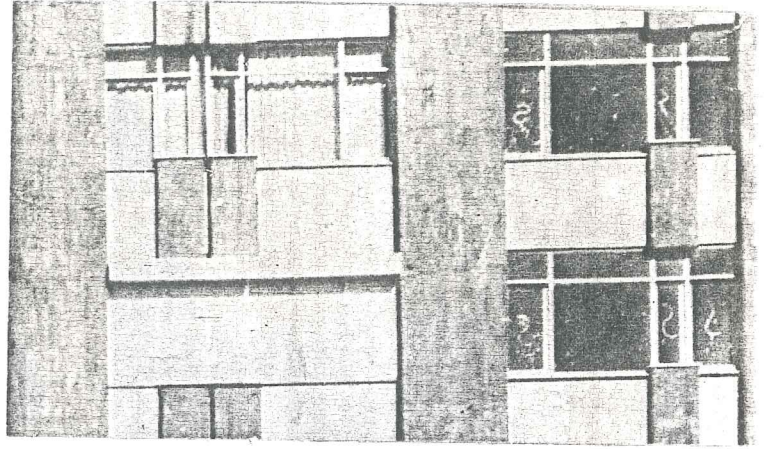
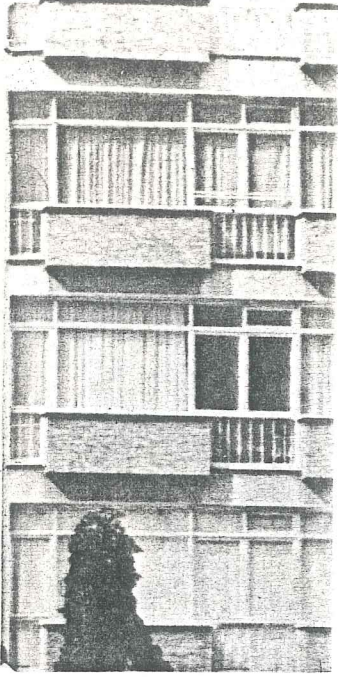
(2)Aynı, Sayfa 77

(3)KIRAY,Mübeccel,"Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası", II.Baskı,İletişim Yayınları,İstanbul,1982,Bölüm 6

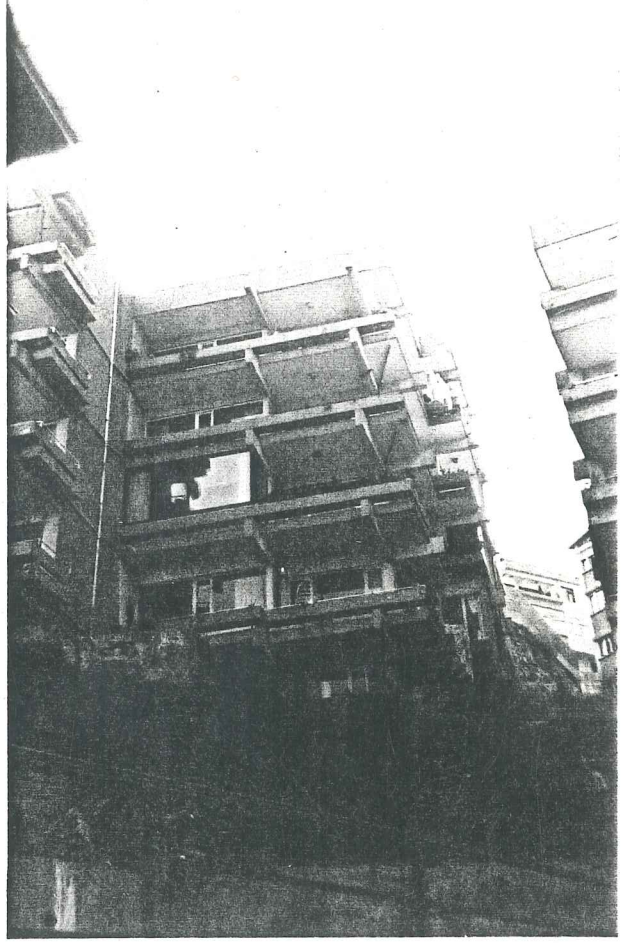
Geleneksel Türk Ailesinden birçok izler taşıyan Günümüz Türk Ailesi için henüz fantezi olan bu batı kültürü kökenli elemanlar, Günümüz Türk Evini oluşturan konutlarda sadece özel günlerde veya misafirler için açılan, günlük yaşamın tamamen dışında geçtiği "salon" olarak adlandırdığımız mekanların oluşmasına neden olmaktadır(Şek.11-12-13).

Ana cephede,evin en güzel ve en büyük bölümünü işgal eden bu salonların önünde yine batıdan alınma "balkon" dediğimiz açık çıkımlar yer almaktadır.Çoğunlukla cephe süsü niteliğinde boyutlara sahip olan bu balkonlar,daha büyük boyutlarda olduğu zamanlarda batılı yaşama henüz uyum sağlayamamış, özel yaşamını dışa açmak istemeyen Günümüz Türk Ailesine ters gelmekte ve içe alınarak kapalı çıkımlar haline getirilmektedir.Bugün çevremizde hemen hemen tüm apartmanlarda birkaç örneğini görebileceğimiz bu kapalı balkonlar,kendi gelenekleri ve batılı yaşam arasında bocalayan Günümüz Türk Ailesinin ve dolayısıyla Günümüz Türk Evinin içinde bulunduğu ilişkiyi açıkça sergilemektedir.

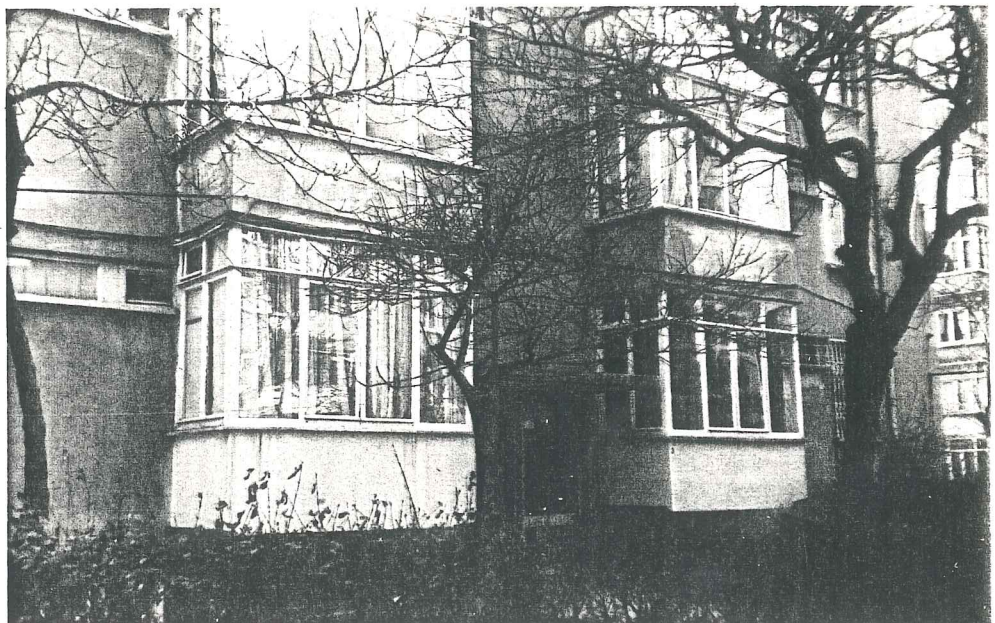
Günümüzde bazı balkon boyutları cephe süsü niteliğindedir.

Geniş balkonlardan yararlanılarak oluşturulan kapalı çıkmalar.

Sokak, cadde veya diğ er ana cepheler üzerinde yer alan balkonların kapatılmasıyla oluşturulan kapalı çıkımlar.

Kapalı Çıkmanın günümüzde sık rastlanan ikinci tipini ise çeşitli sit alanları içinde yer alan ve çevreyle uyum sağlamak amacıyla yapılan tek konutlarda, yazlık, çiftlik v.b. türü evlerde; geleneksel işlevsellik açısından hiçbir anlamı olmaksızın, sadece biçimde Geleneksel Türk Evi imajını verebilmek veya herhangi bir işleve hizmet amacıyla yapılan iyi ve kötü örneklerde görüyoruz. (Bkz. Günümüzde Çıkma Örnekleri)

3.1.2. Diğer Nedenler

Çevremizde hemen hemen tüm binalarda görebileceğimiz bir başka Günümüz Çıkma Tipi de; zemin kat bitiminde başlayıp, bina yüksekliğince devam eden çıkmalardır. Yasalardan(*) yararlanıp, üst katlarda mümkün olduğunca yer kazanmak amacıyla oluşan bu çıkmalar, günümüz apartmanlarının karakteristik özelliği haline gelmiştir. (Sayfa 37)

* İstanbul Belediyesi İmar Yönetmeliği

Madde 3.20—Binalarda, azami bina sahası dışında:

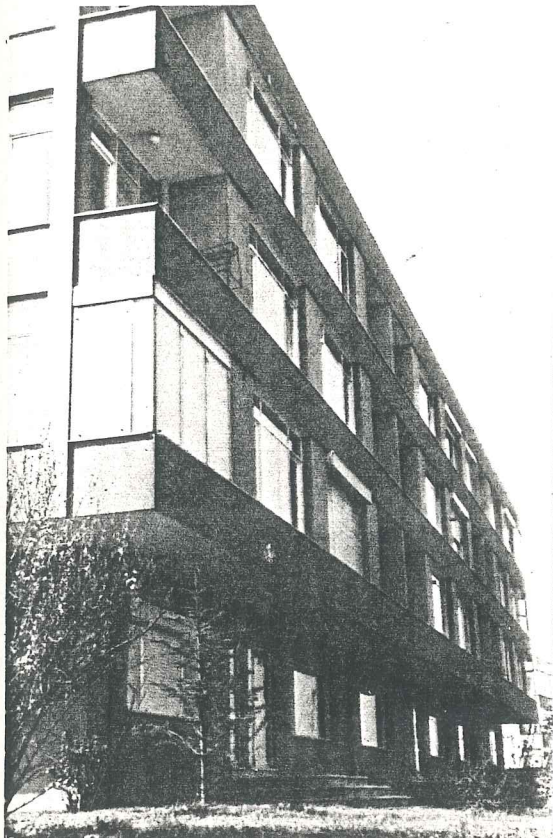
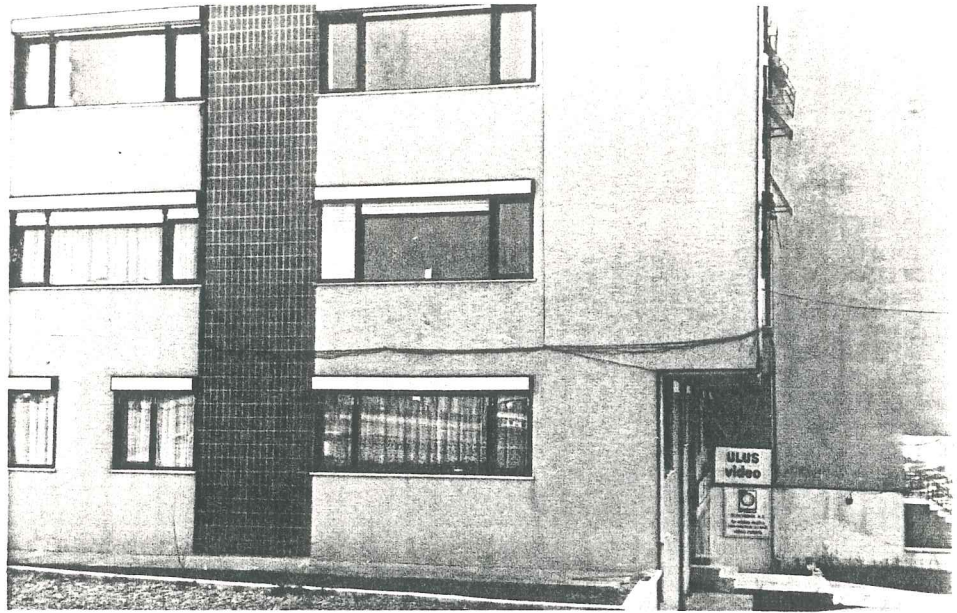
Kendi bahçe hudutları dışına taşmamak,

Genişliği (1.50) metreyi aşmamak,

Tabii zeminden çıkma altına kadar olan en yakın şakuli mesafe (2.40) metreden aşağı düşmemek,

Arka komşu hududuna açık çıkmalarda (2) metreden kapalılarda (3) metreden fazla yaklaşmamak şartıyla çıkma yapılabilir.

Ayrık nizama tabi veya yan bahçeli binaların bitişik olmayan cephelerinde yapılacak çıkmalar yan ve arka komşu hudutlarına, açık çıkmalarda (2) metreden, kapalılarda (3) metreden fazla yaklaşmamak şartıyla cephe uzunluğunca devam edebilir.

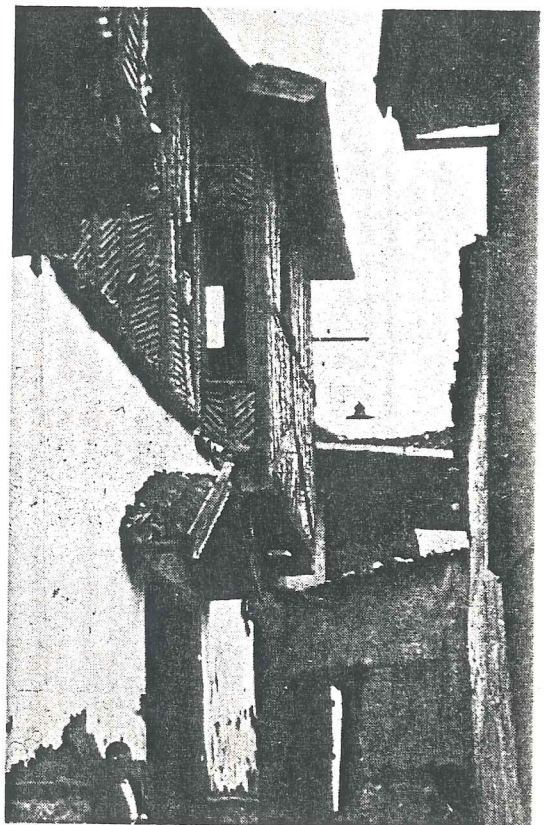
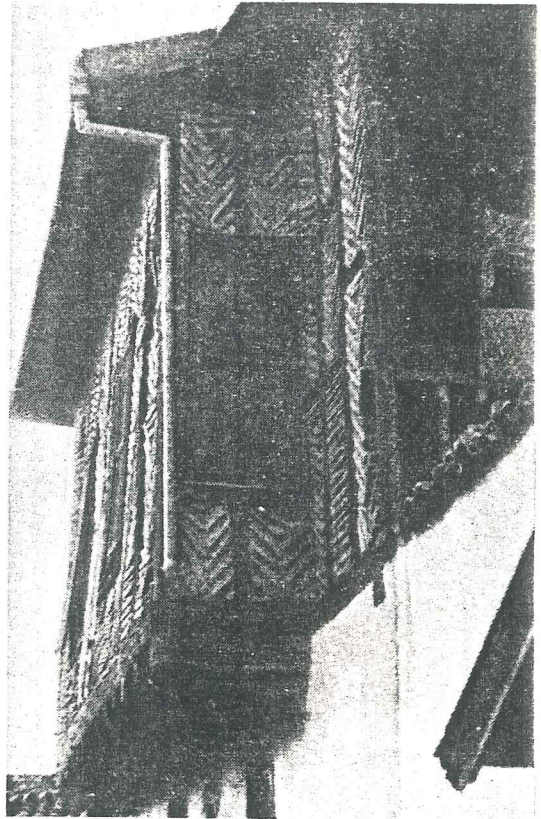

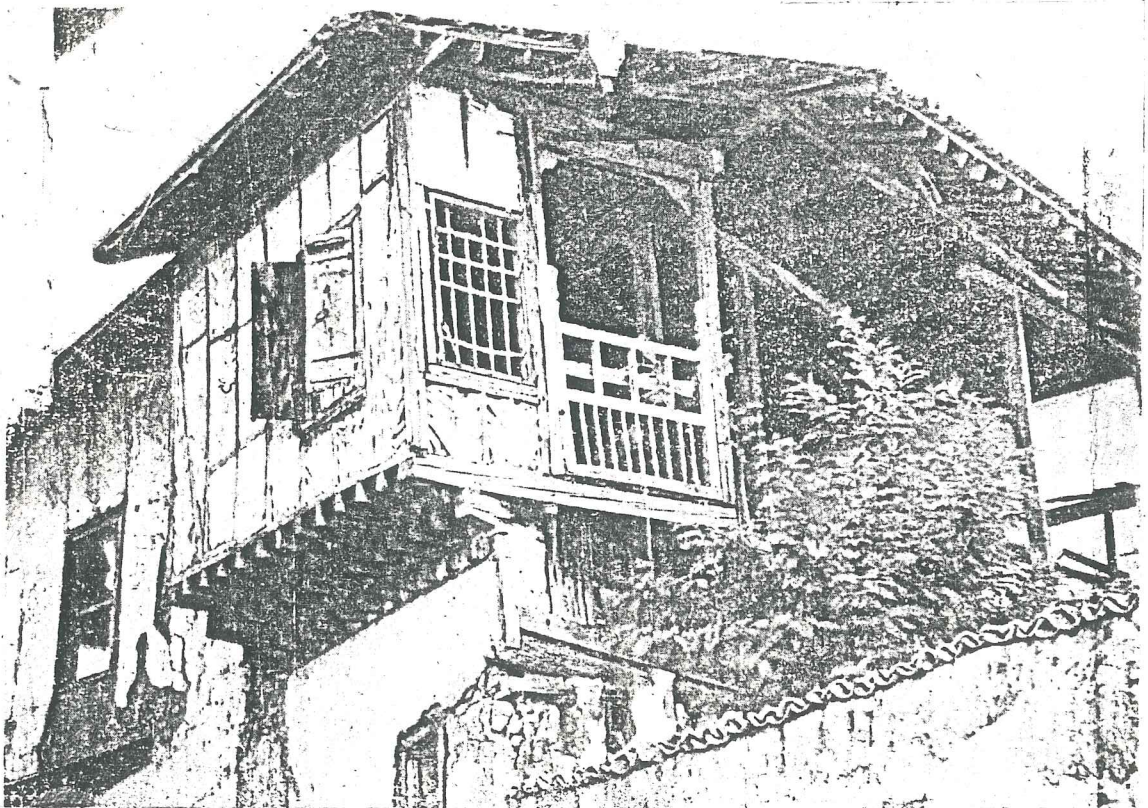
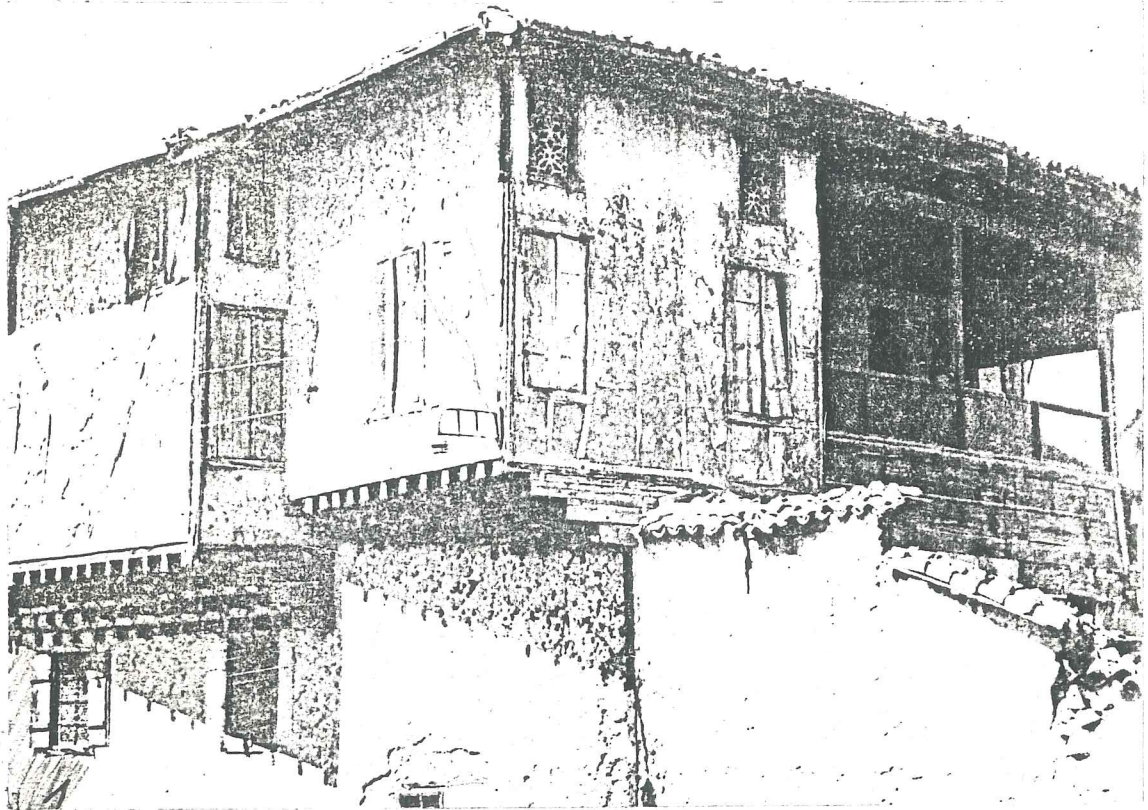
4.ÖRNEKLER

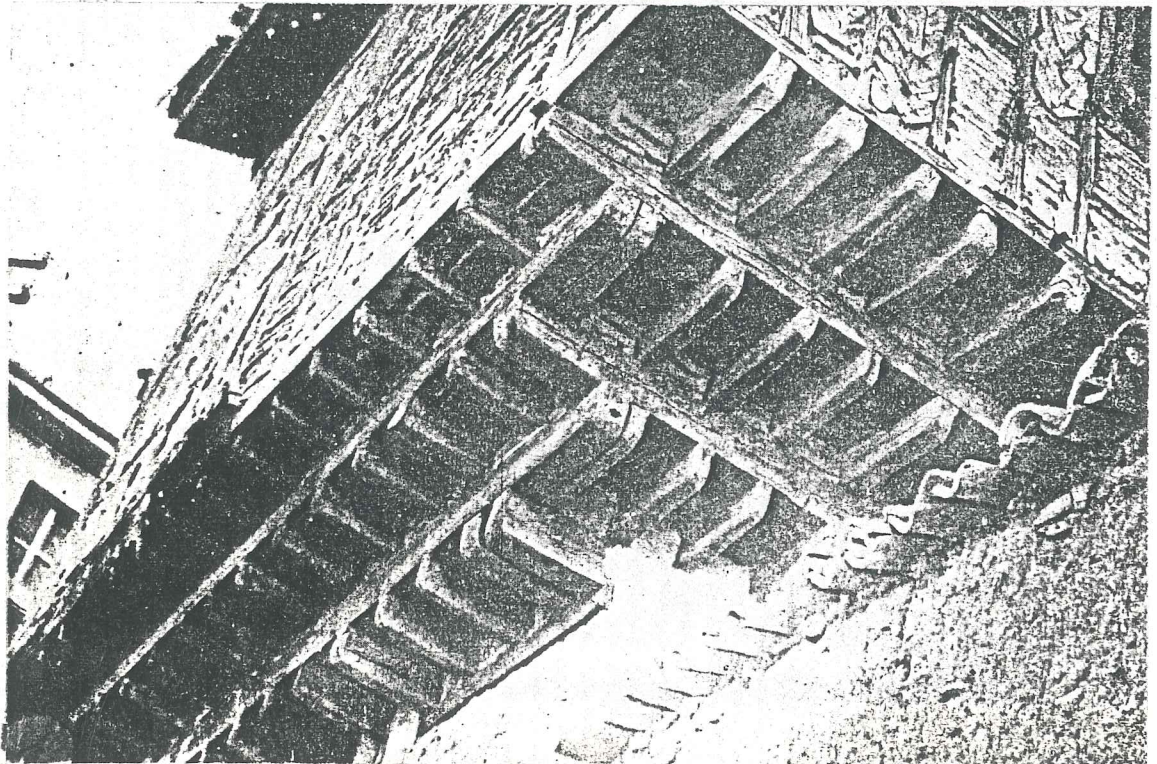
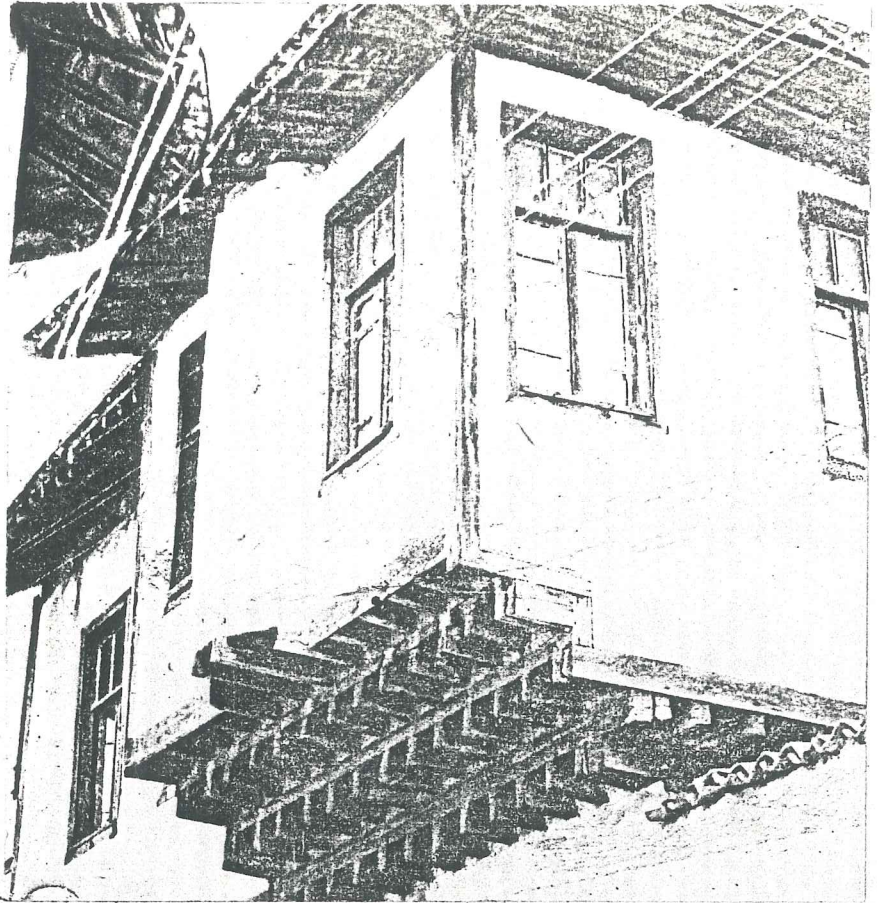
4.1.Geleneksel Çıkma Örnekleri

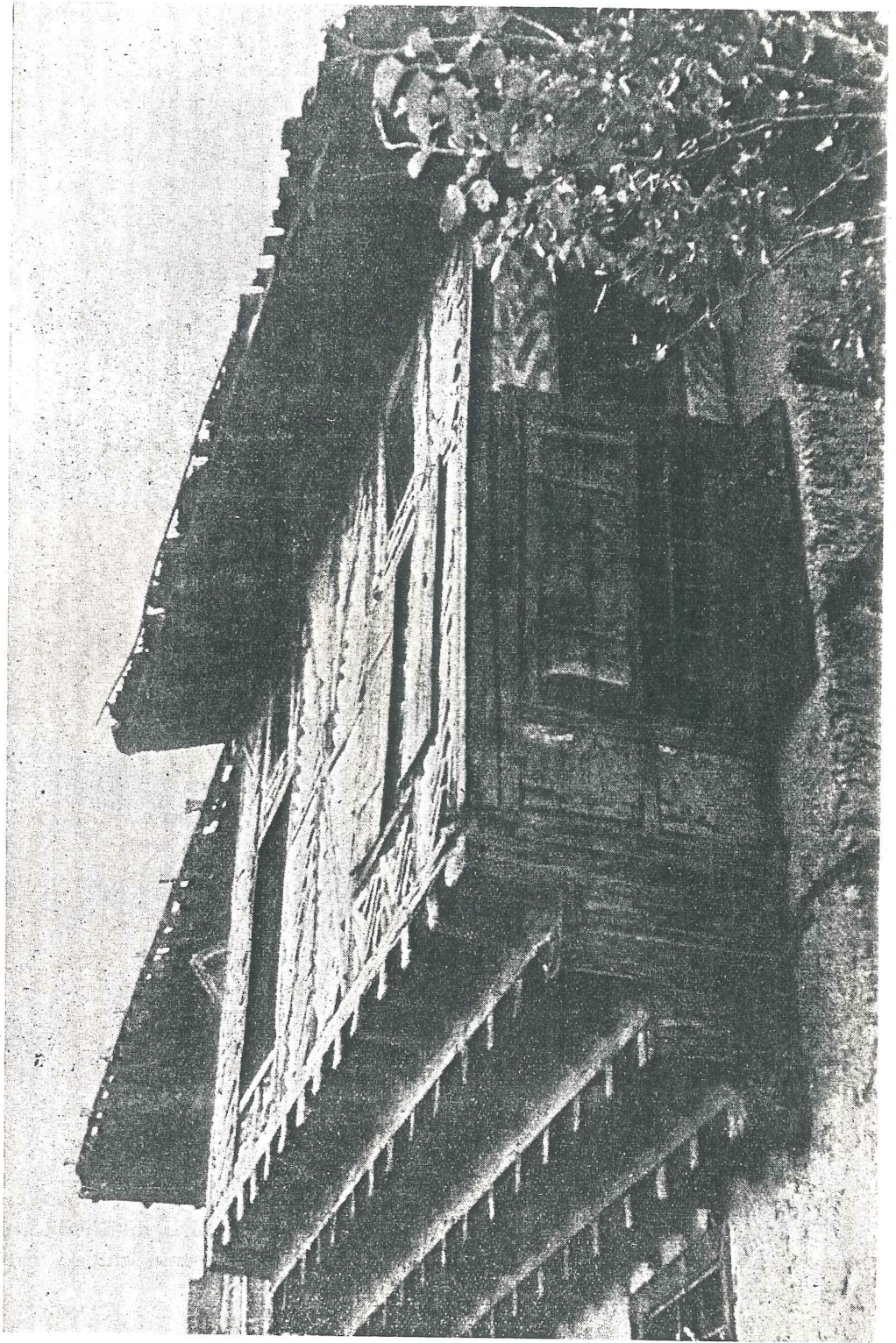
-ANKARA-

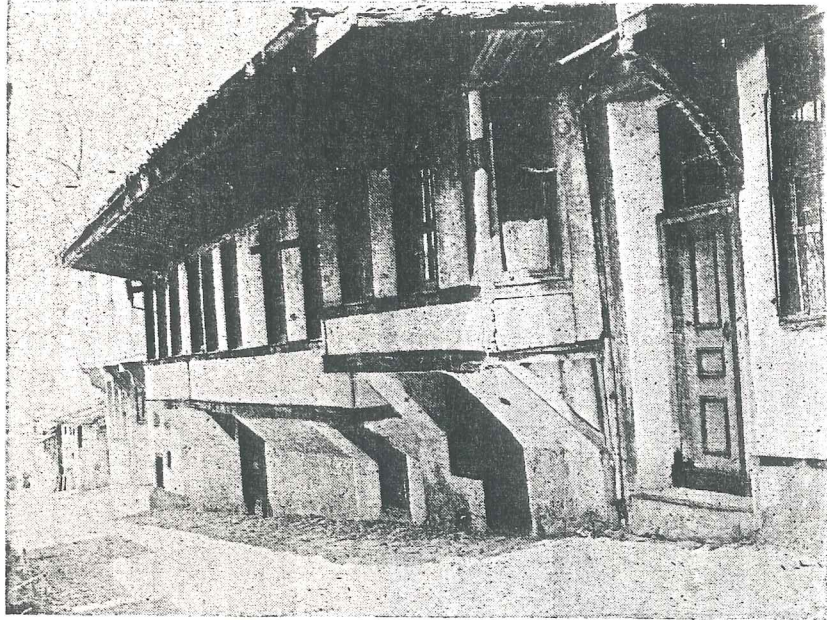

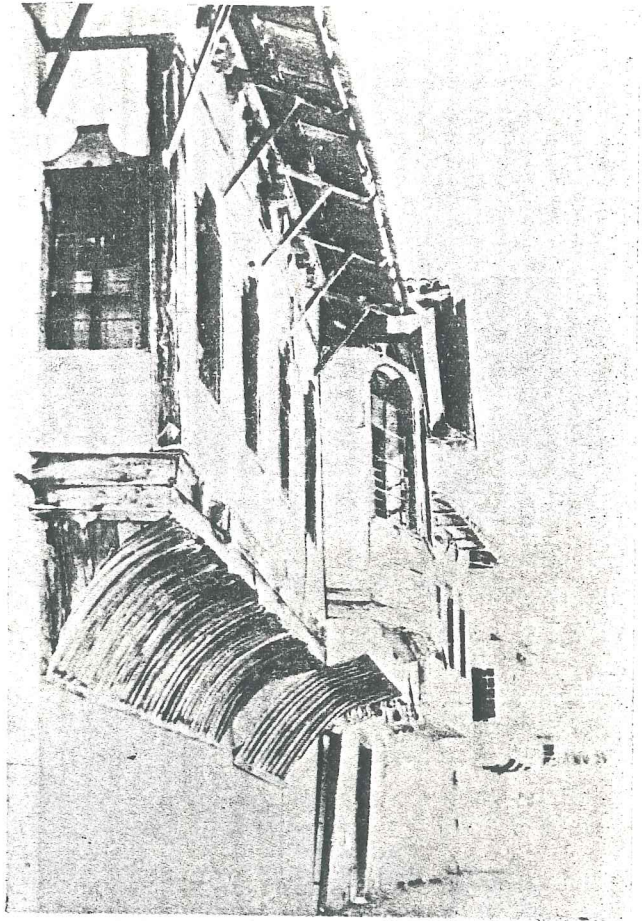

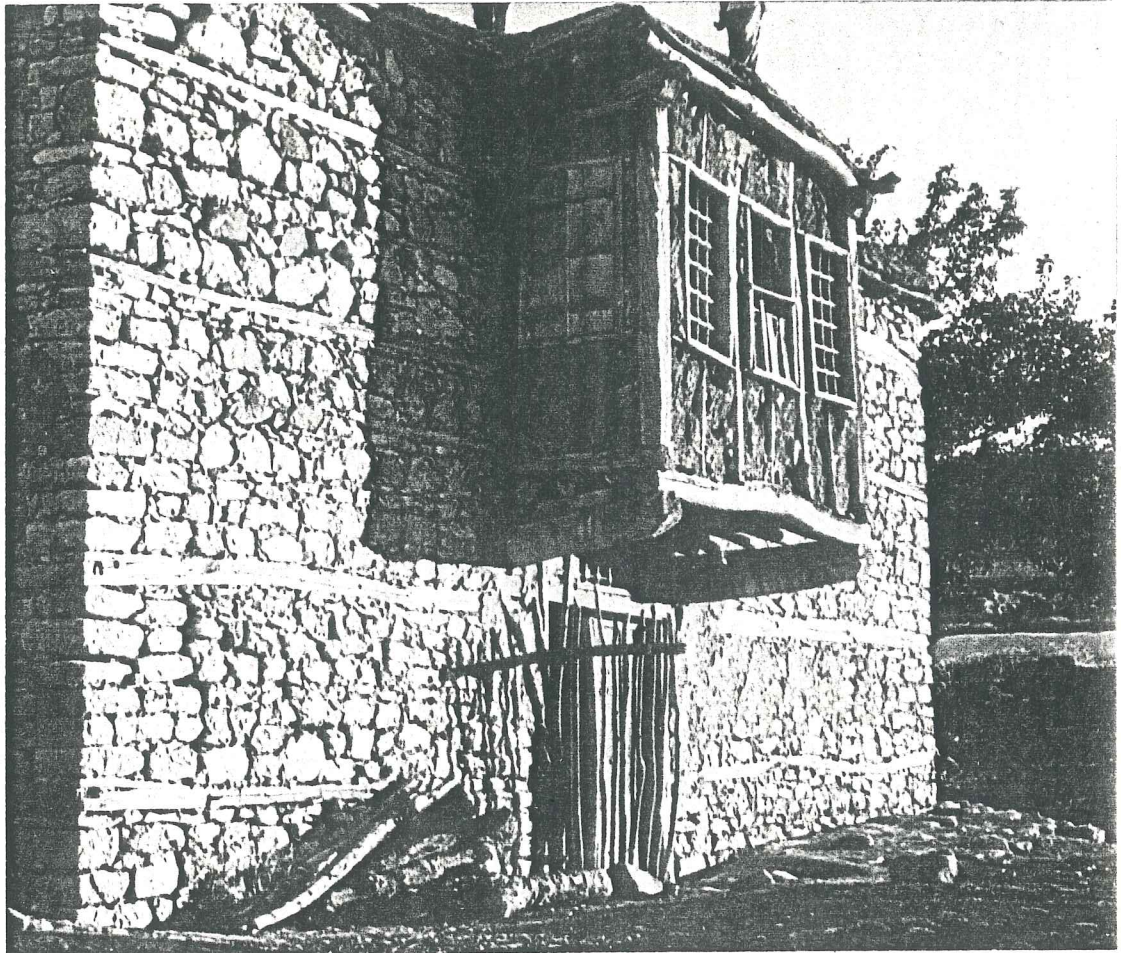
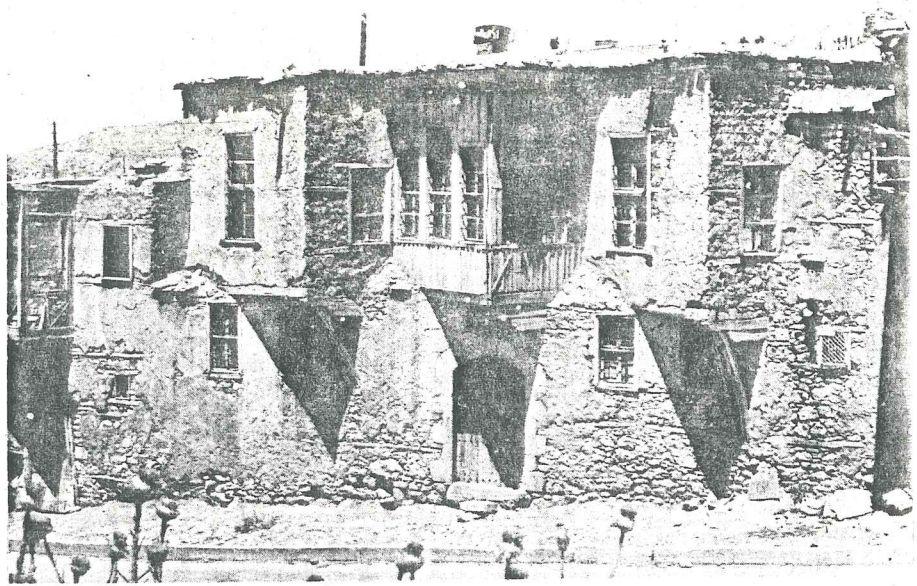
-BURSA-

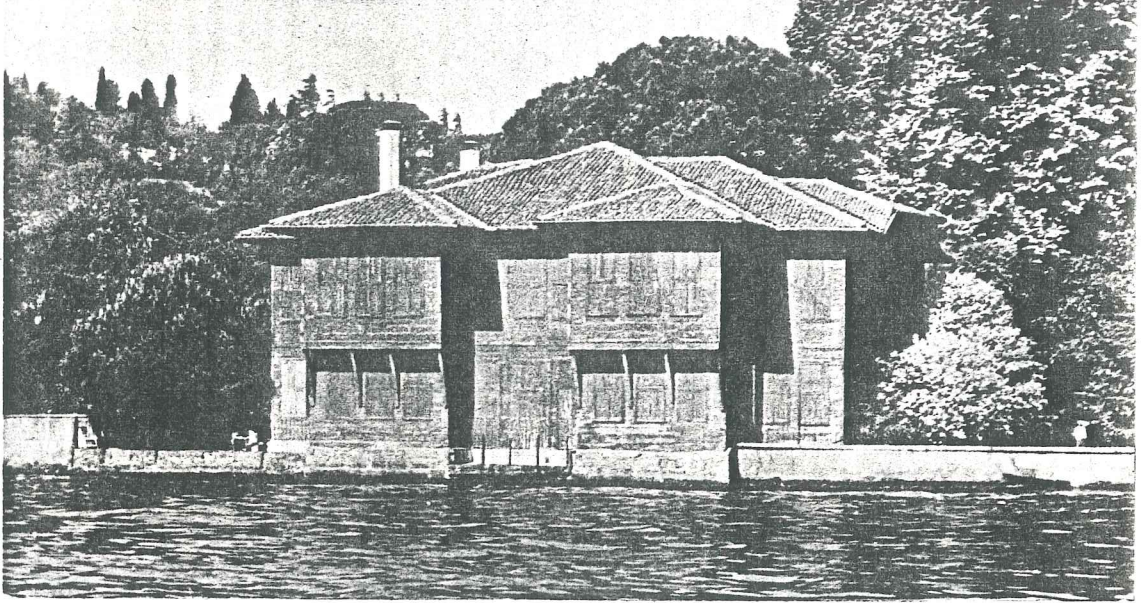
-DİVRİĞİ (SİVAS)-

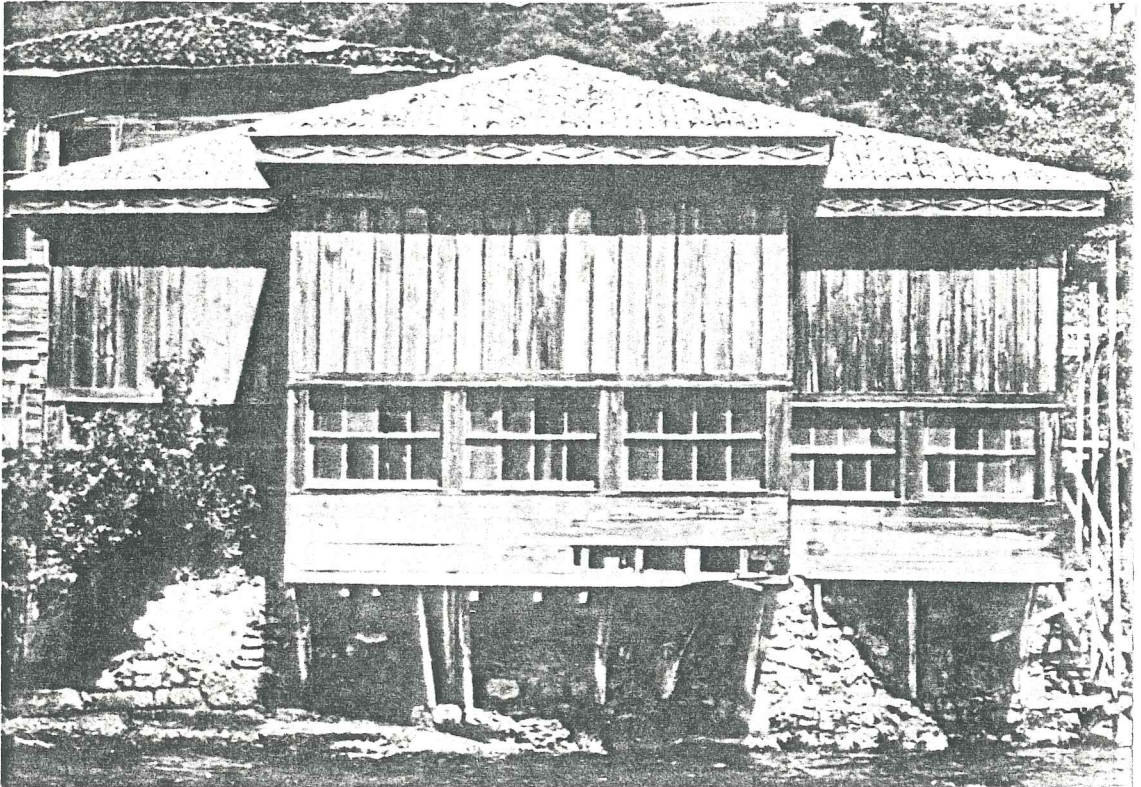
-ELAZIĞ-

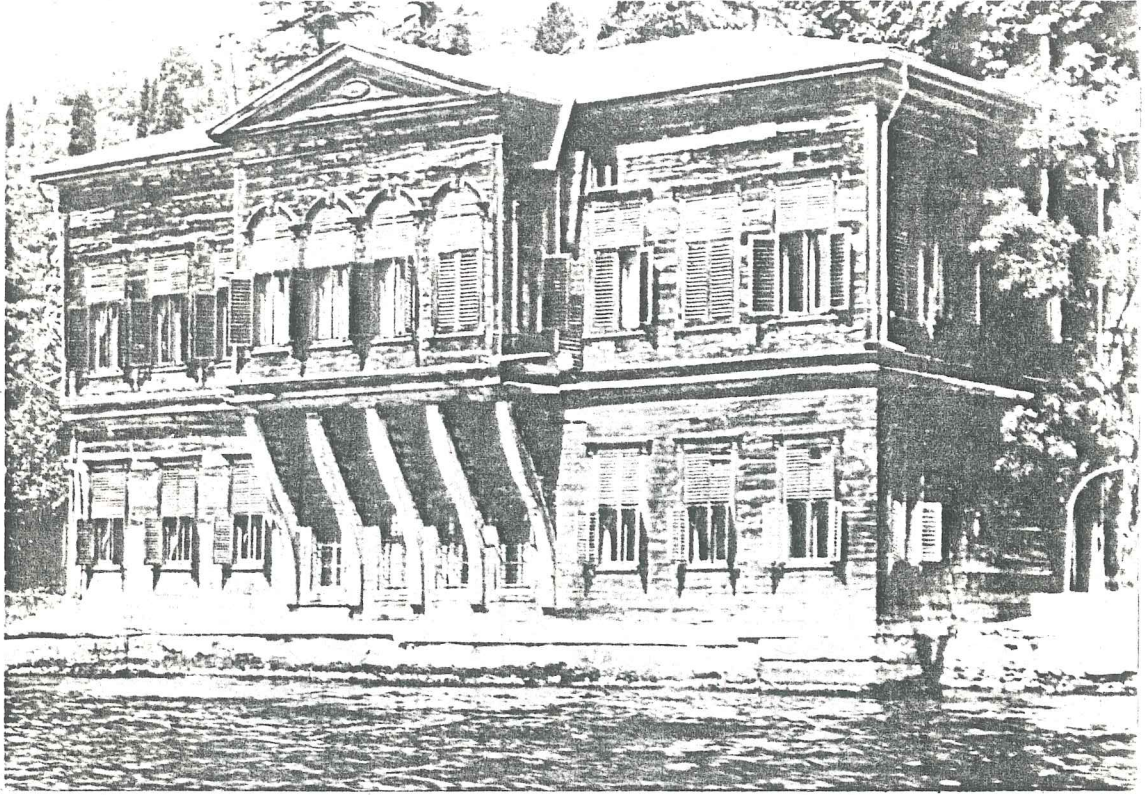
-İSTANBUL-

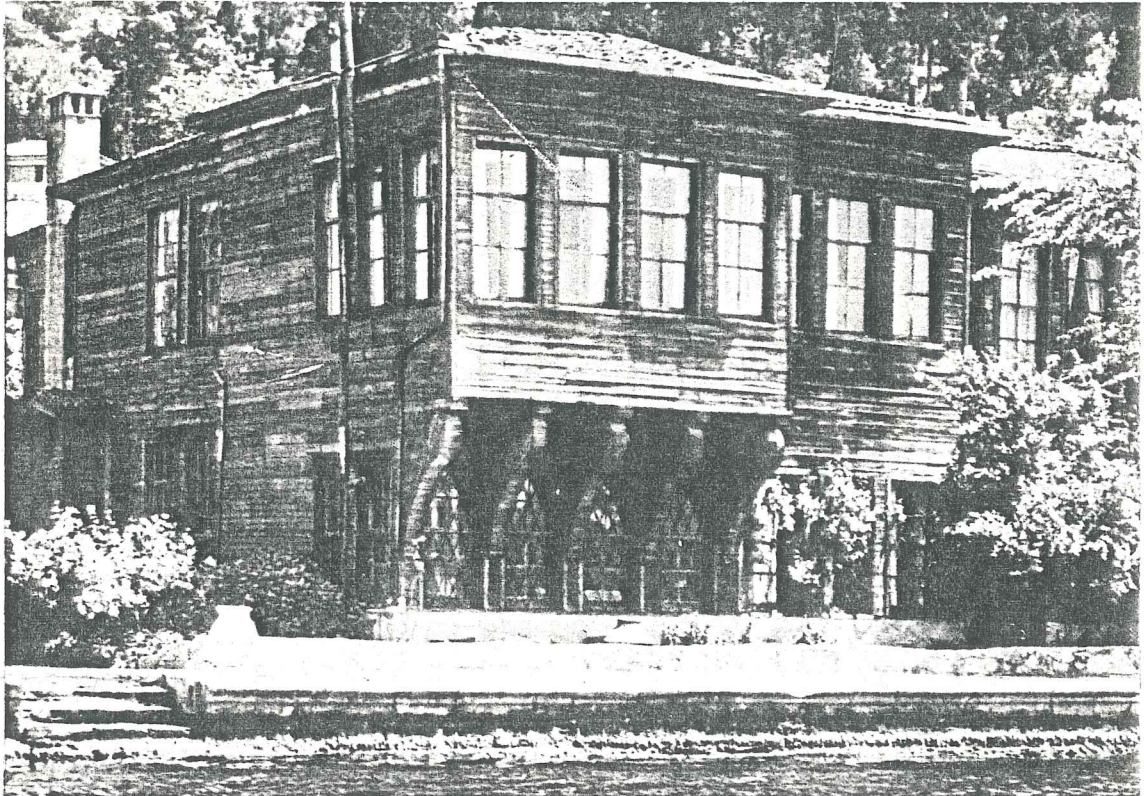
-Çengelköy-
Sadullah Paşa Yalısı

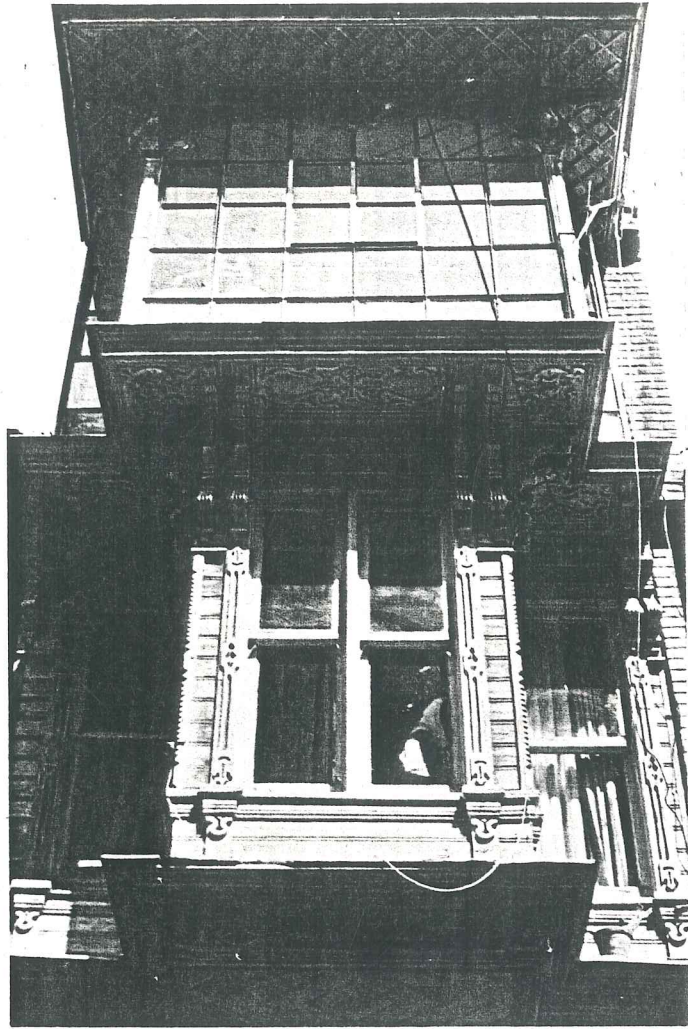
-Anadolu Hisarı-
Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı

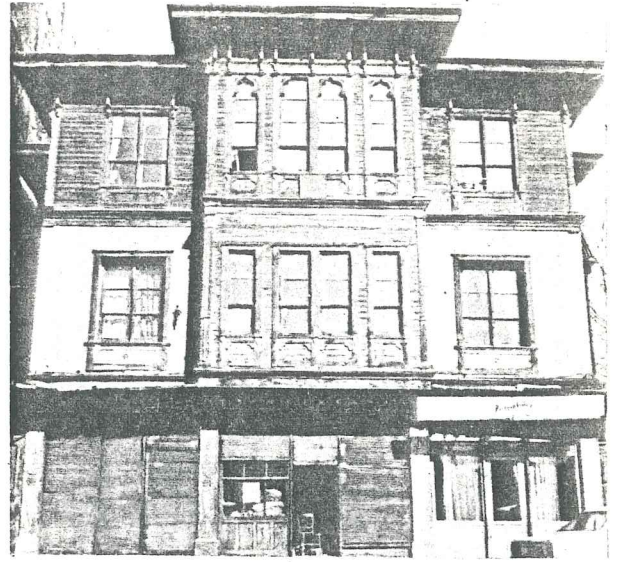

-Anadolu Hisari-
Zarif Mustafa Paşa Yalısı

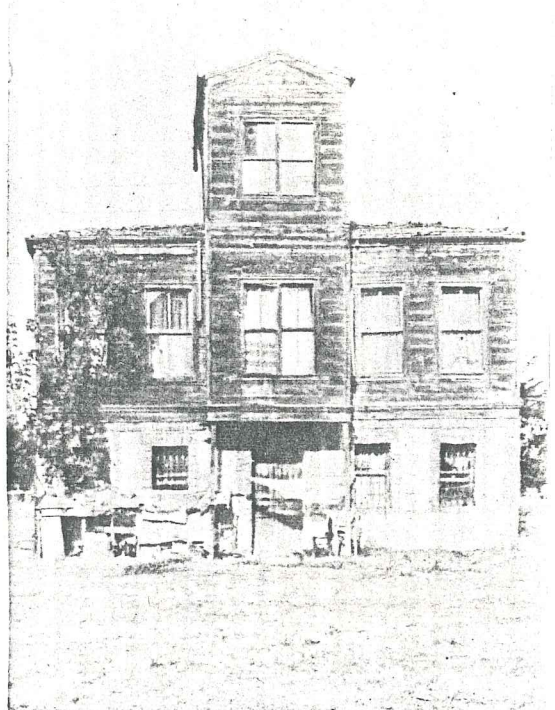
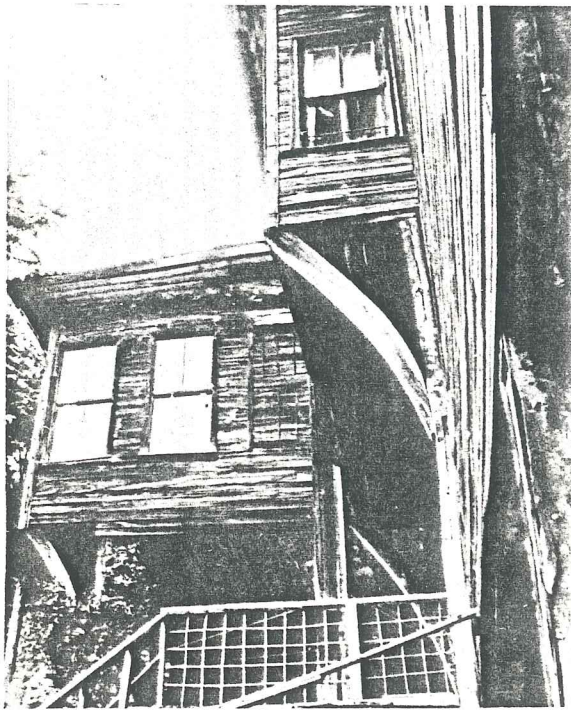
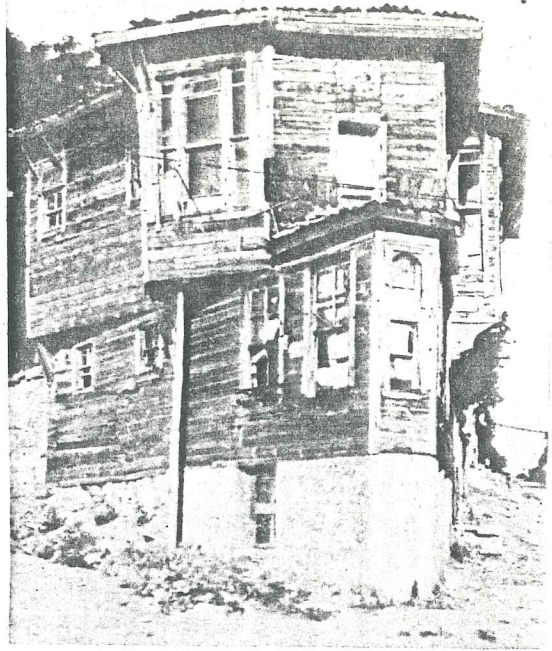

-Kanlıca-
Sadrazam Saffet Paşa Yalısı

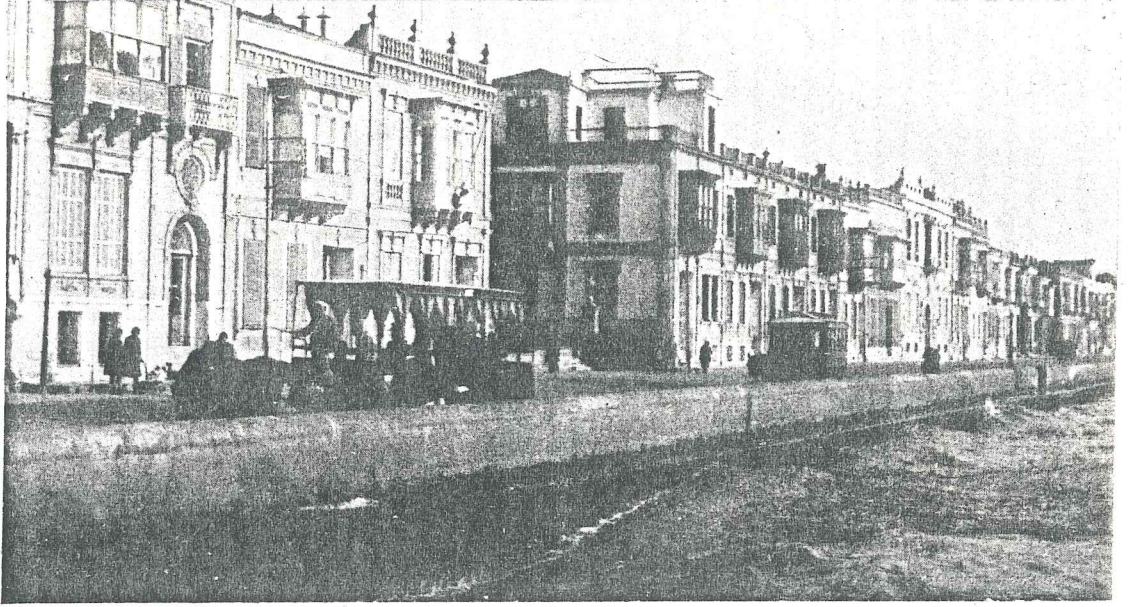

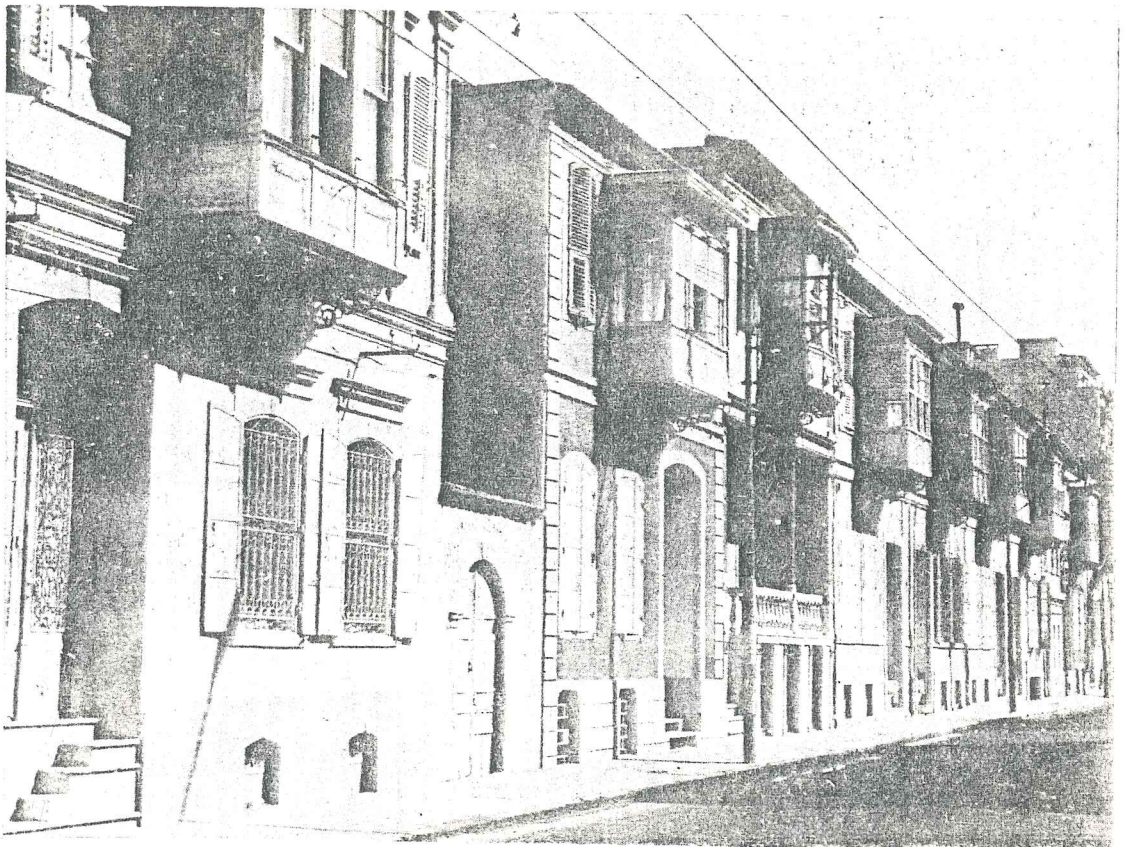
-Bakırköy'den Sokak-

-İZMİR-

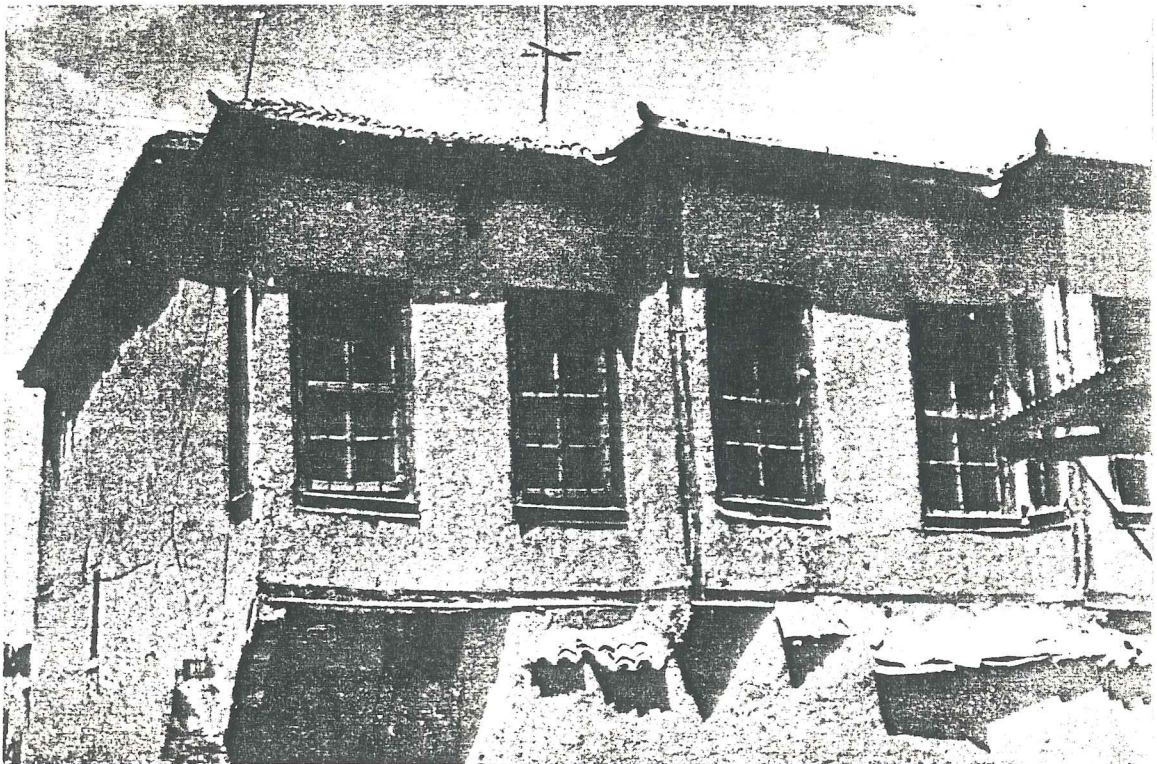
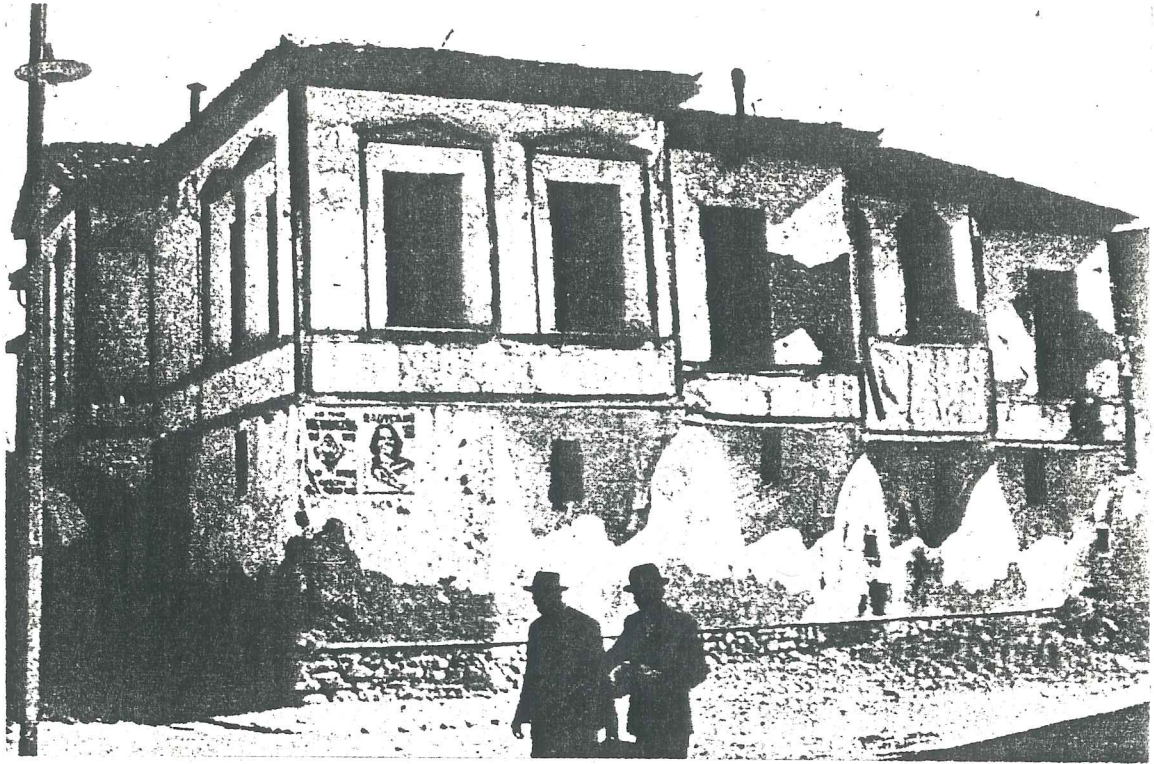

-Kordonboyu-

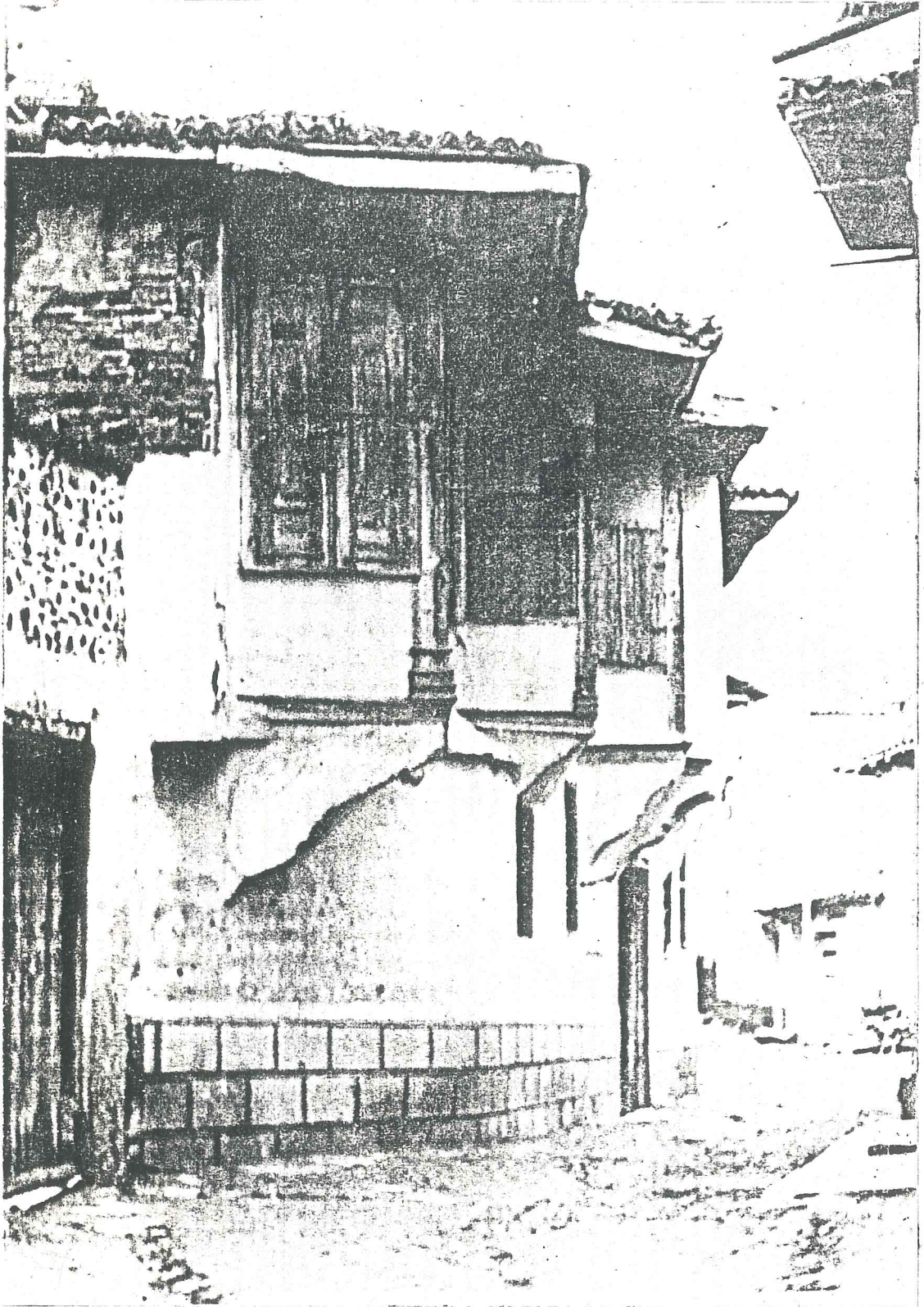

-Karataş-

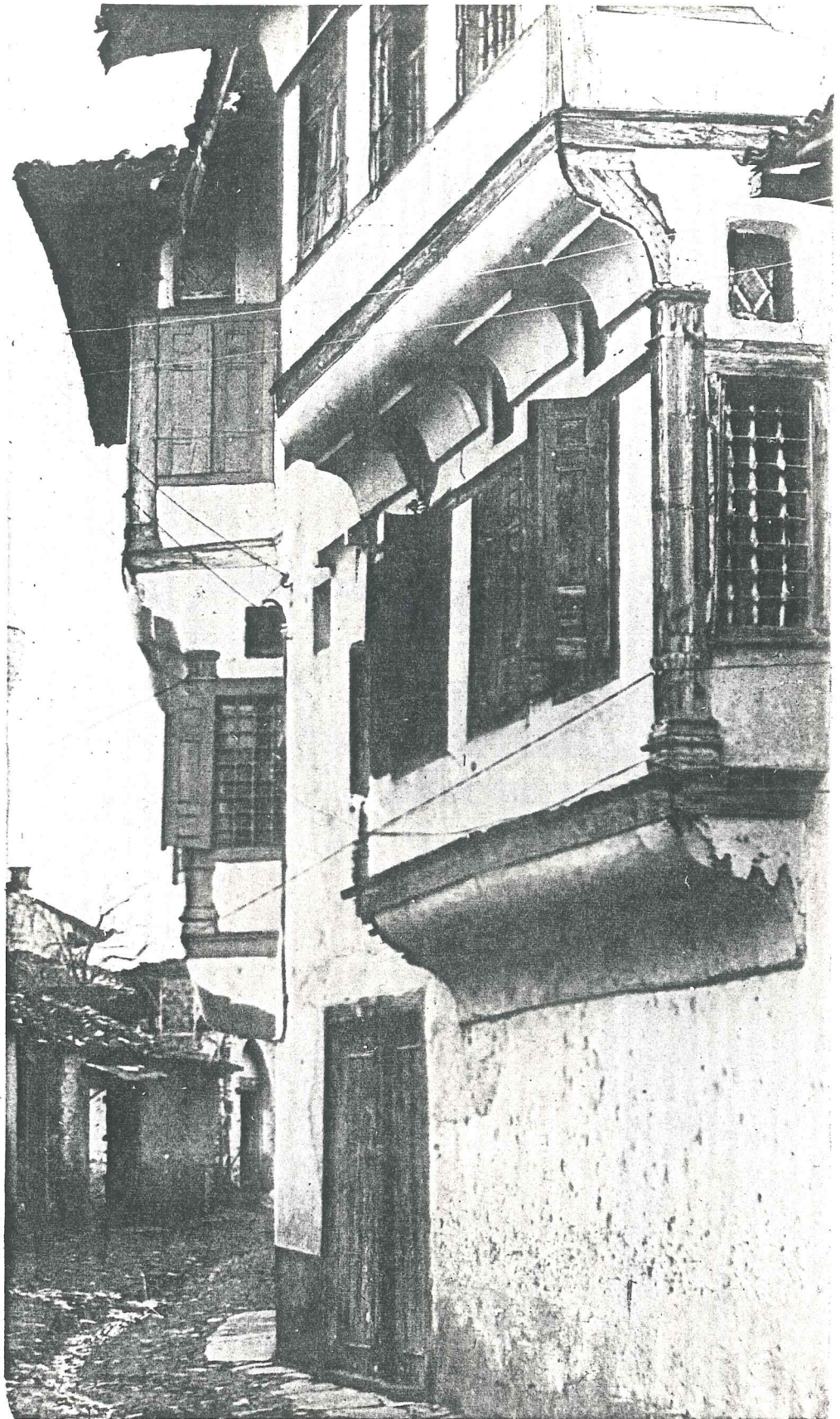
-KONYA-

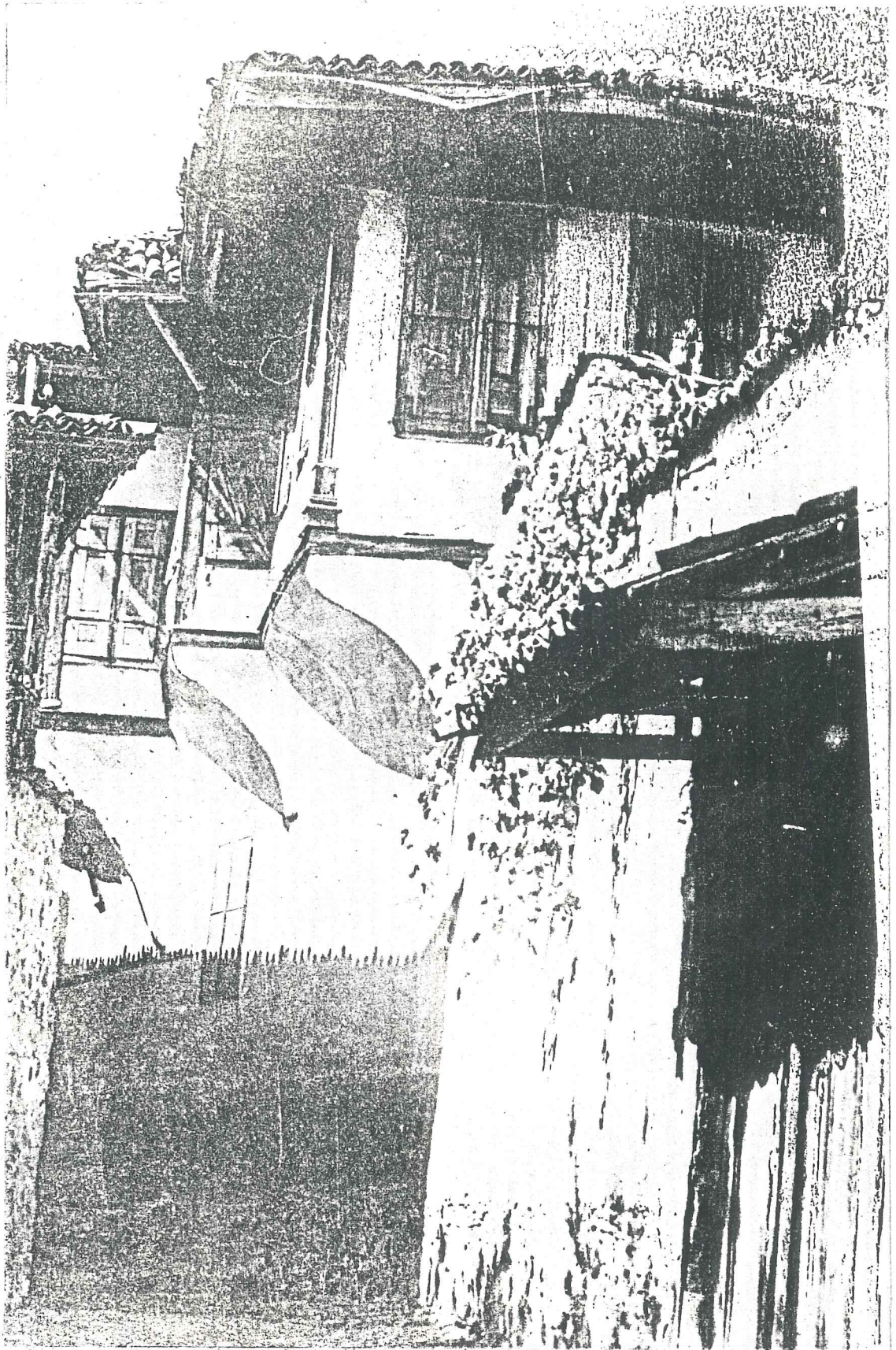

-KULA (MANISA)-

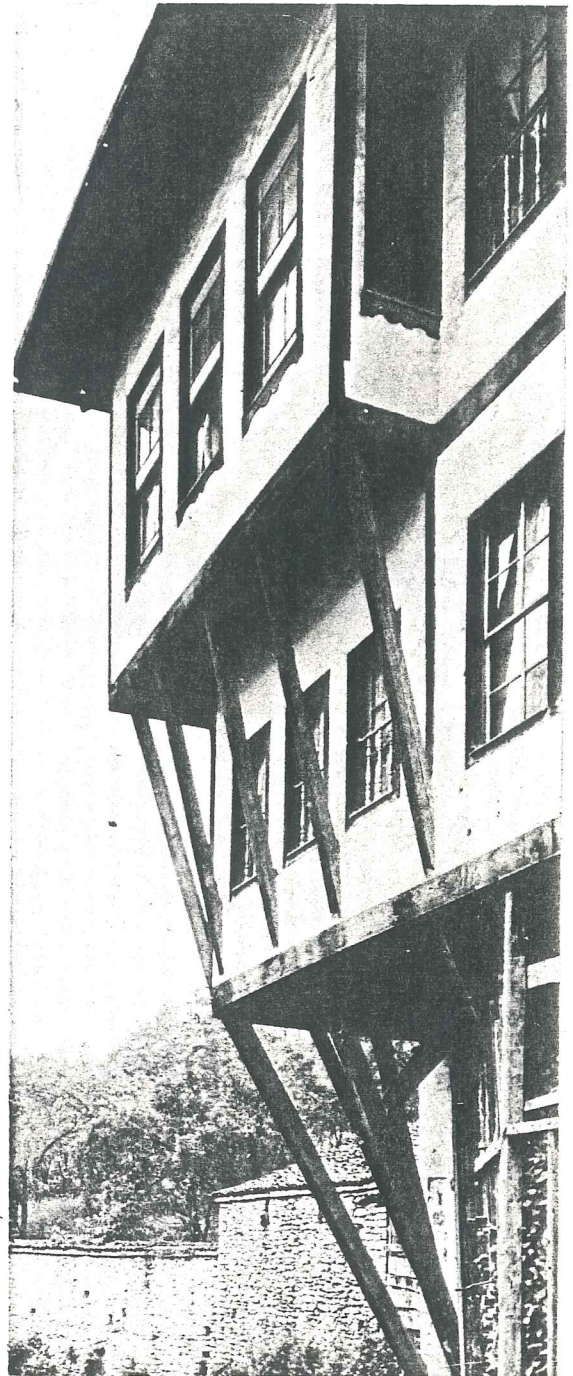
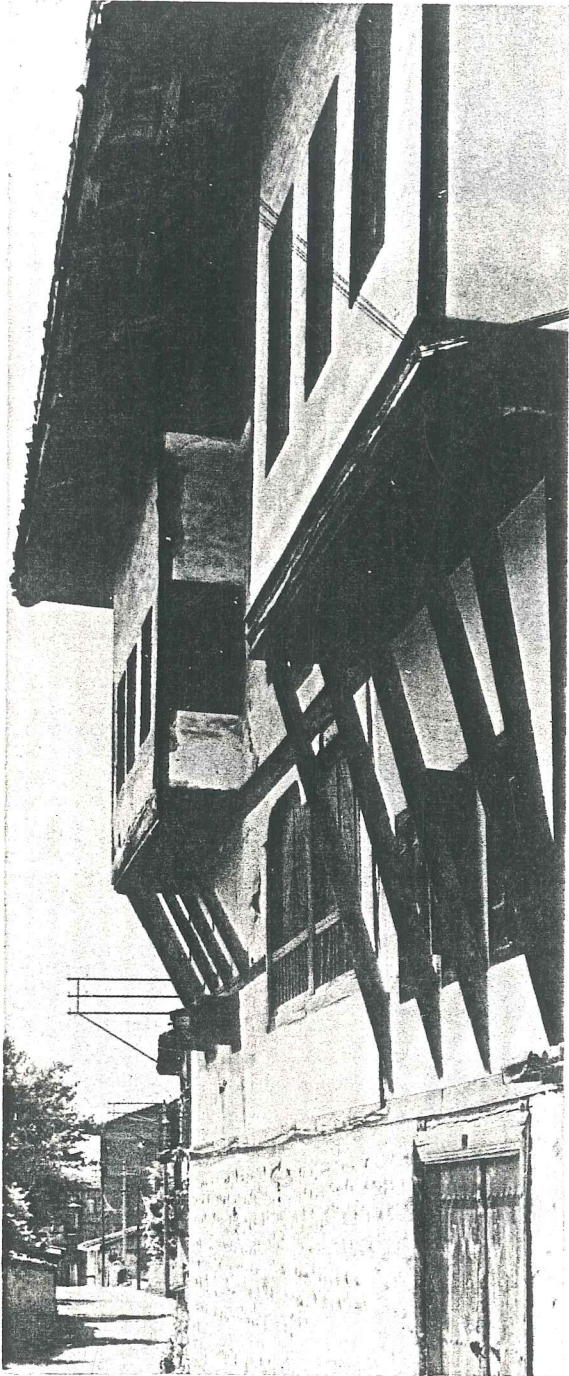

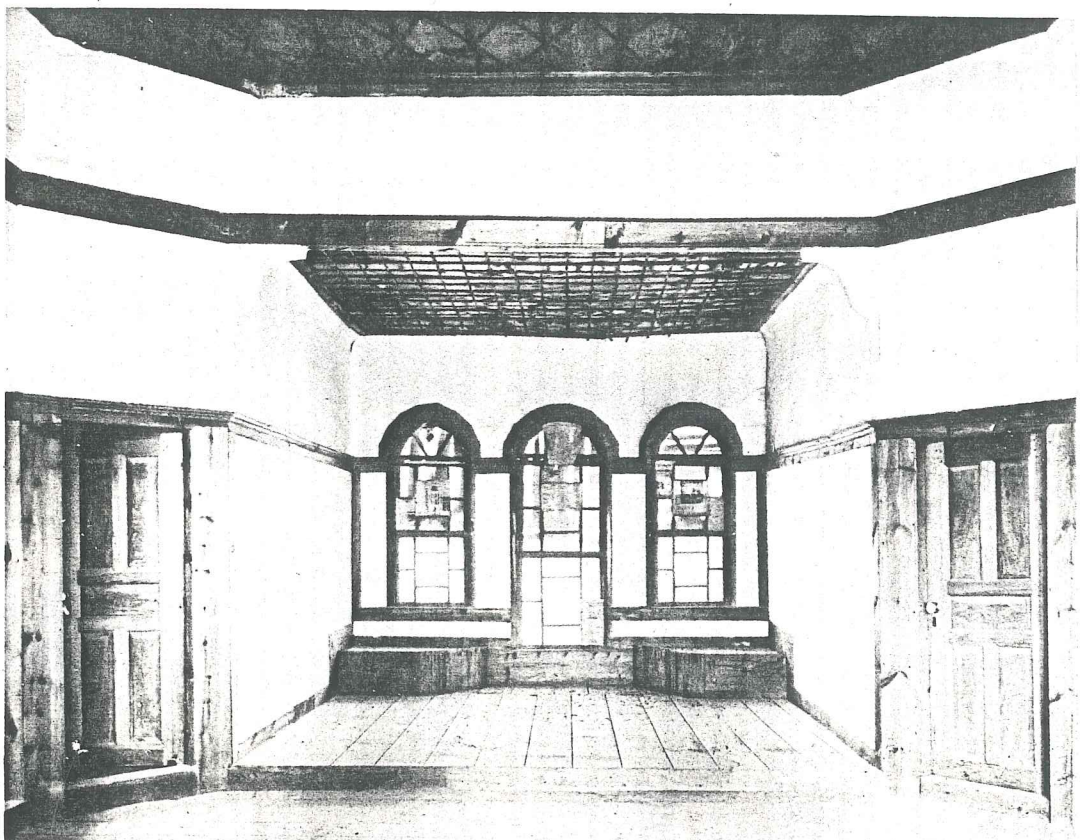
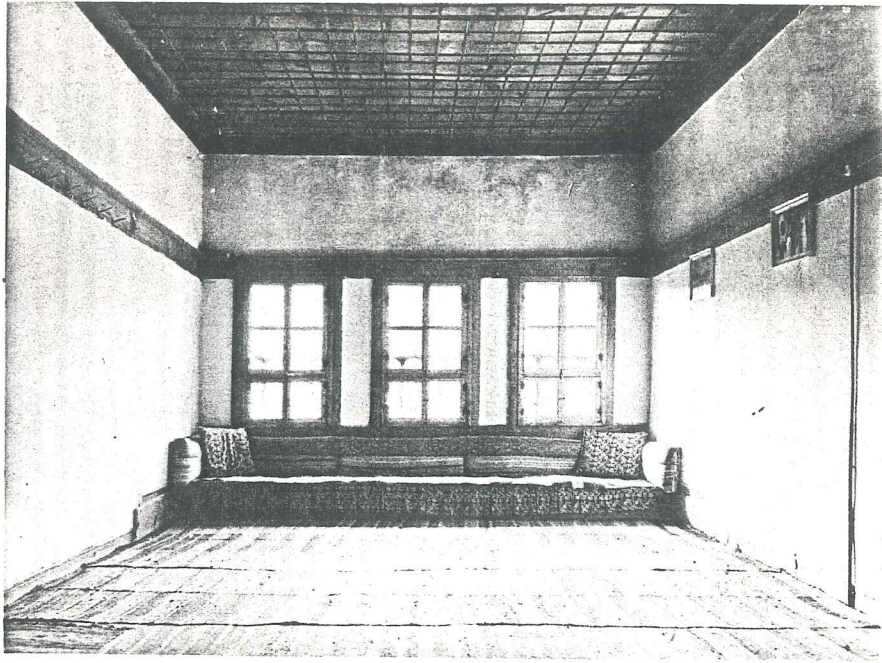

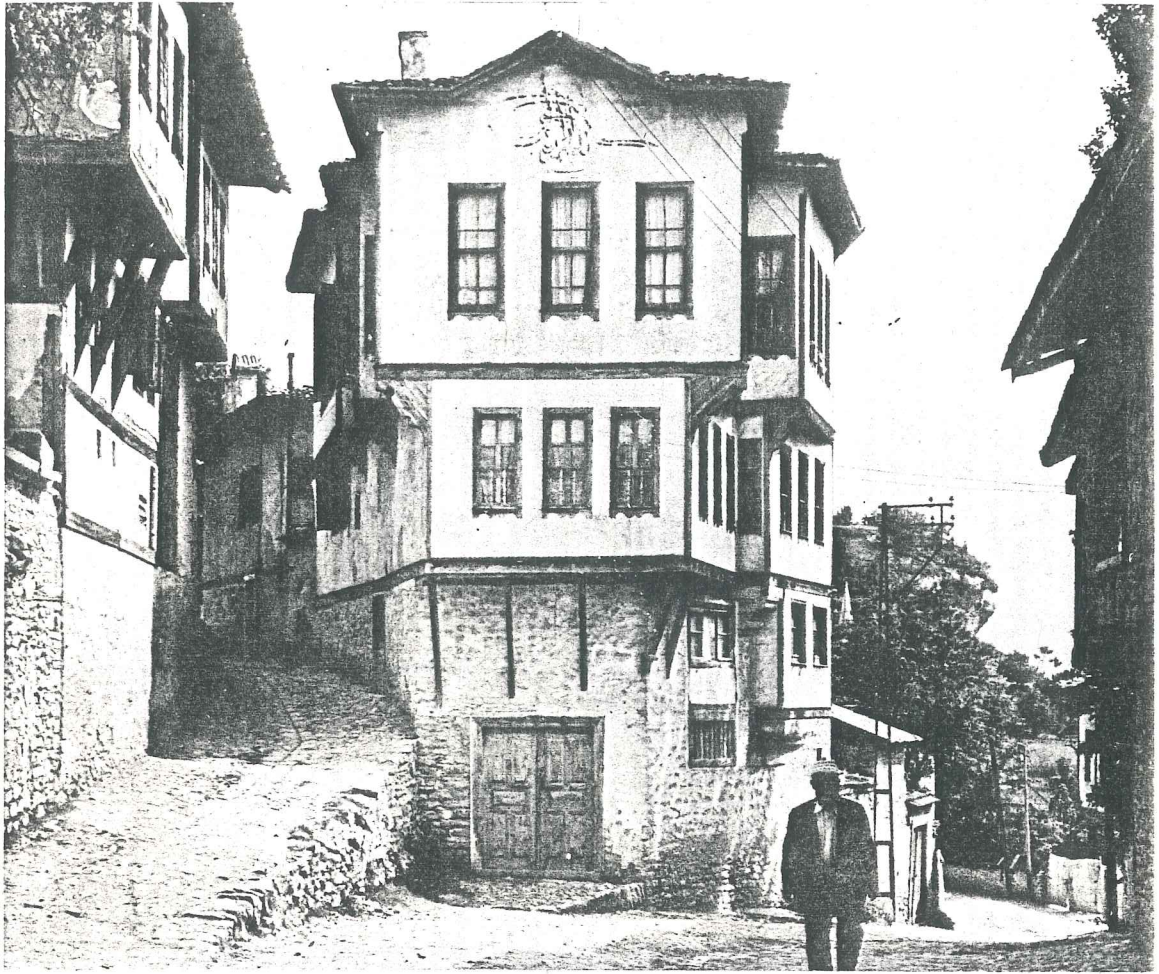

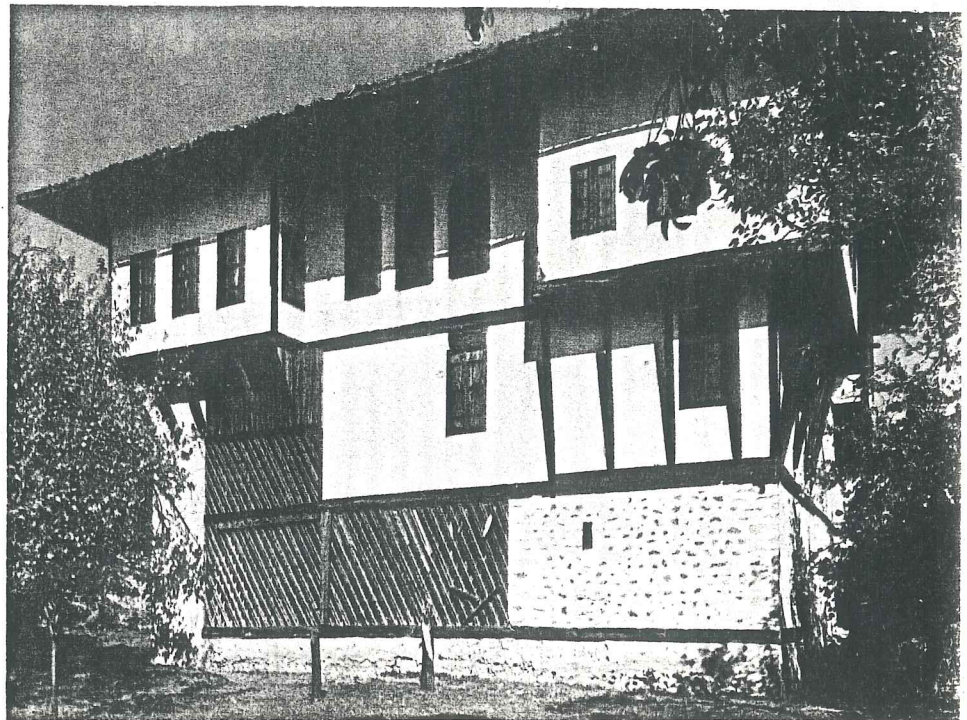

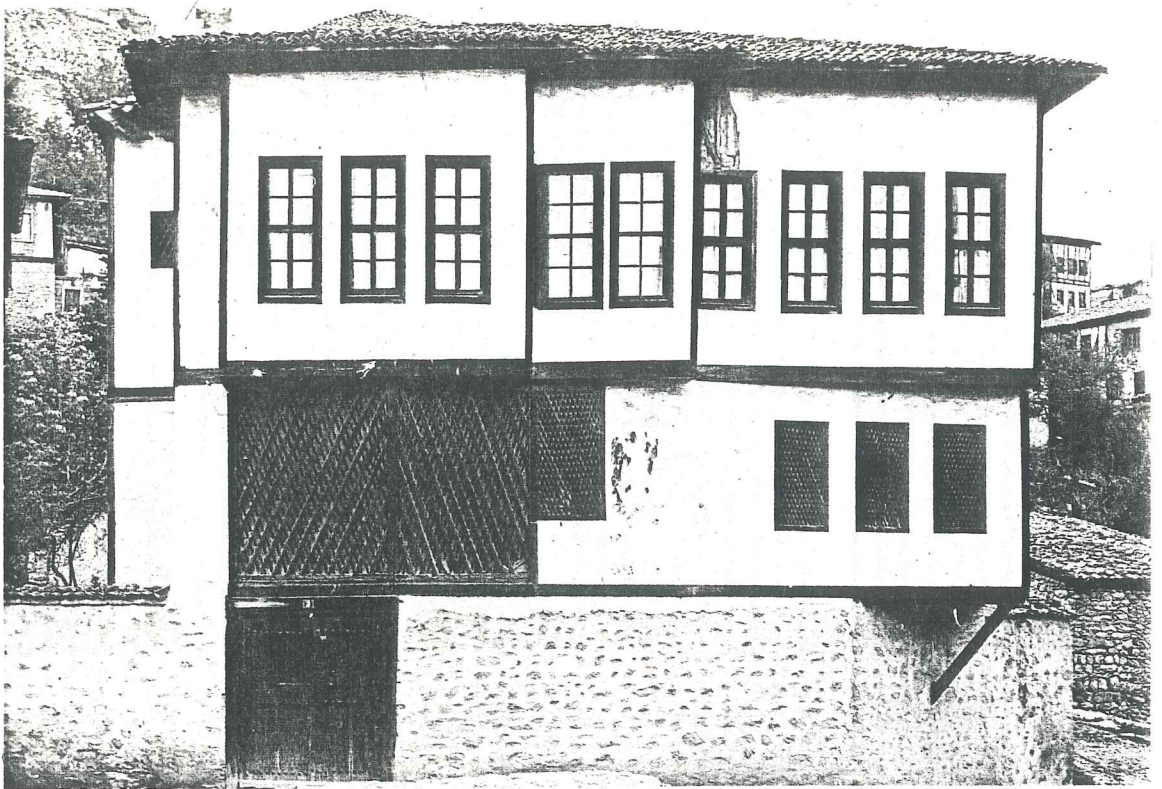
-SAFRANBOLU (ZONGULDAK)-

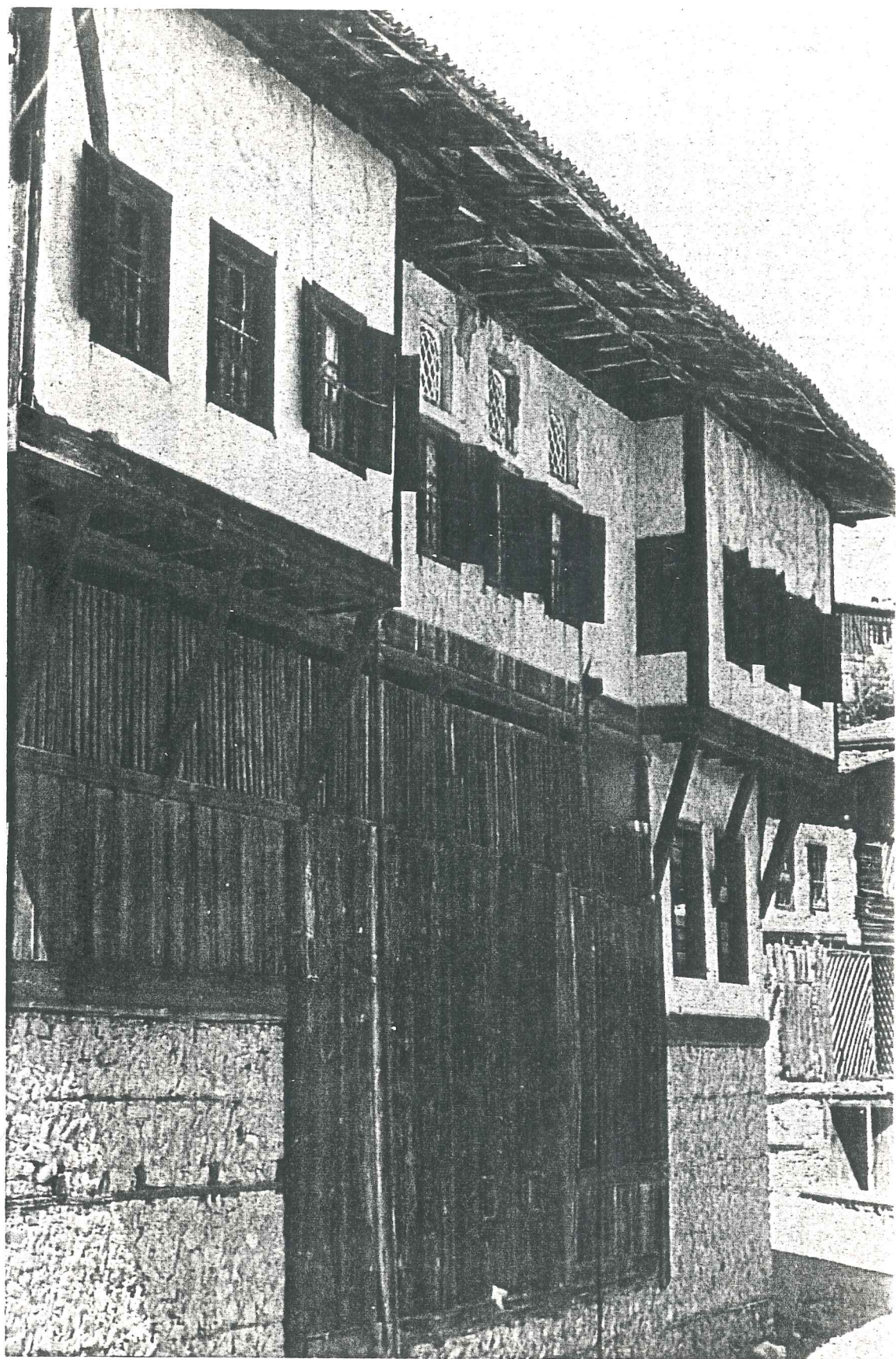

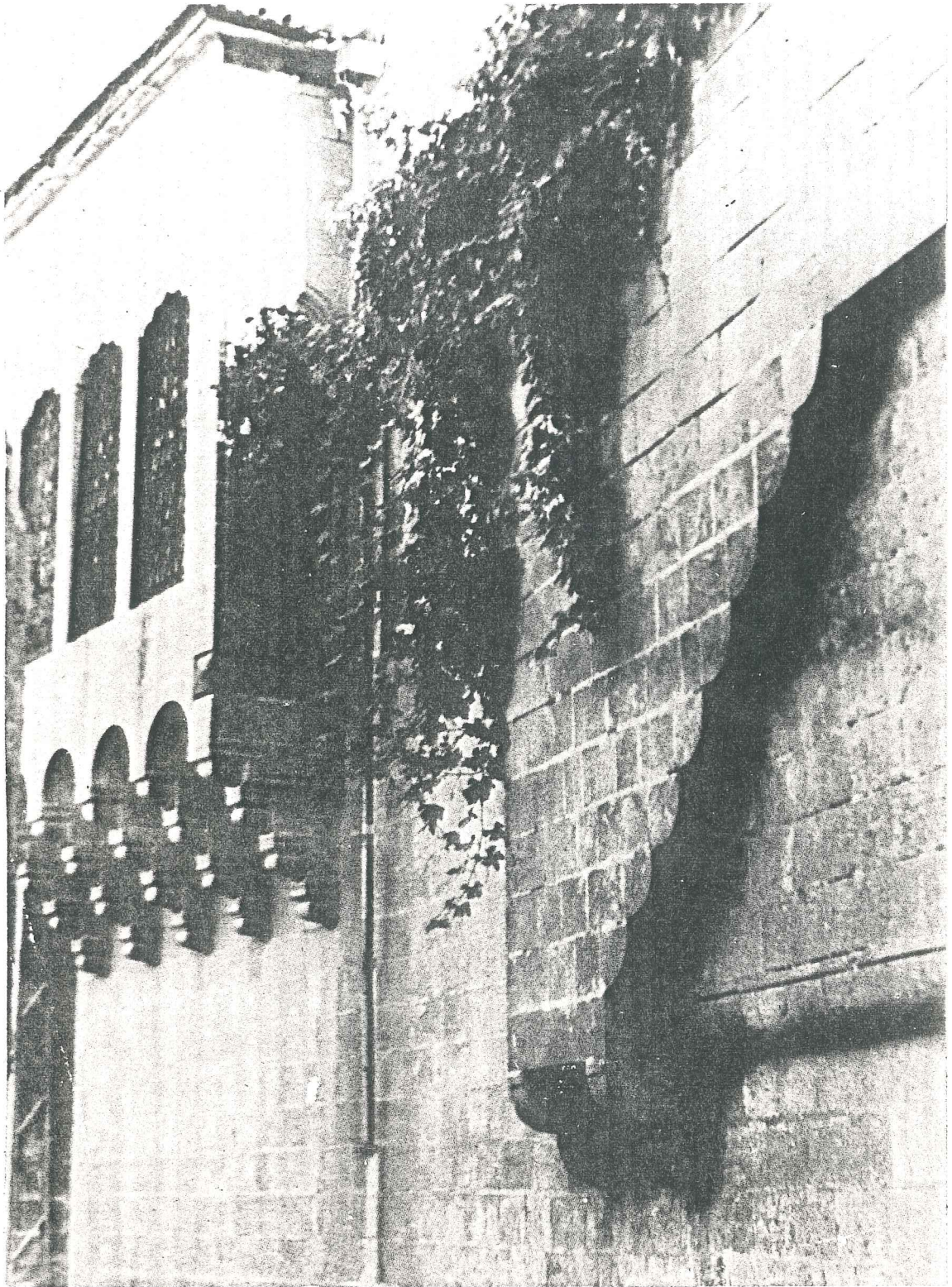

-URFA-

4.2.Günümüz Çıkma Örnekleri

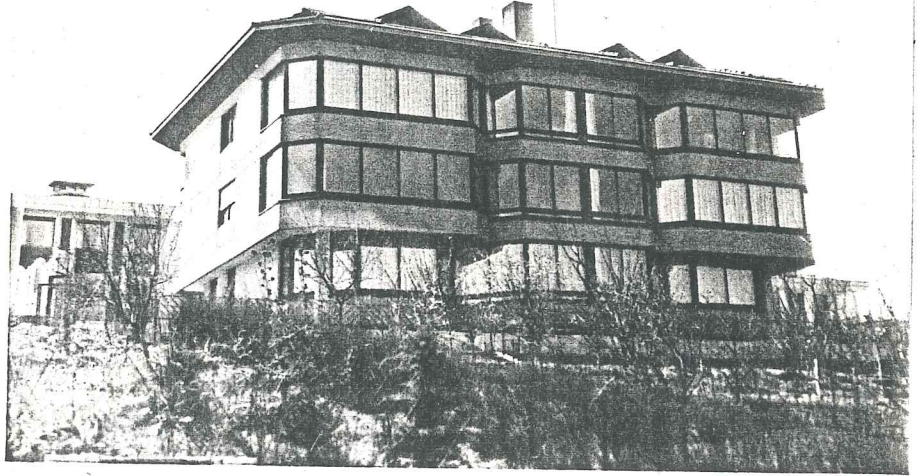
-4.LEVENT'te bir ev-

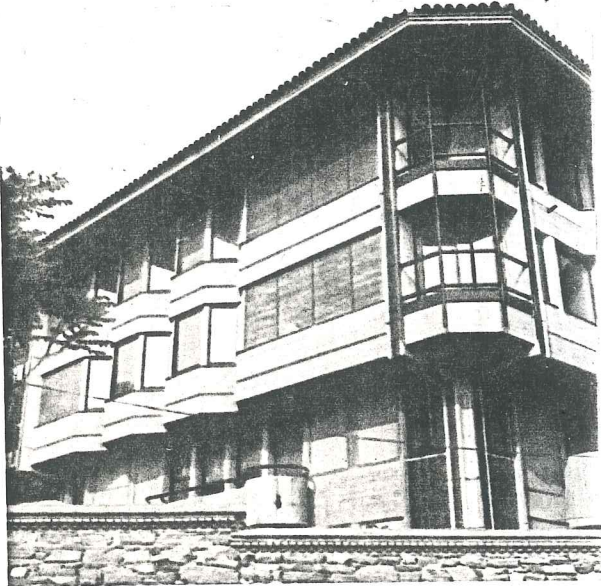
ETİLER-ÇAMLIK'ta
iki ayrı ev

-ETİLER-ÇAMLIK'ta
bir ev

-ETİLER-ULUS'ta
bir ev

-KURUÇEŞME sırtlarında
bir ev
Mim. Altuğ-Behruz Çinici

-ARNAVUTKÖY'de
bir yalı

-4. LEVENT'te
bir ev

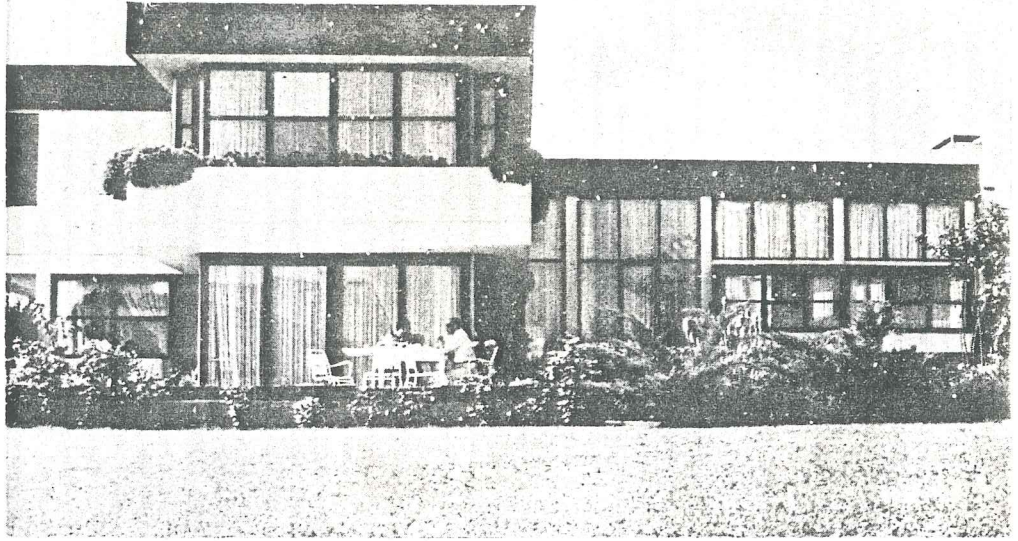

-4. LEVENT'te
bir ev

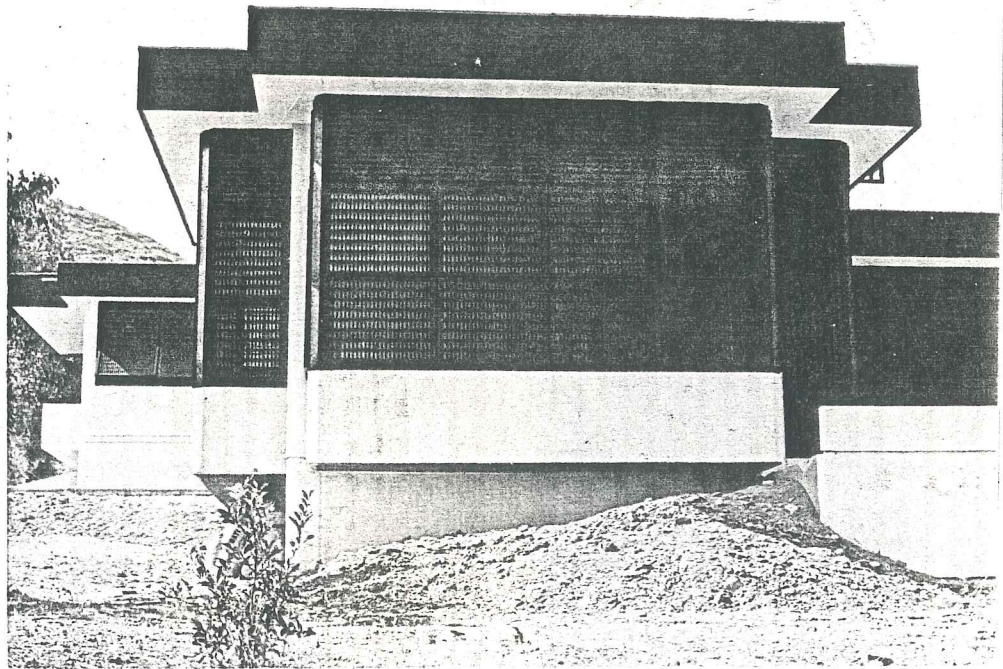

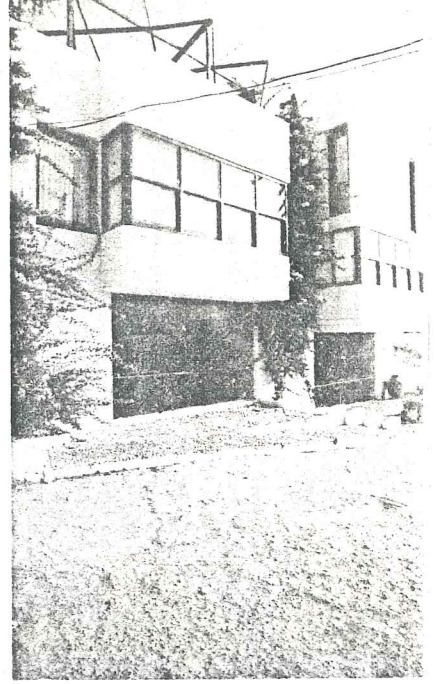
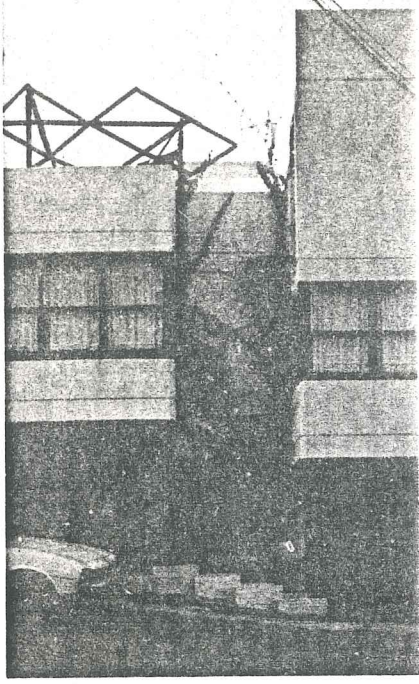
-TUZLA'da bir ev-

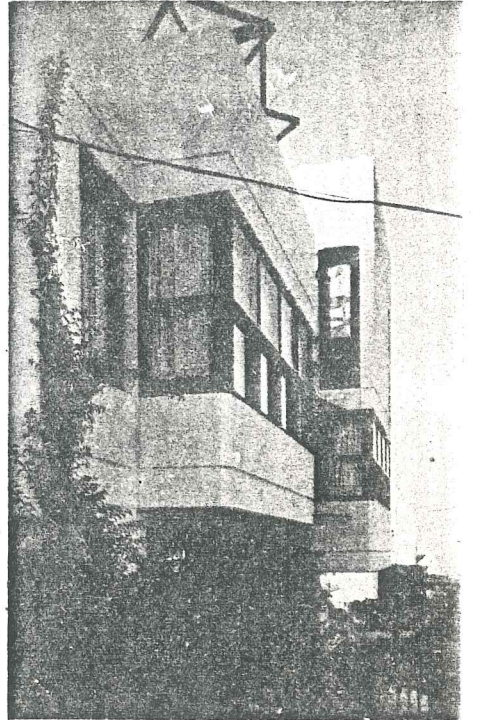
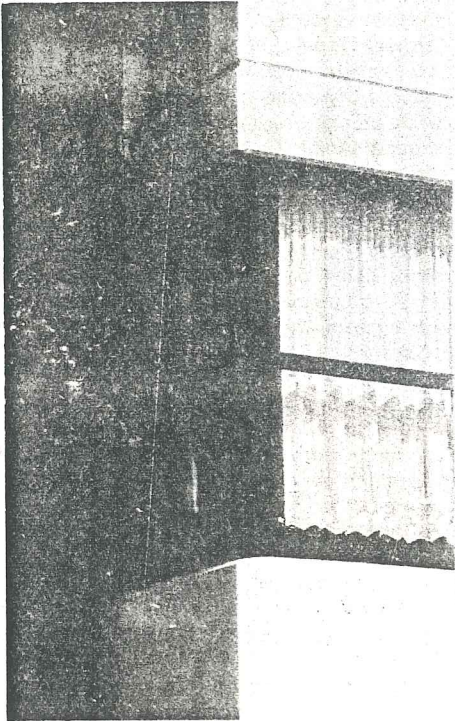
-DENİZLİ'de bir ev-
Mim.Cengiz Bektaş

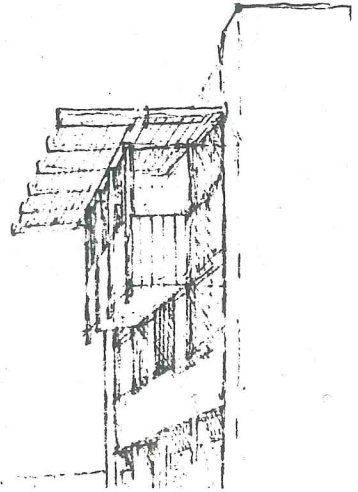
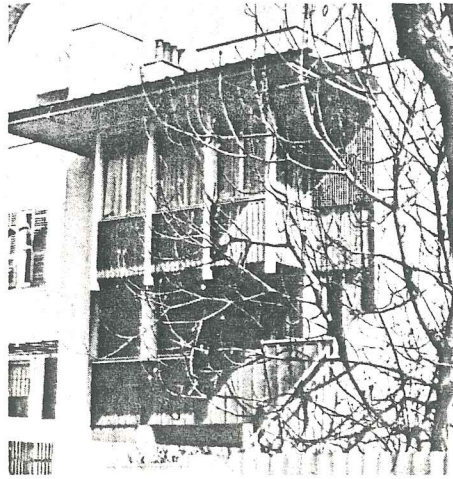
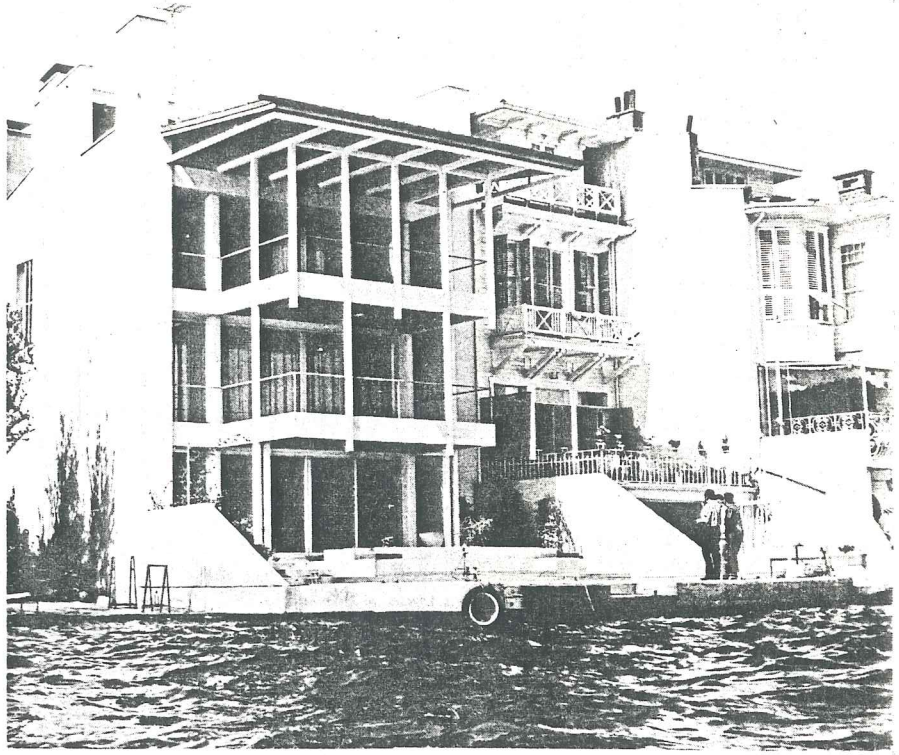

-İZMİR-Narlidere'de bir ev-
Mim.Cengiz Bektaş

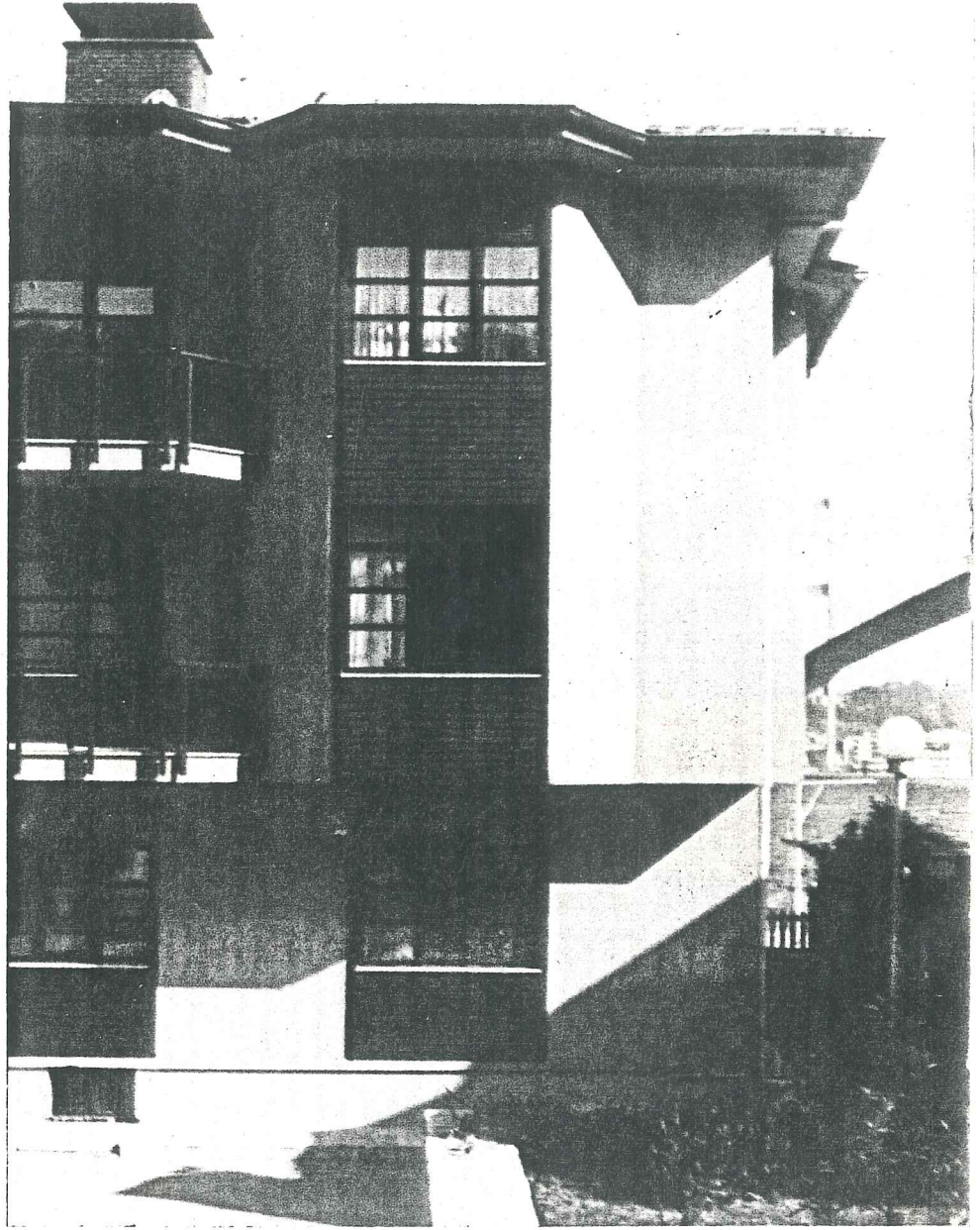

-MUĞLA-Datça'da bir ev-
Mim.Cengiz Bektaş

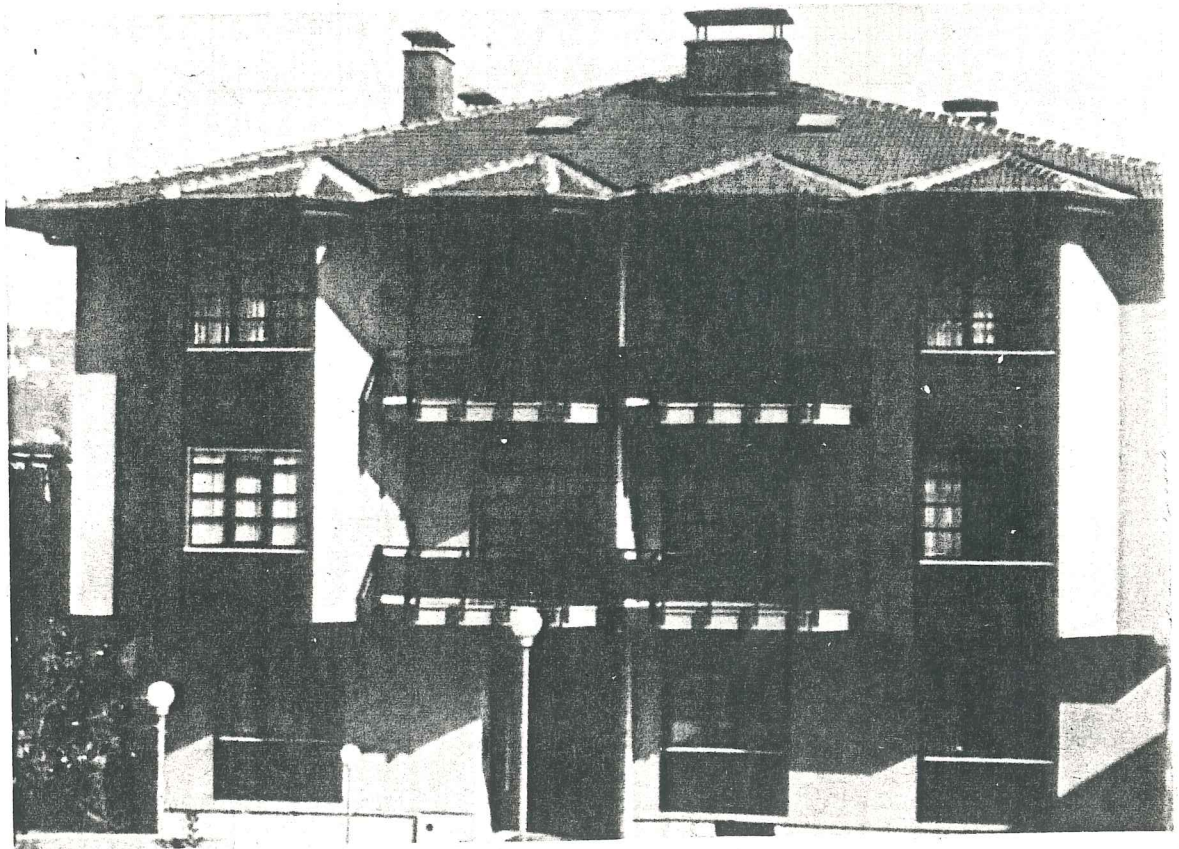
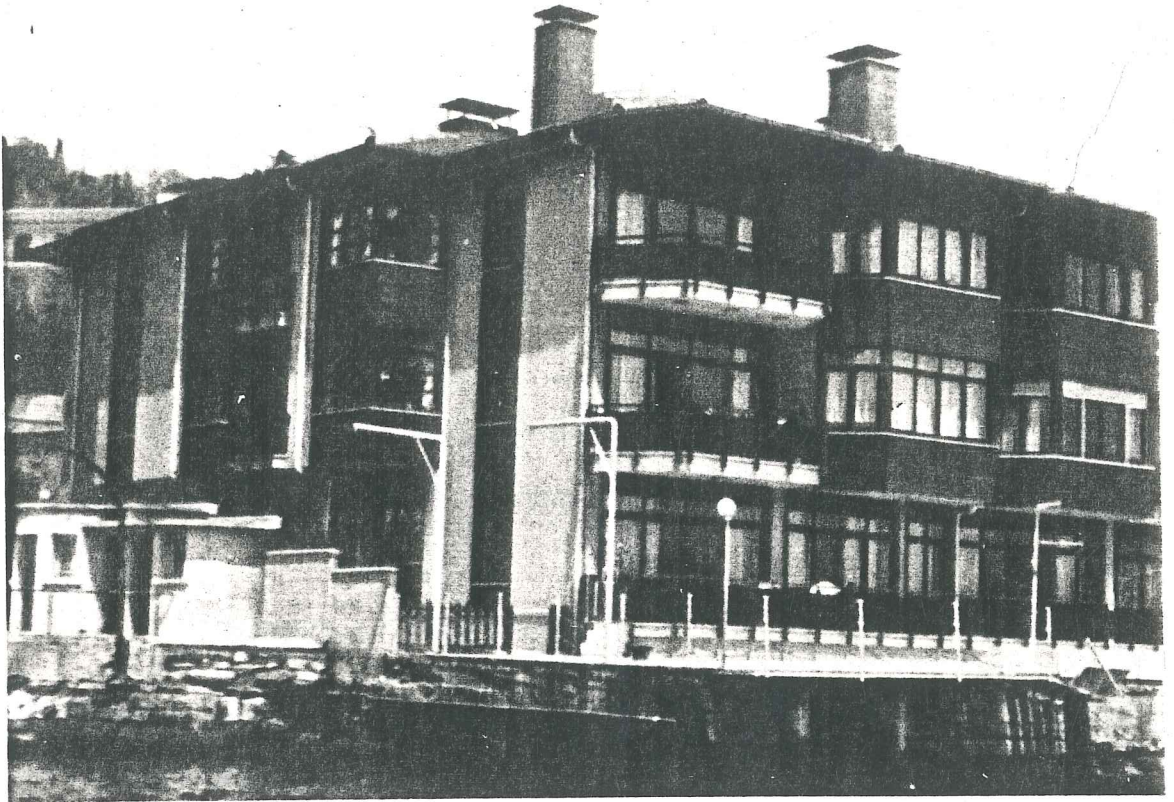

-YENİKÖY'de bir yalı-
Mim.Sedad Hakkı Eldem

-ORTAKÖY'de bir yalı-
Mim.A.Hayzuran Hasol
Doğan Hasol

III.B Ö L Ü M

1.SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüz mimarlığı hızla değişen toplum yapısı ve ona bağlı olarak gereksinmelerin çeşitlenip artması; yeni yapı ve yapım sistemlerinin,malzemelerin hızlı gelişimi sonucu,çağımız bilim ve sanat akışının gerisinde kalmıştır.Mimarlığın içinde bulunduğu bu çıkmaza çözüm yolu,ne batının kendi kültürüne özgü ekipman ve mekan kalıplarınının kopye edilmesinde,ne de eskilerin aynen tekrar edilmesinde veya özü kavranmamış eski biçimlerle yeni sentezlere gidilmesinde aranmamalıdır.

Geleneksel mimarinin işlev bakımından günümüze canlı,yaşayan ipuçları verdiği gerçektir.Özellikle iç mekan oluşturma açısından,Geleneksel Türk Evini yargıladığımızda günümüz konutundan üstün nitelikleri olduğunu gördük.

Bugün konfor açısından çok daha ileri bir düzeyde bulduğumuz yadsınamaz.Ama gerçek bir endüstri toplumu ve kültürü,

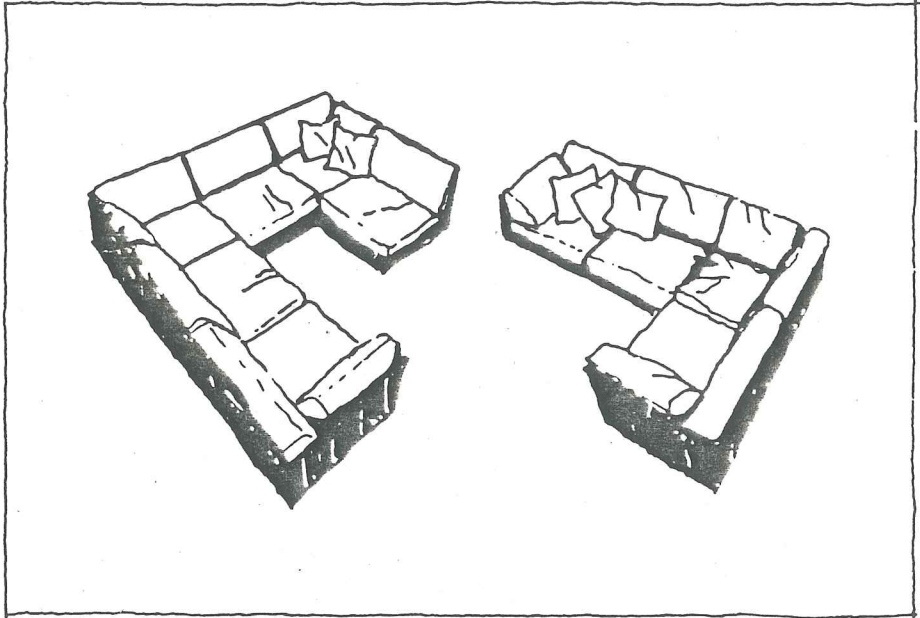
dolayısıyla gerçek bir endüstriyel konut yaratamadığımız gözönünde tutulursa, geçmiş çağların bu alanda çok daha başarılı sonuçlara ulaştığı ortaya çıkar. Kültür, geçmişi ve bugün birlikte kapsadığına göre, geleceğin ulusal kültürü ve sonuçta da konut mimarisinin oluşumunda eski konut geleneğimizin etkin olacağını kabul etmemiz gerekir.

Geleneksel Türk Evinin ayrılmaz bir parçası olan Çıkma günümüzde yaşayış tarzının yabancılaşmaya uğratılmaksızın, çağdaş bir çerçeveye oturtulmasında önemli bir rol oynayabilir:

-Günümüz Türk Evinin daha çok yer aldığı Toplu Konutlarda en büyük alanı kaplayan salonların "batı kalıplarının aynen geçerli olacağı" varsayımıyla tasarlandıklarını gördük. Bunun sonucu olarak günümüz konutlarında yaygın bir insan-eşya uyumsuzluğu ortaya çıkmaktadır. Ereğli'de yapılan bir araştırmada oturma ekipmanı olarak %34,7 koltuk, %21,7 somya, %4,8 sedir, %4,3 yatak ve %34,5 oranında ise bunların birlikte kullanıldığı saptanmıştır. Bu örnekten de anlaşıldığı üzere, toplumumuzda yaygın bir oturma ekipmanı düzensizliği ve özellikle, kültür aşamalarında belirginleşen bir oturma tasarımı eksikliği görülmektedir(1). Ne batı kültürüne, ne de kendi geleneklerimize uyum sağlayamayan bu günlük-yaşam mekanı (salon), Türk kültürüne özgü, yeni eylemlere cevap verecek belli ekipmanlarla düzenlenmelidir. (Şek.14-16)

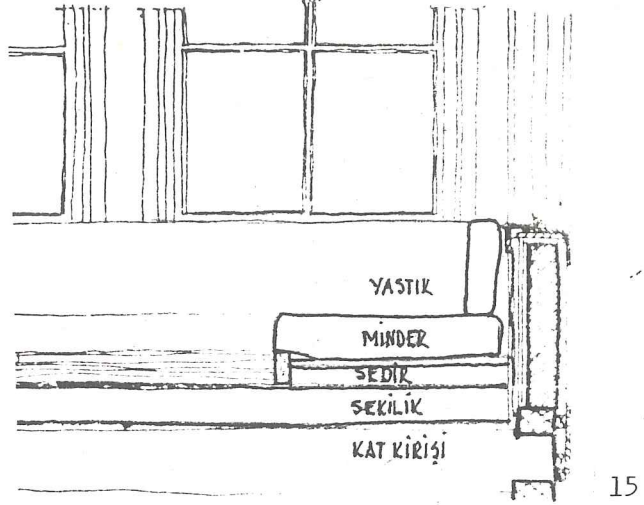
(1) ÜNÜGÜR, Tuna, "Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekan İlişkileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem Önerisi", İ.D.G.S.A. Mim Fak., 1979, Sayfa 202.

Geleneksel Türk Evinde, çıkma içinde, pencere önünde yer alan oturma düzeni (Şek.17), günümüzde birtakım çağdaş yeniliklerle kullanılabilir. Böylece manzaraya ve dışarıya açık fakat balkon (açık çıkma) kadar gözönünde olmayan çıkmalar içinde yer alacak bu modern oturma grupları, Günümüz Türk Ailesinin geleneklerine ve bugünkü yaşamlarına daha uygun, kullanışlı köşeler oluşturacaktır. (Şek.18)

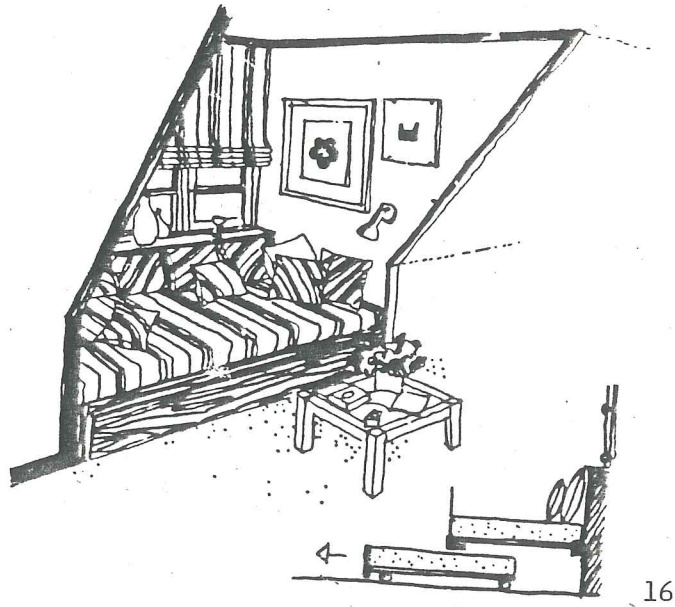

14

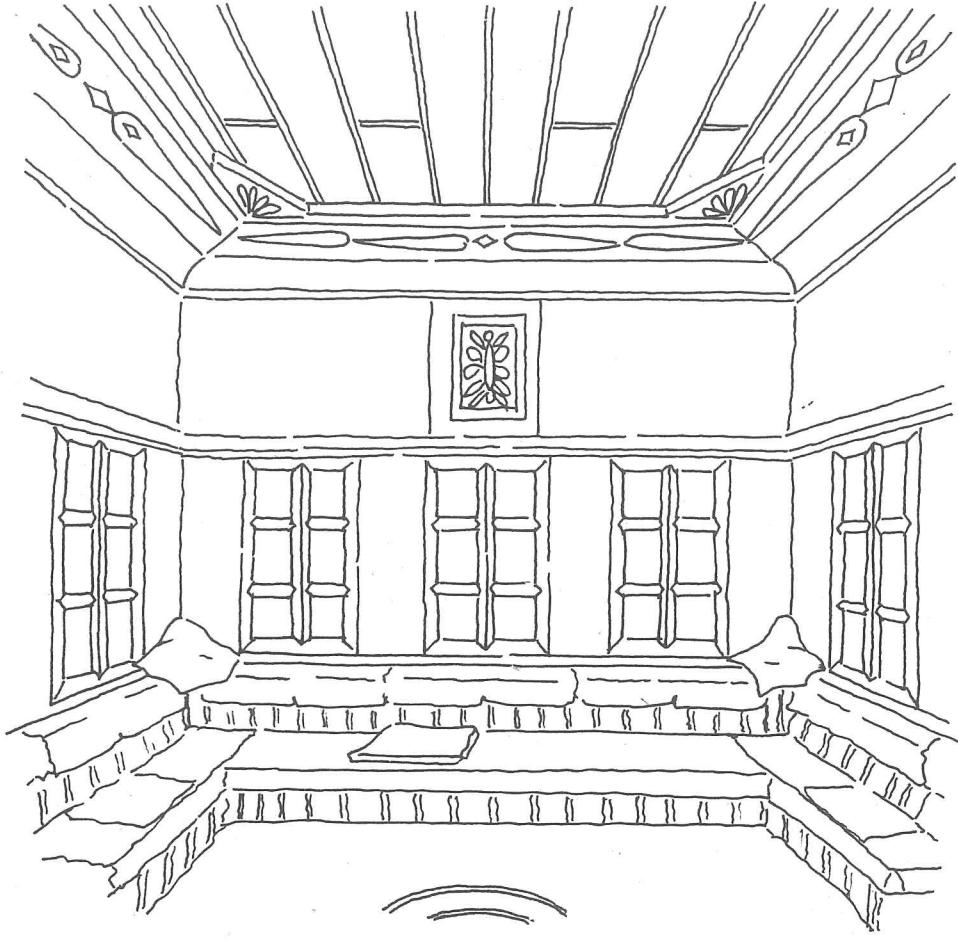
Geleneksel, çağdaş oturma ekipmanları...

Gelneksel Çıkma-Oturma Detayı

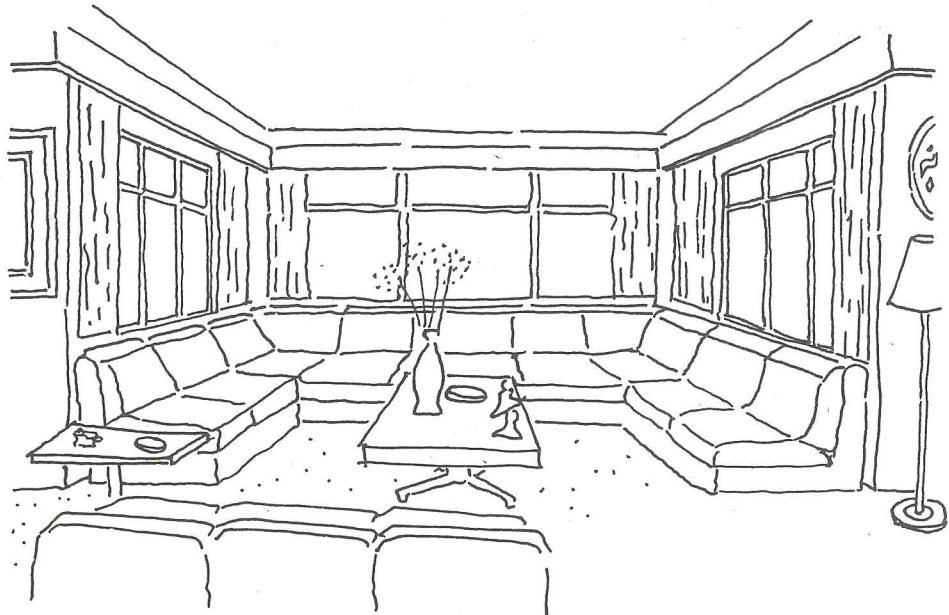

Günümüz Çıkma-Oturma Detayı

17

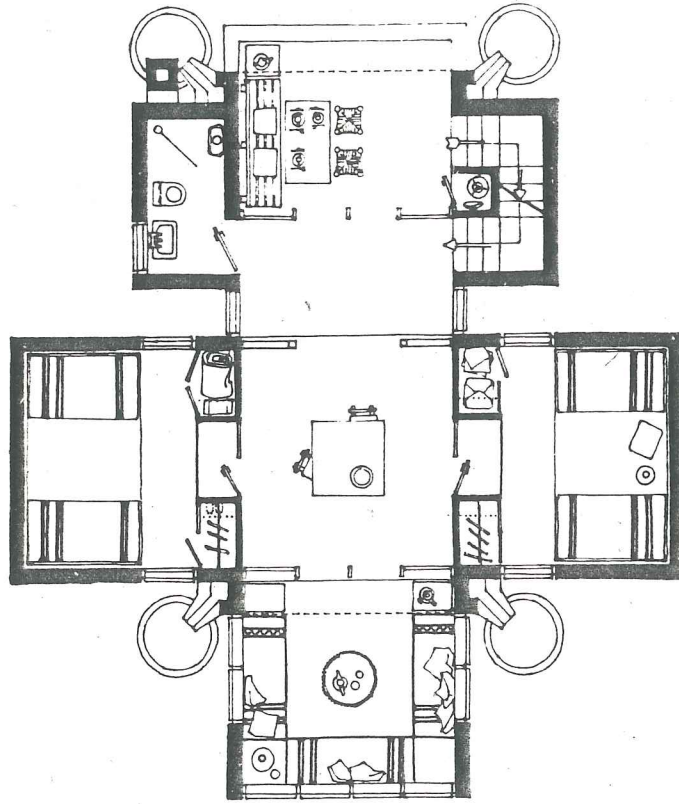
Geleneksel,

18

çağdaş...

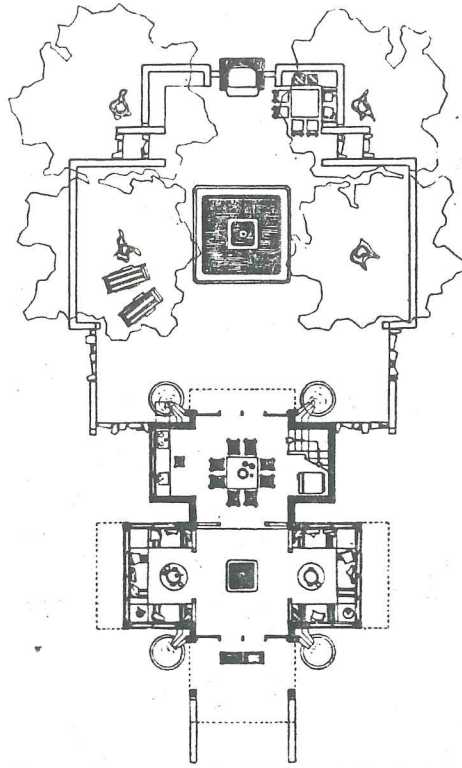
– İki veya daha çok katlı konutlarda yer alacak çıkmalar ise oturma, yatma, yemek yeme, çalışma v.b. gibi tüm işlevlerde Geleneksel Türk Evindeki rahatlığa, pratikliğe dönük; kullanışlı mekanlar sağlanabilir. (Şek.19a-19d)

19a

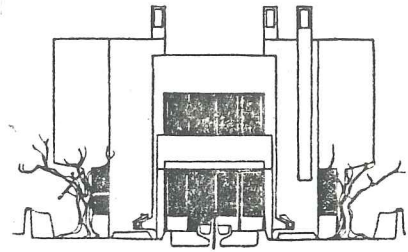
Üst Kat Planı

-PAMUCAK'ta bir ev-
mim.Cengiz Eren

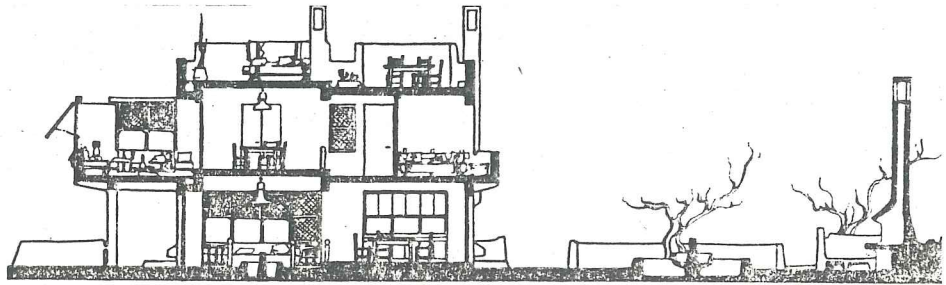

Alt Kat Planı

19b

19c

19d

Kesit

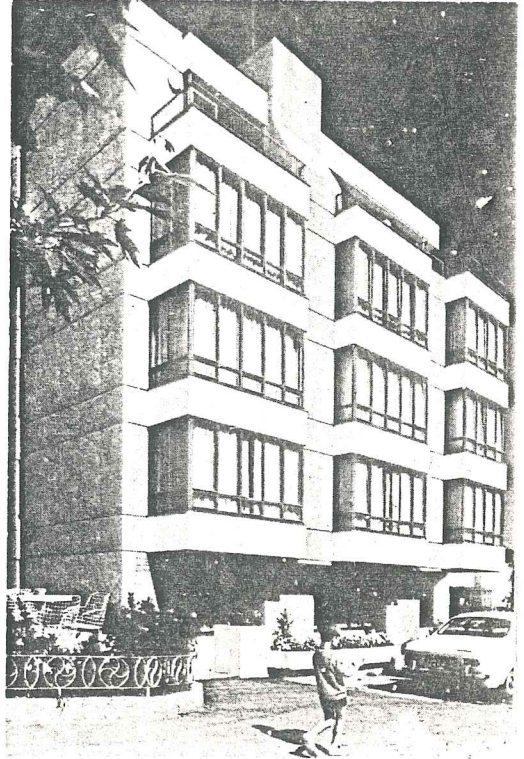
— Planda kullanışlı nişler yaratan bu çıkıntılar, günümüz toplu konutlarının tekdüze dış cephelerine de hareket kazandıracak ve geçmişten günümüze uzanması gereken Türk Mimarisinde çağdaş bir öge olarak yeracaktır.

Ankara'da Bir Köşe Apartmanı

ANKARA'dan İki Apartman
mim.Uğur Eken

KAYNAKLAR

- AKOK, Mahmut, "Çankırı'nın Eski Evleri"
Arkitekt, Sayı:7-8, 1953
- AKTÜRE, Sevgi, "Safranbolu'da Mekansal Yapının Gösterdiği
Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündür-
dükleri",
O.D.T.Ü.Mim.Fak.Dergisi, Sayı:1, Cilt:2, 1976
- ANON., "Sedad Hakkı Eldem"
M.S.Ü.Yayını, No:1, 1983
- ANON., "Türkiye'de Ailenin Değişimi-Toplumbilim-
sel İncelemeler",
Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1984
- ATTAROĞLU, Şen, "Antakya'da Yaşam ve Mimarlık"
Y.Ü.Mim.Fak., L.Ü.Tezi, İstanbul, 1984
- BALCI, Perihan, "Eski İstanbul Evleri ve Boğaziçi Yalıları"
Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1980
- BERK, Celile, "Konya Evleri"
İ.T.Ü.Mim.Fak., 1951
- CEZAR, Mustafa, "Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık"
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 176,
İstanbul, 1977
- ÇAKIROĞLU, Necibe, "Kayseri Evleri"
İ.T.Ü.Mim.Fak., 1952
- DEMİR, Ataman, "Antakya Konut Mimarisinde Cephe",
Yapı, Sayı:45, 1982
- DENEL, Serim, "Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım
ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri"
O.D.T.Ü.Mim.Fak., 1982
- ELDEM, Sedad Hakkı, "Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı",
ÜNVER, Süheyl, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını,
İstanbul, 1970
- ELDEM, Sedad Hakkı, "Türk Evi Plan Tipleri",
İ.T.Ü.Mim.Fak., 1968
- ERGİNBAŞ, Doğan, "Diyarbakır Evleri",
İ.T.Ü.Mim.Fak., 1954
- EVREN, Mesut, "Türk Evinde Çıkma"
İ.T.Ü.Mim.Fak., 1959

- GÜNAY,Reha, "Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu",
Kültür Bk. Yayını 456,Ankara,1981
- KARASAR,Niyazi, "Araştırmalarda Rapor Hazırlama",
Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd.Şti.,Ankara,
1984
- KIRAY,Mübeccel, "Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Ka-
sabası",
2.Baskı,İletişim Yayınları,İstanbul,1982
- KÖMÜRCÜOĞLU,Eyüp, "Ankara Evleri",
İ.T.Ü.Mim.Fak.,1950
- KUBAN,Doğan, "Sanat Tarihimizin Sorunları",
Çağdaş Yayınlar,İstanbul,1976
- KUBAN,Doğan, "Mimarlık Kavramları",
İ.T.Ü.Mim.Fak.,1973
- LEWIS,Raphaela, "Osmanlı Türkiyesinde Gündelik Hayat",
Doğan Kardeş Basımevi,İstanbul,1973
- OSMAN,Rıfat, "Edirne Evleri",
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayın-
ları,İstanbul,1976
- ÖZER,Bülent, "Tarihi ve Geleneksel Mimari ile Yaşamak
ve Yeniden İnşa Etmek",
Yapı,Sayı:31,1979
- SAKOĞLU,Necdet, "Divriği'de Ev Mimarisi",
Kültür Bk.Yayınları 274,M.E.Basımevi, İs-
tanbul,1978
- SEZGİN,Haluk, "Geleneksel Türk Evinde Cephe",
Yapı,Sayı:47,1983
- SÖZEN,Metin, "Konya Evlerinden Örnekler",
O.D.T.Ü.Mim.Fak.Dergisi,Sayı:1,Cilt:5,1979
- TOMSU,Leman, "Bursa Evleri",
İ.T.Ü.Mim.Fak.,1950
- TOSUN,Yılmaz, "Milli Mimarimizde Kula Evleri",
İzmir,1970
- ULUERGİN,Nihal, "Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere
Açıklıklarının Gelişimi",
M.S.Ü.,Mim.Fak.,Doktora Tezi,1982
- ÜNÜGÜR,Tuna, "Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekan İliş-
kileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkile-

yen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem Önerisi",
İ.D.G.S.A.Mim.Fak.,1979

YÜREKLİ,Hülya, "Türk Evinin Karakteristiklerinin Dış Gözlem ile Saptanması için Bir Yöntem",
O.D.T.Ü.Mim.Fak.Dergisi,Sayı:1,Cilt:5,1979

ÖZGEÇMİŞ

4 Ağustos 1958 Ankara doğumluyum. Ailevi nedenlerle ilk ve orta öğrenimimi değişik illerde yaptım. Lise öğrenimimi 1976'da İzmir Özel Türk Kolejinde tamamlayarak aynı yıl Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesine girdim, 1982'de mezun oldum. Son sınıfta çalışmaya başlamış olduğum Mima Mimarlık Mühendislik Ltd.Şti'ndeki işime okul bittikten sonra bir yıl daha devam ettim. 1983-84 öğretim yılında Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimari Tasarım Yöntemleri dalında lisansüstü eğitimime başladım. Halen Tanak Sanat Dalları Ltd.Şti'nde çalışmaktayım. Yabancı dilim İngilizcedir.